

De herba panacea, quam alii tabacum, alii petum, aut nicotianam vocant, brevis commentariolus ... / [And other works].

Contributors

Everard, Giles

James I, King of England, 1566-1625. Counterblaste to tobacco

Neander, Johann, approximately 1596-approximately 1630. Tabacologia

Thorius, Raphael, -1625. Hymnus tabaci

Publication/Creation

Ultrajecti : Pro Davide ab Hoogenhuysen, 1644.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/w5g8au7g>

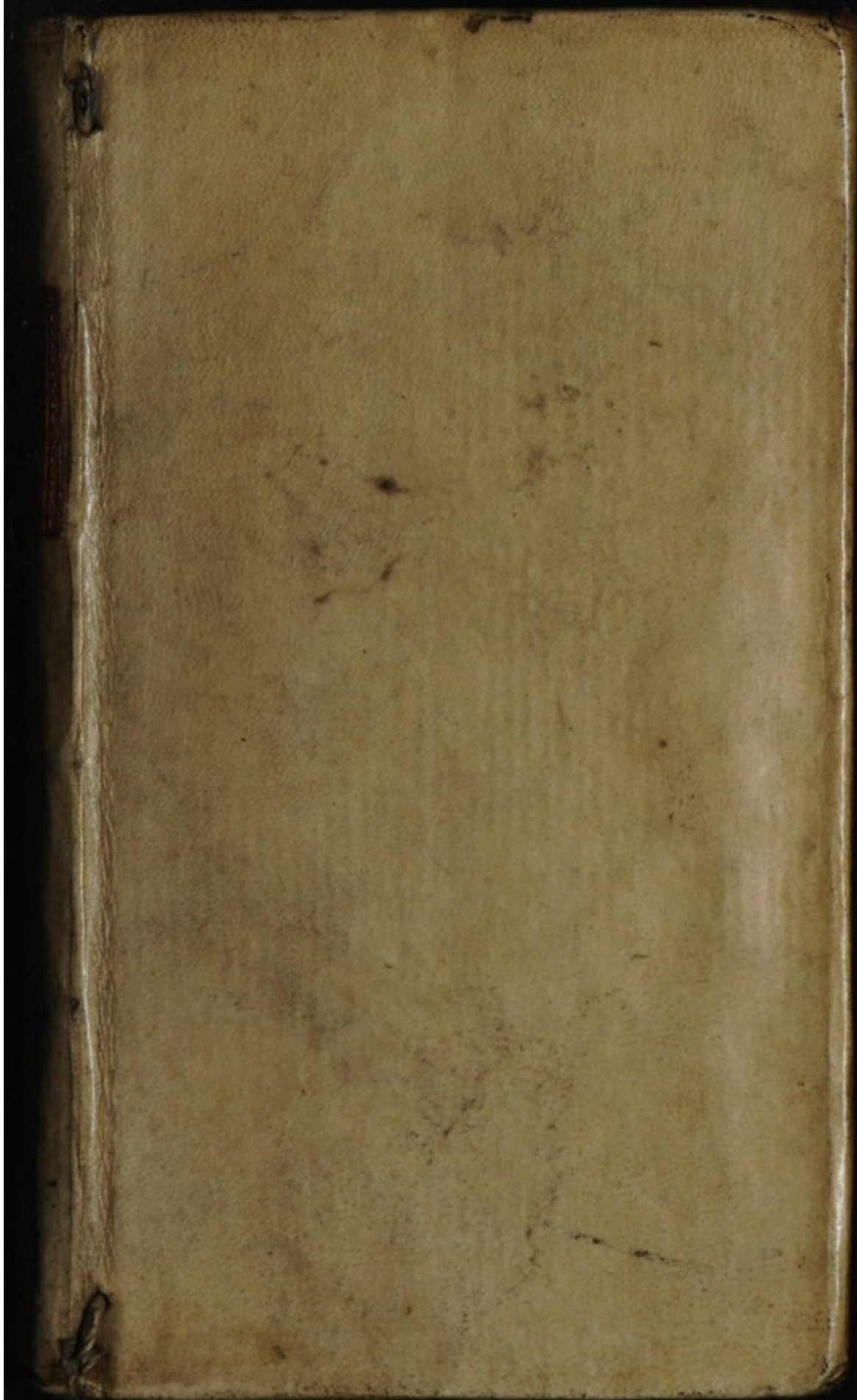
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DE
TABACO
AUCTOR
VARI

1644

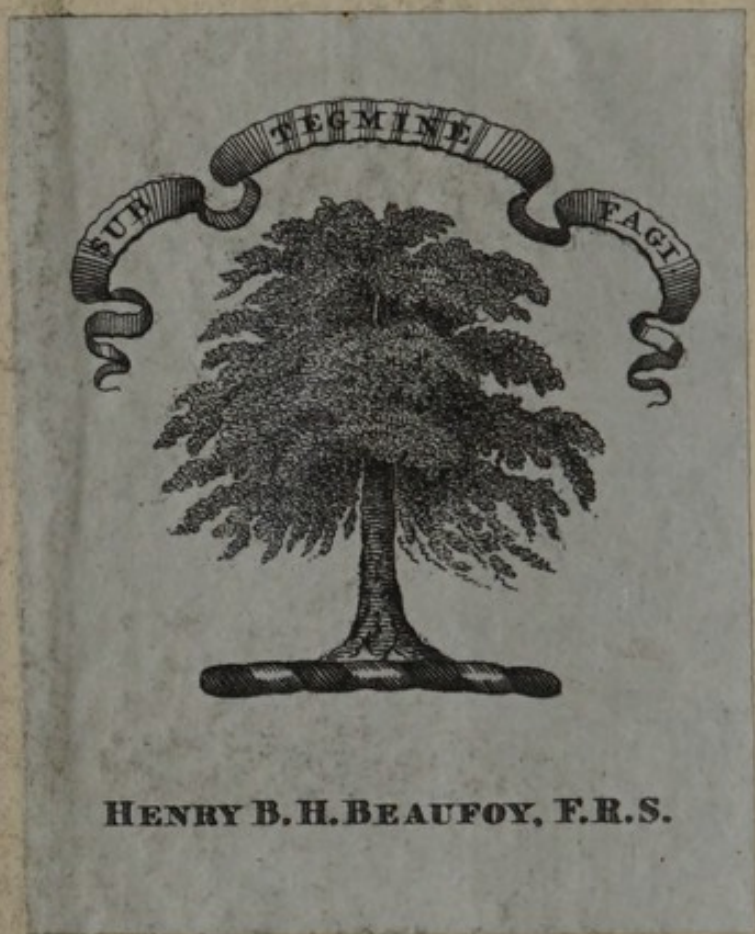

128

Tab. 2. NL.
Vol. 14. p. 3053

21968/A

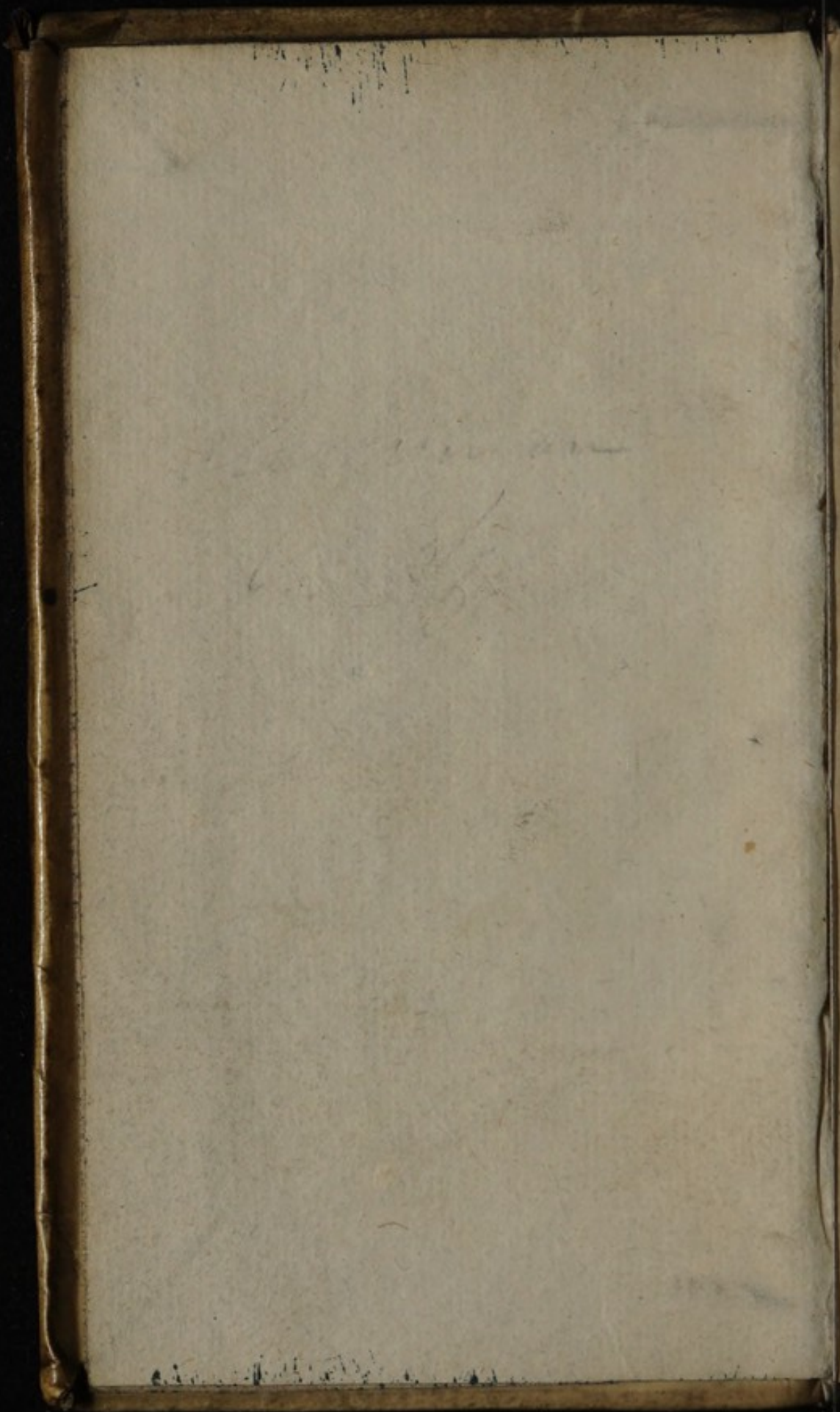

22220

10/6

10/3/18
15/6/18

10/3/18
15/6/18

P
Q
A

Q

Pro

23220

DE HERBA

PANACEA,
QUAM ALII TABACUM,
ALII PETVM, AVT NI-
cotianam vocant, Brevis
Commentariolus.

*Quo admiranda ac prorsus divina hujus
Peruanæ stirpis facultates &
usus explicantur.*

AUCTORE

Aegidio Everarto, Antverpiano.

ULTRAJECTI.

Pro DAVIDE ab HOOGENHUYSEN
Anno clō lō c XLIV.

CANDIDO LECTORI.

ET si credam Lector Humanissime, non defuturos qui hanc oppellam sint culpaturi, non potui tamen amicorum quorundam hortatibus non acquiescere, quin hæc ipsa qualiacunque passim concerpta, aut fide dignis relatibus accepta, evulgari meo nomine paterer: tum quod nihil hic, aut justis calumniis obnoxium, aut ætati meæ indecorum agnoscerem, tum quod Reipub. interesse videretur, præclaras & admirandas exoticæ hujus Plantæ vires, à paucissimis fusè satis tractatas, orbi innotescere. Itaque
foeliciter vale ac frueri.

CÆSTORIS DV RANTIS , ME-
dici, Civisq; Romani, in Tabacum Her-
bam ex Lusitania ab Illustr. Card. S.
Crucis Romam asportatam
Epigramma.

Nomine que sanctæ Crucis Herba vocatur,
ocellis
Subvenit, & sanat plagas, & vulnera jungit:
Discutit & strumas, cæcrum, crancrofaq; sanat
Ulcera, & ambustis prodest, scabiemque repellit,
Discutit & morbum cui cessit ab Impete nomē:
Calfacit, & siccac, stringit, mundatq; resolvitq;
Et dentum, & ventris mulcet capitq; dolores.
Subvenit antique tussi, Stomachoque rigenti,
Renibus & spleni confert, uteroque venena
Dira sagittarum domat, ictibus omnibus atris
Hæc eadem prodest, gingivis proficit, atque
Conciliat somnum, nuda ossaque carne revestit:
Thoracis vitiiis prodest, pulmonis itemque,
Quæ duo sic præstat non ulla potentior Herba.
Hanc Sanctæ crucis Prosper, cum Nūcius esset
Sedis Apostolicæ Lusitanas missus in oras
Huc asportavit Romane ad commoda gentis,
Et Proavi sanctæ lignum Crucis ante tulere,
Omnis Christiadū quò nunc Respublica gaudet
Et sanctæ Crucis illustris domus ista vocatur,
Corporis atque Animæ nostræ Studiosa salutis.

DE TABACO
HERBA, QUAM ALII
PETVM, ALII

*Nicotianam vocant,
Historia.*

Nicotianæ Herbe longe præstantissimæ, ac in usu medico admirabilis historialam contexere, ideo maximè adductus sum, quod cum varii de re herbaria scripserint optimè, præter unum tamen Nicolaum Monardem, medicum Hispanensem (qui peculiarem historiam de stirpibus & aromatibus ex novo Orbe allatis descripsit) paucissimi nobilis hujus Stirpis varias ac præcellentes dotes pro dignitate satis explicuerint. Cum vero plurimos esse non dubitem, qui easdem cognoscere vehementer desiderent, ne hi sua voluptate diutius fraudentur, utque quam nomine norunt, re ipsa tandem pernoscant: non gravatè hoc munere perfuncti sumus, ut quanta fieri potuit brevitæ ac fide,

DE TABACO HERBA

in lucem daremus, quæ partim audita ac lecta, partim comperta domi habebamus, adjunctis simul huc, quæ tum in aliis auctoribus, sparsim erant obvia, deinde etiam domestica experientia longo usu comperta accepimus.

Genus. Nicotiana cum habitu ipso, tum facultatibus Consolidam satis refert, ut speciem ejus quandam suspicari non absurdè liceat, potius quam Hyoscyami lutei, ut visum est nonnullis.

Differentiæ. Triplex fere observatur, Mas, Fœmina & tertium quoddam utroque imperfectius.

Masculi descriptio. Mas quidem folia habet ampla, densa, oblonga, pingua, dilutè viridia, acuminata, tenuiter hirsuta, viscosa: sed minimè crenata; cauli sic adhærentia, ut ipsum quodammodo amplecti videatur, odore gravi, gustu acri ac fervido, infernè ad radicem quam supernè majora. Caulem producit rectissimum, qui ad quaternos, quinosque pedes, interdum & cubitus assurgat pro soli cui inseritur calore, pinguedine ac cultu-

COMMENTARIOLUS.

7

tura : suaque pulchritudine oculos mirificè recreat.

Rami è nodis ac geniculis per intervalla protuberantes, caulem partuntur pedali aut semipedali intercapedine. In ipso ramorum vertice flos erumpit colore albescente & roseo, quem incarnatum vocant, campanulæ forma, è filiqua, tanquam è calice enascens, quæ tandem in orbem, mali specie turgescens, ubi flos emarcuit, seminibus minutissimis repletur, Hyoscyamo luteo simillimis, quæ natura quidem nigricant, prius autem viridia sunt. Ad radicem valde luxuriatur surculorum frequentia sese quodammodo redintegrans, cum tamen radices non nisi tenuia quædam stamina sint, alia aliis crassiora, ac breviora, pro plantæ suæ altitudine. Succum reddunt uti & folia, pinguem ac resinofum, flavescens, odore resinoso, non ingrato, sapore acri ac mordaci. Vegetiores plantæ radices habent crassiores & lignosas, quæ surculis maximè luxuriant, coloris flavescens, gustu amaras, quæ vir-

Rami.

Radix.

tute Rhabarbaro creduntur æquipollere, quanquam nec hoc satis adhuc comperitum sit.

Fœminæ
descrip-
tio.

Fœmina vero minutiore ac humilior est caule, foliis brevioribus ac minoribus minusque resinosis. Florem edit minus apertum ac dehiscentem, colore minus roseo: ramos nec tam altos, nec tam extuberantes habet, atque Petum masculum. Errant itaque toto cælo, qui hanc Priapejam fecere, atque ac si Satyrii regii species esset. Errant inquam.

Hæc enim quam Petum fœminam dicimus, nec effigie, nec habitu, nec radice, nec colore, nec aliter Satyrio respondet: nam radices quidem plurimas, atque exiguas, caulem villosum, ramos complures, folia multa, eaque oblonga & ampla habet, estque calida & sicca, Peto masculo assimilis, Satyrion è contra paucioribus radicibus ac crassioribus, culmo minimum nodoso, ramis nullis, paucioribus foliis, florem ostendens in summo caule, absque siliqua & granis, calidum & humidum in tertium usque recessum,

sum, Veneri maximè provocandæ idoneum.

Tertium Peti genus per omnia minus, folio rotundiore, subnigro, pingui, leviter hirsuto licet succulento, flore minore & per extremum rotundo pallescente ante annos circiter viginti Europæ innotuit. Dodoneus Hyoscyamum luteum: prior vero Matthiolus nigrum appellavit.

Tertium Peti genus, vulgo Hyoscyamus niger aut luteus.

Seritur Kalendis, Idibus aut Nonis Aprilis, aut circiter: nonnunquam serius vel maturius, pro ratione caloris: quanquam Indi Peruviani, & Hispaniæ novæ incolæ circa Autumnum serant. In calidis regionibus frondet, floret, ac germinat, uno eodemque tempore, totos novem, decemve menses: sed apud Belgas ab Augusto in hyemem usque floret, & subinde semen profert, deinde primo gelu marcessit, peritque tota, vixque hyeme asservari potest, nisi in fictilibus aut viminaceis, idque in hypocaustis, penuariis aliisque locis calidioribus.

Tempus

Pingue, seduloque excultum potest colat solum & quidem frigidioribus

Lotus.

bus hisce regionibus , insigniter ster-
 coratum, cuique fimus (potissimum
 vero equinus) ita commixtus & in-
 corporatus sit , ut in terram prorsus
 degenerasse videri possit. Præterea
 opacum ac humidum, juxtaque am-
 plum ac spaciosum terræ situm ex-
 petit : nam locis angustioribus ne-
 quaquam succrescit, ramôsvē profe-
 ret. Solem amat australem, & à
 tergo murum aut parietem, quo ab
 imminentibus Boreæ injuriis vindi-
 cetur, quique receptos Solis radios,
 ac calorem commodè reflectat. Ab
 omni turbine libera fit oportet, ob
 incredibilem sui teneritudinem, cum
 insigni magnitudine conjunctam :
 quanquam ubi altiores egerit radi-
 ces, ventorum periculum fere evasit.
 Aqua mirè gaudet: ac proinde irri-
 gata subinde, cælo præsertim fervi-
 diore felicius proveniet. Frigoris
 est impatientissima : ideoque hye-
 me locis concavis ac spiramentosis
 in hoc paratis continenda est, aut
 duplici matta circumcingenda, &
 appendice ad murum adversum ere-
 cta lodice, stramineóve tegmine o-

perienda in tabernaculo quod meridiano Soli splendide pateat, ac calore plantam reficiat.

Terram vero antequam semen injicias digito perfodi, conjectisque in foramen decem aut duodecim granis, eadem rejecta terra cooperies diligenter. Tria autem vel quatuor grana in foramen ne conjeceris: ob nimiam enim sui exilitatem suffocarentur. Quod si celum calidius sit, irrigandus est locus diebus xv. post sationem. Poterit etiam feri ut lactuca, aliaque id genus semina: terram nimirum accuratè miscendo, congerendove. Sunt qui purissimum ac tenuissimum ipsi terræ cinerem commisceant, sed modicum, lentè ac tardè enascitur: enata ab omni frigoris injuria ac gelu accuratè munienda, nocteque in primis tegenda, præcipue cum succrescit: ita quidem nativum virorem ac splendorem incorruptum perpetuò servabit.

Serendi
modus.

Vbi jam herba ad semipedem emerserit, quod singula grana suum caulem proferant, & radicem fibre

Trans-
planta-
tio.

inter se cohercant, & quodammo-
do adglutinentur, cultro terram cir-
cumscribere, cespitem circum circa
findere, terram denique ipsam attol-
lere, ac in situlam aqua plenam con-
jicere oportet, quo expeditius terra
ipsa separetur, & cauliculi superna-
tent. Quos deinde auferes sigillatim
integros, ac eadem sua terra com-
prehensos, transplantabis in solum
probè stercoreatum, trium aut qua-
tuor pedum interstitio à muro, sed
profundius, ut caulis robustior eva-
dat. Quod si terra muro aut parieti
vicina infœcundior sit, sterilitatem
predicta ratione culmis translatis,
diligenti irrigatione emendaveris.

Nomen-
clatura.

Nicotiana nomen sibi retinuit à
Ioan. Nicotio, cujus beneficio Gal-
lis primum innotuit: veluti & ple-
ræque stirpes ac plantæ hominum
tum Græcorum, tum Latinorum
nomina obtinent, qui eas in regio-
nem suam ubi obscuræ essent trans-
ferri studiosius curaverint. Hic er-
go Nicotius, regiſ Galliarum Con-
siliarius, cum annis 1559. & 1560.
sui Regis nomine legati munere in

Lusi-

Lusitania fungeretur, Vlyssiponæ vero regium carcerem die quadam perlustrare cogitasset, nobilis quidam Belga, ostensam illi plantam hanc velut exoticam, atque è Florida provincia nuper allatam dono obtulit. Acceptam Nicotius in hortu suo diligenter educari curavit, atque propagari, donec adulta jam facultatum suarum stupenda ederet miracula. Vnde cœpit in precio esse Vlyssiponæ, dicique Herba legati. Quoniam vero à Nicotio ob effectus admirandos, ad regem Franciscum ejus nominis secundum, Reginam matrem, aliosque primæ dignitatis aulicos sit transmissa, nonnulli eam Herbam Reginæ aut Mediceam nominarunt ac celebrarunt, quæ & ipsa tum diversis excolendam, ac per universam Galliam propagandam tradiderit. Sunt & qui magni Prioris herbam nuncupent quod is è Galliis aliquando in Lusitaniam trajectus, & Vlyssiponæ ab ipso Legato exceptus hospitio, plantas ejusmodi non paucas dono acceperit, ac in hortum suum perlatas

Herba
Legati.

Herba
Reginæ
aut Me-
dicea.

Herba
Prioris.

BA
mo-
a cir-
circa
ttol-
con-
terra
rna-
atim
com-
olum
qua-
sed
era-
arieti
atem
latis,
eris.
nuit à
o Gal-
c ple-
inum
orum
egio-
trans-
icet-
Con-
1560.
ere in
Lusi-

Petum. **Tabaco.** tas præ cæteris ibi. adolescere alique adlaborarit. Hispanis Petum & Tabaco dicitur, ab ejus nominis insula in qua primò inventa est, ubi magna copia crescit, unde & nomen fortita est. Indis vero ejusdem incolis Picielt. Hanc Illustriss. Cardinalis à S. Cruce, cum S. R. E. Nuntius Apostolicus in Lusitaniam missus esset, inde Romam primus asportavit, unde & ibidem herba S. Crucis dicitur: plerisque Herba sancta aut sacra, ob divinos certe & prodigiosos effectus viresque. Complures Petum masculinum nominant ad distinctionem fœminæ: estque genuinum illud ac proprium herbæ nomen, ipsis Floridæ incolis usitatum, à quibus ad nos pervenit.

Nicotiana unde dicta. Dignum tamen ac rationi consentaneum fuerit Nicotianam à nobis appellari, in memoriam honorificam supradicti legati Nicotii, qui primus Galliam tam præstanti ac divina herba dotavit.

Perum fœmina. Secundam quam diximus Peti speciem, testatur abunde experientia artium omnium magistra, (cum for-

forma, radice, atque ipso etiam semine ad masculum fere accedat) vocandam esse Petum foeminam: vel eò magis, quod ex Peti maris semine non rarò proveniat. Nam si Peti masculi dum semine turget, gramina quaedam in terram excidere contigerit, in eandem, inquam, in qua Petum jam ante excreverit, haud dubie ibidem anno proximo proveniet hæc Petum foemina. Imo vero si terræ non satis calidæ, sed steriliori ac arenosæ Peti masculi semen mandaveris, hujus loco foeminam producet, tanta quidem luxuriè, ut ægrè tãdem illinc sit extirpanda, sed quotannis sponte renascitura: quod sane argumento est in Peto sexum esse duplicem, ut & in aliis plerisque plantis usu venit, quibus affinitas quaedam intercedit.

Ex odore resinoso, nec ingrato, sapore item acri ac mordaci, natura calida esse videtur supra ordinem secundum: sicca autem in primo: ad extergendum ac resolvendum & consolidandum in primis aptissima, imo ad miraculum efficax. Nam

Temperamentum Nicotianæ maris & foemine.

quod

quod fumo ebrietatem quandam accersat, non proinde Hyoscyami species est, etsi eam tum foliis ac calicibus, tum culmo ac semine satis referat, quandoquidem idipsum nec tam cito fieri est credibile, neque extremi est frigoris effectus: sed ab aromatico potius vapore quo proficiscitur cerebri ductus replente. Tertii autem generis Nicotianæ seu potius Hyoscyami lutei vel nigri, temperamentum est frigidum & humidum.

vsus & affectus. Nicotianæ effectus si spectabis, primas obtinent folia, deinde semen: tamen si multò sit illis inferiorius. Foliis utendum aut viridibus, ipso nimirum maturitatis tempore, aut certe exsiccatis, ac hyeme in pulverem redactis. Nam iisdem pollent viribus quibus foliorum succus aut spissamenta. Desiccandi vero modus hic est. Nicotianæ pulcherrima folia & mediocria filo trajicito, & ad umbram in domus tabulato suspendito, ubi nec Solem, nec ignem, nec ventum sentiant. Alii hanc quovis anni tempore servandi rationem

tra-

tradunt. Nicotianæ folia viridia in Phialam olivarum oleo plenam immitte: cum vero utendum erit, oleum effundatur, foliisque tenui linteo exterfis utitor ut recentibus.

Porro in effectibus ejus id in primis mirum videbitur. Indos Occidentales, Peruanos & Floridæ incolas, ad tollendam lassitudinem solatiumque in laboribus sustinendum hac ipsa usos esse. Quorum exemplo (inquit Nicolaus Monardes) servos nostros ac Mauros, qui in Indiam Occidentalem peregre profecti sunt, id ipsum factitasse comperimus: nam ex crebris saltationibus & choreis defessi & lassi eam oronaribusque attrahunt: unde idem illis quod Indis evenit: horis nimirum tribus aut quatuor mortuis similes videntur: postea integris viribus sunt, atque ad labores tolerandos multò quam prius alacriores. Quod quidem ipsis tam volupe est, ut subinde ab hominum conspectu secedant, quò liberius animo obsequantur, etiam si non sint defatigati. Quid, quod eò vesaniæ deveni-

Tollit.
lassitudinem.

veniunt, ut hoc nomine non raro pœnas suis heris luant, qui & exuri Nicotianam studiose curant, ut desidiosæ voluptatis istius occasionem ipsi adimant. Quid verbis opus est?

Nicotianæ succus inebriat.

Vidi ego, scribit Nicolaus Monardes, servos, Maurosve quibus non permittitur inebriari vino, hoc succo sorbendo sese obruere, in quo non parvâ voluptatem statuunt, jactentque sublatam inde lassitudinem, nulloque suo vel damno vel malo tam bellè exceptos esse

Fumigatio ex Nicotianæ foliis desiccatis.

AEque inauditum est & mirandum, Floridæ incolas statis anni temporibus, solo istius Herbae fumo pasci, quem per cornua huic usui comparata in os recipiunt. Cujus rei testes locupletissimi erunt vel ipsi Nautæ, compluresque alii è Florida nuper reversi, ac in dies etiamnum revertentes, qui appensis ad collum quibusdam ceu cornubus aut infundibilis ex palmæ foliis, junco, cannive, in quorum extremis congesta ac ligata apparent ejusmodi folia præ siccitate jam emarcida, mirificè sibi placent. Hi prunas infundibuli angustiori

gustiori parti applicant, aperto ore excitatum fumum haurientes, quo ad ejus fieri potest, quo famem suam sitimque sedari, vires restaurari, spiritus exhilarescere, cerebrum jucunda quadam ebrietate deliniri, ejusque superfluos humores absumi: in summa phlegmaticorum humorum copiam incredibilem in os prolici jurejurando asseverant.

His affinia sunt quę prædictus si *Ad sitim, famemque sedandam.*
 Monardes Hispanico suo Idiomate scripta reliquit. Indi, inquit, Nicotiana utuntur ad sedandam famem ac sitim, imò arcendam illam ad dies aliquot, ne cibo potuque uti cogantur, quoties peregre illis est proficiscendum per avia ac inhospita ac loca deserta, ubi cibus potusque difficulter haberi potest. Foliis nimirum mandendo pulverem admiscunt ex adultarum concharum testis, quę simul ore continent dum in massam coeant: ex qua trochiscos formant pisorum instar, quibus ad umbram siccatis, suo tempore hoc modo utuntur. Subjectum labiis unisque dentibus globulum inter cun-

eundem exugunt, suctumque omnem cibi potusque loco deglutientes in ventriculum congerunt: hac equidem industria famem sitimque tolerant totos tres quatuorque dies, ut ne minimam quidem virium iacturam sentiant, conservato, ut opinor, nativo calore à Phlegmatum copia, quam in os attractam simul deglutiunt: & ventriculus, melioris succi pænuria, in usum suum vertit. His adjungamus quod Clariss. Rembertus Dodonæus, medicus Cæsareus, vir singulari eruditione, magnificè de studio Herbario meritis, in novissimè edita sua stirpium historia recenset.

Succo, inquit, hujus epoto, quatuor aut quinque unciarum pondere, alvum vehementer supra infraque turbatam, longum deinde & profundum subsecutum somnum ab amico observatum accepimus. Fuit autem qui assumsit homo rusticus, fortis, mediæ ætatis, hydrope laborans, qui somno expergefactus, cibum potumque postulavit, ac deinceps bene habuit. Narravit idem se

aqua

Hystoria
ad Hy-
dropē:

aqua ex foliis stillatitia, rusticos multos febre liberasse, paulo ante accessionem propinata. Aridarum vero fæcum pulvere intertrigines, non modo hominum sed & equorum & animalium cito curari. Hactenus Dodonæus.

Vt autem particularius ad Nico-
taniæ effectus descendamus. In pri-
mis ad τὰ πῶπιστα, id est, affectus
præter naturam capitis de turbando,
nempe catharrum omnem ver-
tiginem, oculorum defluxiones, ca-
pitis dolorem, modo ex causa frigi-
da, aliasque hujusmodi particulas
læsione morbi obsessas, plurimum
facit pulvis foliorum Peti, subtilissi-
mè tritus cribratusque, & in utran-
que nares per cannulam matutinis
temporibus insufflatus, omnem hu-
morem caput infestantem instar Er-
rhini purgat & divertit, dummodo
illo pulvere per aliquot dierum spa-
cium, corpore prius bene purgato,
utantur.

Capitis, crurum, brachiorumque
dolores, à vento, aut frigore con-
tracti, remittuntur, si unum aut al-
terum

Ad affe-
ctus ca-
pitis.

Cathar-
rū.
Ver-
tiginem.
Oculo-
rum de-
fluxio-
nes.

Cepha-
lalgia.

DE TABACO HERBA

terum Peti folium, viride tamen, igni extinctum apposueris. Si viridia desint, utendum erit desiccatis, quæ vino humectata, ac ferventi cineri supposita, deinde Naphtæ aqua conspersa, utiliter affecto loco admovebuntur. Tantundem effeceris resicatorum foliorum pulvere, admixtis iis quæ hisce morbis apta sunt. Repetenda vero eousque curatio, donec prorsus dolor evanescat. In tetano simili modo cervici vel nuçæ applicata Peti folia proderunt.

Caligo. Carolus Clusius nebulis oculorum discutiendis aquæ liquorem conferre asserit, visumque præservare, si sæpius eodem oculos tepidè abstergas.

Surditas. Surditati remedium præstat (si præsertim causam habet frigidam) olei vel succi gutta una atque altera tepidè auribus instillata, diebus aliquot repetitis.

Ozena. Scribit Doct. Monardes, se vidisse quendam qui diu exulceratas nares habuerit, unde multum puris ac mucoris easdem depascentis proflueret.

ret.

ret. Tandem cum Nicotianæ succum se consultore per nares resorpsisset, ultra. xx. vermiculos excrevit primum, deinde rariores, donec tandem nulli reliqui essent: adeo ut interna narium ulcera, speciem polypi dixisses, curata sint: tametsi ambesæ ac erosæ partes fuerint irreparabiles, ut futurum etiam erat de reliquis, nisi Medici consilio acquievisset.

Faciei ruborem tollit succus & spissamentum, in quo tenue linteolum intinctum sit, maxillisque applicatum. Idem præstat olei Nicotianæ unctio, & aquæ ejusdem ablutio.

Dentium dolorem à vento aut frigore natum globulus ex Nicotianæ foliis viridibus aut siccis compactus, atque ore contentus (probè tamen absterfis prius dentibus linteolum illius succo maduerit) admodum mitigat, omnemque putredinem tollit: quod tamen remedium frustra adhibetur, si dolor causam habeat calidâ. Aqua etiam stillatitia Nicotianæ dentes dolentes utiliter abluunt.

Rubor
faciei.

Denti-
um do-
lor.

luuntur.

Gingi-
varum
ulcera
& aphte
Ad gingivas exulceratas & aph-
tas fit mixtura cum melle rosarum
& succo granatorum acidarum, que
& aphte mundificat, abstergit & incarnat.

Brachos.
Guttutis ex rheumate refrigerati
dolores, aliosque ex causa frigida
corporis affectus, folia sub cinere
fervido calefacta & loco dolenti ap-
plicata mitigant. Poteritque ex eju-
dem Herbæ decoctione, vel per se,
vel cum aliis ad hunc affectum ap-
propriatis fieri gargarismus.

Thora-
cis affe-
ctus.
Asthme.
Pectoris aut thoracis affectibus
mitificè conducit, atque iis qui pu-
rulenta excreant. Asthmaticis
quoque, & aliis morbis invetera-
tis, si decoctio fiat ex saccharo, &
purgato ventriculo exigua quantita-
te diebus aliquot repetitis sematur.
Sic folia Peti ex aqua coëta admix-
to saccharo, vel potius expressus fo-
liorum succus, in syrupum, julepum
vel apozema percoctus, jejuno sto-
macho duarum aut trium unciarum
ponderis quotidie sumptus, spirandi
difficultatem, inveteratam tussim
lenit; crassos, viscosos putridosque
hu-

COMMENTARIOLUS.

25

humores educit, ægro tamen universè prius & integrè purgato. Poterit etiam fieri syrupus aliis pectoralibus foliis Peti aut Nicotianæ, adjunctis, ceu glycyrrhisa, uvis passis jujubis, carycis, prunis dulcibus, dactylis, herbis etiam ad hos affectus appropriatis, capillo Veneris, adianto, scabiosa, prassio & similibus: ceu.

Recip. Capill. Veneris, adianti veri, prassi, farsaris ana M. j. folia Nicotianæ numero 2. vel 3. passularum sine acinis, hordei integri ana pug. 1. glycyrrhizæ rasæ 3. 2. fiat decoctum ad lib. 1. & dulcoretur cum saccharo & melle q. s.

Aliud magis attenuans & incidens Reci. scabiosæ, marrubii, adianti, rutæ murariæ ana M. 1. & s. carycas x. uvarum passularum unc. 1. folia Nicotianæ v. glycyrrhizæ rasæ 3. 2. fiat decoctum in libra aque mellis ad duarum partium consumptionem. Adde colaturæ oxymelitis, syrup. capill. Veneris ana unc. 11. oxymelitis compositi unc. 1, misce.

B

Idem

DE TABACO HERBA

Idem præstat aqua Peti cum aqua Euphrasie, quotidie jeuno stomacho pota, ut expertus est D. Iarnacus Rupellæ Gubernator, (quem Nicotius habebat Regis Gallie consiliorum ac negotiorum conscium) quem in primis herbæ hujus participem esse voluit. Hic ergo regiis epulis una cum Legato accumbens, Asthmaticum hoc modo se omnino curasse affirmavit. AEGROS nonnullos Asthmate vexatos, scribit Nicolaus Monardes, ex India Occidentali aut Peruana regione redeuntes, observavi folia viridia mandentes, & succum inde promanantem sorbentes ad purulentas materias expellendas: qui licet inebriarentur, plurimam tamen utilitatem inde sensisse apparebat, cum ad pus, tum pituitam pectori inhaerentem educendam.

Pulveris Nicotiana usus. Idem efficit Peti exsiccati pulvis, si quantum pollice & indice digitis comprehendere poteris, ad radicem linguæ ad partem palati detineas per aliquam temporis moram (cavendo ne pulverem deglutias) unde post

post breve temporis spacium, senties humoris Phlegmatici copiam ab ore diffluere, quæ durabit donec medium humoris aquosi discum impleas. Tandem ubi satis fluxisse videatur, vino albo præstanti os abluēs, idque singulis diebus matutino tempore jejuno stomacho iteralis. Quod si id molestius sit, alternatim tertio die repetes, dummodo generalia prius ex arte præmissa fuerint. Eodem modo affectibus pectoris partibus adiacentibus, seu pulmōni, œsophago, gurgulioni, ex affluxu humorum laborantibus utilis est.

Ad oris ventriculi ex humoris re-
 dundantis copia, in ipso nati vel ali-
 unde affluxi passiones, doloresque
 ejusdem inveteratos, aut renum
 antiquos præter naturam affectus,
 membra insuper ex longo ac diu-
 turno morbo contracta, summo pe-
 re conducit pulveris exsiccatorum
 foliorum Nicotianæ instar apophle-
 gmatismi usus.

Nicotianæ folia magnopere
 commendant occidentalis Indiæ
 mulieres, quod tam infantium ac
 puc-

Ventri-
 culi do-
 lor.
 Crudi-
 tates.

DE TABACO HERBA

puerorum quam adultorum stomachi cruditates tollat, ac flatus dissipet, concoctionem restituat, ventrem emolliat, si prius olivarum oleo inungatur, & folia sub fervido cinere calefacta ventris regioni applicentur, & quoties opus erit renoventur. Cinis vero non discutatur, sed etiam novus aspergatur, ad majorem efficaciam.

Crapula,

Imo si ejusdem folia similiter apparatus ventri cibo potuve obruto admoveas, crapulam, nimiamque repletionem non parum removebis. Eadem ratio est pulveris foliorum exsiccatum, si quantum indicem & pollice comprehenderit, cochleari uno vel altero aquæ vitæ, cum lecto incumbere volueris, admisceas. Tollit enim crapulam, tum & somnum conciliat, & pituitam resolvit.

Syncope

Qui animo linquntur, pristinas vires statim recipiunt, ore ac naribus hausto foliorum suffitu, vel pulvere naribus per cannulam aut tubulum attracto.

Colicus dolor,

Ventris, alvi que torminibus, colico

co

co dolori, aliisque à flatibus, ventositate, aut frigore morbis, mirificè profunt, si eadem calidissimè admoveas, sæpiusque repetas, donec dolor sit remissior.

Ad idem valet & pulvis foliorum exsiccatorum cum vino albo aliove liquorum, cum indormire volueris sub noctem ad semidrachmæ vel unius drachmæ dosim plus minusve assumptus.

Simili utendi ratione, iliaci quoque dolores foliorum usu sublevantur. Neque erit alienum in clysterum decoctionibus ejusdem Herbæ folia aliis admiscere, velut in emplastra & fomenta, quod magno emolumento futurum sit.

Iliacus
dolor.

Verbi gratia R. Mercurialis, rutæ, althææ, centaurii minoris ūngul. Manip, 1. Hyssopi, calamenthæ absynthii M. 1. & s. fol. Nicotianę vi. Radicis althææ unc. s. seminum lini, scœnogręci ana drac. 3. seminis cumini, anisi ana drac. 1. & s. bulliant in aqua justæ quantitatis donec tertia pars absorpta fuerit. Deinde accipe juris decocti, colati lib. 1.

DE TABACO HERBA

hierę picræ unc. s. benedictæ laxa-
tivę drach. vi. Butyri recentis, mel-
lis rosacei colati ana drach. vi. ole-
orum rutacei, anethini ana unc. i.
& s. salis vulgaris drachm. i. com-
mixtis omnibus fiat clyster.

Hepar.

Nicotiana si cum Fumo terrę di-
stilletur mirificè prodest ad omnes
hepatis affectus. Advertendum ta-
men ut minor sumatur fumi terrę
quam Nicotianę quantitas.

Splen.

Succus Peti foliorum cum pau-
culo aceti contusorum, vel eorum
spissamenta, quę Græcis *σπιματα* di-
cuntur, loco dolenti splenis aut lie-
nis è causa frigida obstructi & indur-
rati, matutino tempore à frictione
ad mota, eundem solvit & emollit.
Post frictionem vero folium ex ci-
nere calefactam, aut linteum succo
madidum applicari debet. Alii loco
spissamentorum, unguentis eidem
malo idoneis uti solent, quibus suc-
cum admiscunt, ejusque folia super-
addunt, qua ratione duros ac inve-
teratos tumores dissolutos constat.

Hy-
drops.

Hydropicis mirificè opitulatur
pota quotidie jejuno stomacho a-
qua

qua stillaritia. Porro sicca Peti aut Nicotianæ folia si prunis superimponas in cacabo, ac torreas, oreque fumum per cannam aut infundibulum capite & gutture probè tectus attrahas, tantum pituitæ ac viscosi humoris excernes, ut non secus ac diuturno jejunio attenuatus videri possis. Vnde videtur Hydropisin nec dum confirmatam, ejusmodi thymiamate esse curabilem, cum certe Asthmaticis, quosque inveterata tussis excruciat, & rheumaticis, qui crassa, viscosaque multa excernunt præ ceteris mirè profuerit.

Succus foliorum Nicotianæ contusæ clarificatus, saccharo syrupi specie commixtus, & mane exigua quantitate sumptus, ventris lumbricos ac vermes ejicit: ita tamen ut contusa folia linteo involuta ægri umbilico applices, atque ex lacte & saccharo clysterem injicias.

Lumbrici & vermes.

Est etiam pulvis ejusdem vel per se, vel cum aliis lenitivis mixtus præsentaneum remedium ad hemorrhoides: nam illas omnino curat.

Hemorrhoides.

Nec minori efficacia uteri dolo-

uterus.

DE TABACO HERBA

res pellit foliis prædicto modo sub
 fervido cinere calefactis, & umbili-
 co admotis, qui prius tamen unctus
 sit oleo, in quo succus horum folio-
 rum bullierit. Suffocatio vero ma-
 tricis recepto per pudenda foliorum
 suffitu rollitur.

Suffoca-
 tio ma-
 tricis.

Ischiadicis dolor lenitur si oliva-
 rum oleo perfrices, & unicum Peti
 folium igni extinctum apponas.

Ischias

Idem conducet in omni arthriti-
 dis genere à frigore nato. Sunt qui
 ejus folia singulis diebus mane à je-
 junis mandi jubent, ut podagræ do-
 loribus liberentur, quod multam pi-
 tuitam in os proliciat, inque partes
 inferiores fluere prohibeat: quo fit
 ut foliorum exsiccatorem pulvis
 præservet à podagra eos qui per
 circuitus pedum doloribus vexan-
 tur, si ipso Peti foliorum exsiccato-
 rum pulvere in utranque narem in-
 jecto usi fuerint. Similiter qui jam
 podagra cruciantur sumpto instar
 Errhini pulvere dolorem remissio-
 rem, morbi que decretionem mani-
 festè sentient, donec vicissitudine
 temporis sæpissimè illo utendo
 pro-

prorsus liberentur. Potest etiã instar apophlegmatismi pulvis in ore detineri : nam utroque modo magnam humoris copiam ex capite trahit, ac divertit ne in partes fluxioni obnoxias labatur. Denique cuilibet corporis particulæ ex causa frigida laboranti, folia recentia ipsius Peti calide applicata frigiditati resolvendæ conveniunt : nam dolorem penitus auferunt, & validissimè resolvunt, vel per se applicata, vel cum aliis ad eundem scopum facientibus appropriata, ubi forti resolutione opus est : veluti.

Recipe, sagapeni, bdellii, elami ana drachm. i. dissolvantur in aceto : & sub finem adde foliorum aut pulverum Peti exsiccatorem unc. i. olei camomœlini unc. i. ceræ quod s. Fiat emplastrum secundum artem : hoc enim potentissime resolvit, doloremque sedat. Poterit etiam fieri hac forma.

R. tacamahacæ, carannæ, ana drach. i i i. dissolvantur secundum artem in vino vel modico aceti fortissimi :

B 5

postea

DE TABACO HERBA

postea adde pulveris Peti drach vi.
olei liliorum, cairini ana drach. v.
ceræ q. s. secundum artem fiat em-
plastrum.

Tumo-
res. A-
poste-
mata
Pernio-
nes.

Ad hæc tumores, apostemata, in-
inflationes : adde & puerorum per-
niones, vel quivis pruritus, adhibi-
tis Petifoliis, vel succo ipso tepido
cum spissamentis, vel etiam linteo
ab his madido sanantur. Humo-
res enim resolvunt & dolores se-
dant. Perniones quidem ut curet,
debet locus affectus succo inungi, &
spissamentis confricari, sed immixtis
prius pedibus aut manibus, si & his
gelu insit, in aquam quæ sit calidissi-
ma, cui pauxillum salis injece-
ris, quod sæpius profuisse comper-
tum est.

Ad am-
busta.

Ambusta quoque Nicotianam sa-
nare certa experientia constat.
Compotor quidam vitrum quod
manu tenebat cervisia plenum dum
servare vult integrum, in ignem
concidit, manum sibi amburens.
Ibi mulierculæ collatis consiliis post
horam unam atque alteram lutum
applicant, quo nihil adeo dolor le-
vatus

vatus est, ut nec interdiu nec noctu
 quiescere potuerit. Itaque animi ac
 doloris impatiens, matronam quan-
 dam Antverpiensem consulit, quam
 Nicotianæ vires probè nosse aliquo-
 ties audierat. Illa ambustionis oras
 pulvere aspergens, dolori opem fer-
 re tentabat, sed toto triduo parum
 proficiens. Cum porro gravissimè
 divexaretur, doloris impatientia
 desperans eger, hinc auxilii quidpi-
 am expectandu mel a m subinde Ma-
 tronæ obmurmurabat, quod Herbæ
 vires suo in corio periclitaretur, ju-
 bebatque omnino lenientia phar-
 maca adhiberi: quibus cum nihil-
 dum dolor mitesceret, revertitur:
 eandem obtestans, ut qua primum
 cœperat medendi ratione pergeret.
 Illa vero pro pietate sua morem ge-
 rente, pulvere asperso intra triduum
 ægrum curavit.

Porro ad vulnera invetèrata, ul-
 cera maligna, cancerosa, ac serpen-
 tia, Noli me tangere, ad scabiem, im-
 petiginem, lichenes, scrophulas, bu-
 bones, suppuraciones *σφραματά*, a-
 liaque id genus prope innumera
 mirè

Vulnera
 invete-
 rata.

Vulne-
 ra mali-
 gna &
 cãcrofa.

Scabi-
 es.

Lichen.
Bero-
phule.
Vulnera
cruen-
ta.

mirè efficax est, succo cum spissame-
tis dolenti loco applicato.

Vulnera quidem recentia nisi sint
justò profundiora unico die persan-
nantur, foliorum Peti succo & spif-
samentis. Quod si in præceps pro-
fundum sit vulnus, ut sic loquar, vi-
no ablui potest, & fascia ex prædi-
ctis madefacta revinciri. Imo pro-
fuerit ad curationis compendium,
vulnus cum intus, tum foris eodem
succo abluere sedata prius inflam-
matione. Non ita multò post quam
Vlyssiponè innotuisset Legato su-
pradicto Nicotiana, coquorum ejus
quidam pollicem fere totum sibi
absciderat. Oeconomus confestim
ad Nicotianam confugit, qua aliquo-
ties vulnere applicata, Coquus inte-
grè sanatus est. Atque hinc in precio
cœpit esse Vlyssiponè, ubi tunc re-
gia erat, diciturque Herba legati. Ea-
dem ratio est contusionum, & qua-
runcunque læsionum: quibus præ-
ter succum cum spissamentis non a-
liud adhiberi solet, loco tantum af-
fecto fascia deligato. In primis vero

opws

opus sit accedat idonea purgatio, ut haud semel compertum extitit.

Quin & ad sistendum profluentem immodicè sanguinem, sive è naribus, sive è vulnere, aliave lésione, insignes vires ostendit Nicotiana, adhibito tantum succo cum spissamentis ad vulnera, naribus vero succo resorpto, aut pulvere per canulam aut tubulum per nares attracto.

Sanguinis profluviũ.

Ad ulcera sordida luis venereæ abstergenda & consolidanda, ac in delicatioribus, præcipuè si pars ulcere laborans exquisito sensu prædita sit, summopere conducit decoctum Peti gargarisatum, aut aliis admixtum: quale remedium habes in Iulii Palmarii opusculo de morbis contagiosis Recip. Hordei integri p. 2. Eupatorii, Nicotianæ, Plantaginis, Morsus Gallinæ Ros. rub. singul. M. 1. Decoquito in aquæ libris 1v. ad lib. 3. & percolato: tum admisceto mellis rosar. & syrup. ros. exsiccatarum utriusque unc. 3. aluminis usti, calchanti usti utriusque drach. s. Hoc

Ulcerasordida luis venereæ:

reme:

remedium egregiè siccando extergit, atque ad sanitatem ulcera perducit.

Ulcer
anti-
qua.

Capitis tineam, brachiorum, crurum, aliarumque partium, ulcera quantumlibet vetera, putrida, & in gangrænam vergentia ad cicatricem perducentur, si vino albo aut lotio prius abluta, & madido linteo absterfa, unico folio viridi vel duobus contusis, una cum succo suo (quo & seorsim uti licebit) perfundantur, ac sindone colligentur, diebus aliquot continuata hac medendi ratione ad perfectam usque mali curationem. Si folia viridia decrunt, aspergantur resiccatorum pulvere, prius tamen ex consilio Medici purgato ægro, & si res postulabit vena secta, victusque certa ratione habita. Neminem vero turbet si viderit ulcus ipsū paulatim amplius evadere: sic enim absumentur quidquid est vitiosę carnis: laudabilis vero succrescet, citra Chirurghi, vel alterius ullius medicamenti opem.

Nobilis quidam, pater unius è Legati Nicotii pedissequis, audita hu-

hujus Herbæ fama Vlyssiponam venit. Depascebat ei vero crus alterum inveteratum ulcus totum jam biennium. Is cum Herbam præscripta ab ipso Legato sibi ratione per dies decem aut duodecim adhibuisset, dextro AEsculapio sanatus domum rediit.

Iuveni cuidam malarum alteram depascebat ulcus foedum ac difficile, quod & ipsam nasi cartilaginem jam invaserat. Itaque primus Herbæ hujus periculum fecit inscio Legato. Spissamentis vero succoque ulceri admotis, incredibile levamen sensit atque adiumentum. Quod ubi per asseclam suam quendam ulcerosi affinem rescivit Legatus, juvenem ad se vocavit, atque servata per octiduum eadem medendi ratione, ipsum Noli me tangere stirpitus delevit. Interim vero dum medicinam facit, identidem ægrum ad Regis Portugalliæ medicum primum amandabat, ut is medendi ordinem exploraret: qui octiduo post à Legato accersitus, & ulcerosi faciem cõtemplatus, Noli me tangere

Ad lentiginem pravam.

DE TABACO HERBA

extinctum, ac profus emortuum palam asseveravit: quod & res ipsa clarius docuit, juvene nullas penitus mali reliquias postea sentiente.

Mulier quædam horrendum in facie lichenem (larvatam dixisses) intra octiduum Nicotianæ beneficio perfanata domum rediit multorum in conspectu immensis Legato actis gratiis.

Cui alienum non sit, annectere exemplum insigne, cujus & Monardes meminit libro de medicamentis simpl, quæ ex novo Orbe adferuntur. Matriona, inquit, quæ curam gerebat filiaë cujusdam Equitis Hispalensis, non immemor eorum quæ sepius de Nicotiana multis audientibus prædicaveram, puellam suæ fidei ac custodiaë concreditam (cui caput veluti tineæ quadam impetiginosa fœdum erat, cuique ego & alii non parvam curam frustra adhibueramus) Nicotiana à me petita curare aggressa est: nec operam lusit. Nam cum scabiem Nicotianæ foliis asperè adeo perfricuisset, ut præ dolore aliquoties eodem die
puel-

puella animo linqueretur, postri-
die, nihil ejus dolores aut cla-
mores morata, eandem cura-
tionem repetiit, donec deci-
dentibus paulatim squamis, pu-
ella sanata sit, quanquam dum
adverteret squamas decidere,
paulo mitius caput ejus fricu-
erit.

Militum dux quidam filium ^{Ad Scro-}
suum, quem Strumis aut Scro- ^{phulas,}
phulis miserè afflictum in Gal-
lias ablegare decreverat (quod
id morbi genus solos Galliae re-
ges curare posse vulgo persuasum
esset) Legato stitit, qui & in
hoc Nicotianæ suæ vires pericli-
tates, diebus post paucis juve-
nem scrophilis omnibus libera-
vit. Modus autem curandi hic est:
Ex foliis Nicotianæ contusis suc-
cum cum spissamentis fasciis
lineis revinctum, novies aut de-
cies applica.

Nicotianæ succum aut spissa- ^{Ad urti-}
menta, aut folium viride ex fricatio- ^{ce iustus.}
ne madentem, si quis manibus, aut
corporis loco ex urticæ contactu
adu-

DE TABACO HERBA

adusto, applicaverit, confestim læsionis dolorem amotum, ac prorsus sublatum sentiet.

Verruca. Verrucis tollendis profuerit succum Nicotianè cum spissamentis applicare, facta primum scalpello quadam ad sanguinem apertione, vel unguento Nicotianæ solius locum affectum inungere, quod compertum esse scimus. Idem fortasse

Clavus. censendum fuerit de clavis, qui pedum articulis innascuntur.

Carbunculus pestilens. Sic & pestilentissimo carbunculo cuius, applicatus Peti succus remedio est actutum.

Valet & ad ictus, punctiones & morsus venenatos, similiter usurpatus.

Ictus & morsus venenati. Remedium quoque præstat rabidorum canum morsibus, si statim vel quadrante horæ post inflictum vulnus adhibeatur.

Rabidorum canum morsus. Confert & Indis quos Carybes **Tela venenata.** vocant, quibus est antidotum singulare ad venenata hostium tela. Etenim profecturi in militiam, geminas secum deferunt cervorum soleas: in altera quidem toxicum præsentissimum,

Ad toxicum.

mum,

mum, quod simulatque cutem ape-
 ruerit, ut sanguinem attingat, necem
 præsentissimam infert: in altera ve-
 ro Peti hujus succum, quo adhibito
 à mortis periculo immunes se expe-
 riuntur: si desit viride, exsiccatum vel
 in pulverem contuso utuntur. Hujus
 rei omnium primi periculum fece-
 runt Indi Carybes in Savina provin-
 cia, ubi dato conflictu, cruenta ip-
 sorum strages edita fuit. Cum enim
 suo more vulnera venenata subli-
 mato curarent, hoc deficiente ex-
 pressus è Peti foliis succus adhibitus,
 confestim dolorem cum veneno su-
 stulit, eosque penitus sanitati restituit:
 cujus & in Hispaniis periculum
 factum est non semel.

Præterea folia aut succus cum veteri-
 spissamentis omne læsionum genus
 brutis animalibus illatum curant,
 ac vermiculos putridorum ulcerum
 necant. Malum etiam serpens in e-
 quis instar sublimati curant.

Tollit & Equorum tibiis innas-
 centes poros sive callos. Iumenta
 clitellaria à sarcinis attrita, aut gra-
 vius læsa, etiam si vulnus aut vul-
 nera

Equo-
 rû & ju-
 mento-
 rum ex
 attritio-
 ne læsio-
 nes.

nera in cancrum vergant succo aut spissamentis Peti exhibitis, vel exsiccatę eiusdem Herbę pulvere, citra ullam alterius medicamenti opem ita persanantur, ut haud opus sit ab incepto itinere desistere.

**Antihel-
leborū**

Helleboro porro antidotum est Petum. Solent autem uti helleboro venatores Hispani, quod feris interrimendis pręsentissimum sit toxicum. Cujus rei in utilitatem exploraturus Rex Catholicus, iussit caniculam quandam à venatoribus in gutture lædi: in vulnus vero helleborum immitti: paulò post & Nibotianę succum cum spissamenris, apteque omnia revinciri, atqui non sine vehementi omnium admiratione canis incolumis permansit.

**Experi-
mentū
de cane
infecto
veneno.**

**Experi-
mentū
advene-
na**

Non absimile accidit superiori hyeme Antverpię, ubi Matronę cuiusdam feli, quod esset feracior, bolum toxico mixtum quidam propinavit. Cum autem stare jam loco nesciret, sursum, deorsumque cursitaret, haustumque venenum evomere frustra conaretur, animadvertens Matrona, modum invenit quo aper-

aperto ipsi rictu globulum è succo
Nicotianæ folio butyro compactum
ingereret, à quo paulo post exhibi-
tum toxicum evomuit, ac serva-
ta est.

Hactenus de Peto masculino. Fœ- Nicotia-
minæ autem usus & facultates pene næ fœ-
eædem sunt quæ masculi: adeoque minæ u-
deficiente mare fœmina utimur, sus.
juxta præscriptum à nobis supra me-
dendi ordinem.

Hoc tamen advertendum, quod Ad ube-
Peti fœminæ folia in clysterum de- rum ex
coctionibus adhibita, mire profunt cancro
ad dysenteriam, balsamumque ip- curatio-
sius nulli pharmaco cedit, in cancri nem
curatione: uberum præcipue.

Tertium Peti genus, quod alii Tertiū
Hyoscyamum nigrum, alii luteum Peti ge-
inscribunt, qualitatibus & natura est nus.
Nicotianæ contrarium: ideoque
malè faciunt, qui eo perperam pro
vero utuntur. Poterit tamen ipsius
usus esse in reprimendis fluxionibus
calidioribus, atq; in apostematibus
calidis ex parte resolvendis: tū & in
cancro fervorē atræ bilis compe-
re potest. Ioan. de Vigo cap. de Her-
nia

DE TABACA HERBA

nia utitur Hyoscyamo ad resolvendum.

Mirum est, inquit Monardes lib. 3. de medicam. simplicibus quæ ex novo Orbe adferuntur, quam insignes & variæ Tabaci, aut Nicotianæ vel Peti facultates, singulis adhuc diebus detegantur: nam præter recensitas, totidem inquit adhuc proferre possem, quas postea & referentibus aliis intellexi, & ipse observavi.

Succi
Peti vi-
ses.

Succus Peti per expressionem ex foliis recentibus, ad unciarum duarum pondus epotus, vehementer supra & infra aquam atque pituitam purgat, ideoque Hydropicis morboque caduco affectis utiliter administratur.

Aqua
stillata.

Aqua etiam ex concisis Nicotianæ foliis per alembicum vitreum distillatur, quæ postea ad Solem rectificatur. Hæc certe præstantia sui cum ipso Herbarum succo contendit, potissimum ad vulnera, tumores, perniones, & digitis sponte delapsos ungues loco affecto infusa, aut subinde panno linteove excepta atque ad-

admota. Collige, inquit, Leo Suavius folia mense Iulio, contunde atque distilla in vase duplici vitreis organis, mox insola & conserva per annum. Hæc eadem aqua ad quantitatem unius vel sesqui unciaë pro virium robore jejuno stomacho per os sumpta, confert ad asthma tussimque inveteratam.

Oleum vero per infusionem, ut vocant, hoc modo comparatur. *R.* ^{Oleum per infusionem.}

Folia in particulas lacerata aut dissecta: bulliant in oleo olivarum, quod tum coletur, & exprimatur rejectis foliis: tum recentia folia infundantur, & in phiala Soli exponantur, vel coquantur ad succi consumptionem. Scabiei vulneribus & ulceribus confert, dolorem capitis aufert, cutisque tollit foeditatem.

Poterit etiam elici oleum ex seminibus Nicotianæ, quod ad venena & morsus viperæ in modica ^{Oleum ex seminibus,} quantitate epotum mirificè proderit.

Distillatur etiam oleum per descensum, ut loquuntur Chymici, in ^{Oleum stillatitium.} retorta vitrea,

Sal

Salis ex
Nicotiana præ-
parandi
ratio.

Sal artificio chymico è Nicotiana comparatur. Sunt autem ambo, tum oleum (per descensum distillatum) tum sal, ad morbos profligandos præstantiora, quam folia ipsa, vel succus, vel pulvis, aqua ve stillitia. Quod nimirum ipsius essentię tenuissimæ ac præstantissimæ sint potiores è terrestri materia secretæ, proximum atque immediatum ipsarum facultatum subjectum atque sedes. Nemo vero essentiæ nomen aut despiciat, aut contumeliosè irrideat, ipsi quoque Galeno usurpatum, & appositè rem explicans. Neque enim aliter intelligo, cum Herbas quasdam esse dicit essentiæ crassę tenuioris, igneæ, &c.

Salis ex Nicotiana præparandi modum sic docet Iac. Gohorius Parisien.

Primus
modus.

Calcina Nicotianam, calcem dissolve, transfunde filtra, evapora: erit sal in usu caustico innoxius, minusque ad maligna ulcera dissolvenda corrosivus. Itaque omnium vegetabilium communis extrahendi salis ratio hæc est. Herbam exure in fo-

foco scopis diligenter mundato. Alii prius insolant, alii in umbra siccant. Exuratur autem donec in quodam veluti pane cohæreat: aut si ultra progrediaris ad incinerationem, plus Salis habueris. Postea in fictili plumbato aqua purissima cineri affusa ad ignem horis aliquot effervescat: transfundatur in vas aliud, ubi faeces subsidat. tum coletur panno lineo: colaturam redde igni lento paucorum carbonum, quo exhalet aqua, & Sal in fundo subsidat.

Alter
modus.

Alter modus est subtilior. Herbam exsiccatam in fictili recluso exure longo & valido igne in cinerem albissimum, qui color est perfectæ calcinationis index. Tum effervescat in aqua pluvia vel stillatitia, in vase vitreo, in cineribus cribratis. Effervescat vero ad consumptionem quartæ partis aquæ: Deinde subsidat aliquandiu. Effundatur in aliud vitrum, & immissis filtri linguis novis & recentibus purissimis percolabitur aqua pura & salsa in subiectum receptaculum. Quod filtrum transierit evapora igne suavi in vase

DE TABACO HERBA

vitreo, & sal restabit in fundo clarus & sincerus.

Tertius
modus.

Tertius modus est exquisitissimus. Collige Herbam, tere viridem, distilla aquam per alembicum. Fœces igne moderato calcina in occluso vase, quousque in cinerem vertatur: sitque ignis cautio, ne materia propriam & radicalem humiditatem amittat, quæ non posset nisi vitrificatoriam dare fusionem. Redde aquam suæ terræ, quam vorabit sitibunda. Digeratur in fimo vel balneo dies aliquot, effunde, ut supra, ne fœcibus turbetur: deinde filtra: postremo quod filtratum est evapora. Hi sunt varii modi conficiendi Salis artificiosi, non ex Nicotiana tantum, sed ex omnibus etiam vegetabilibus quæ sub ignem cadunt, quorum usus esse potest mirificus in delicatioribus curandis, quique ab omni medicamento abhorrent: eo sale in jure carniū, aut in vase salino ad condiendas epulas immisso.

Aqua
compo-
sita.

Huc refertur potest quod celebris nostræ ætatis Medicus ac Philosophus, Leonardus Fioravantus in
Phy-

COMMENTARIOLUS.

51

Physicis observationibus scriptum reliquit. Sumsi, inquit, cum radice & semine Nicotianam, omnia in mortario tundenda curavi: folia pendebant uncias lrv. condidi putrificanda in fimo equino diebus 30. atque ne putrescerent salis non nihil adjeci, cum aquæ vitæ unciis vi. Tum distillari jussi in Balneo Mariæ ad omnis humiditatis extractionem: utque melius servari posset, addidi tantum olei sulfuris, ut jam sapor accesseret. Hac vero compositione variis in rebus usus sum. Febricitantes, quocunque tandem febris genere, hausta cochlearis mensura valetudinem recuperabant. Vulnerati aut aliter læsi, si bibeant, vel sua vulnera his inungebant, non sine multorum admiratione curabantur.

Conficiuntur præterea unguenta ex Nicotiana variè: tametsi Herba per se sumpta longe sit efficacior.

Unguentum ex Nicotiana.

Recip. Foliorum Nicotianæ pulcertimorum, maximorum, viridiorum, ac resina præ cæteris abundantium, ab omni spurcitia & pulvere

DE TABACO HERBA

diligenter expurgatorum, nequaquam externa pluvia aut rore humidorum aut madidorum lib. 1. Pistillo ligneo in mortario marmoreo aut ligneo contundantur. Huic axungiae dulcis preparatè, hoc est ab omnibus suis membranis expurgatè & liquefactæ in vase æneo lib. s. Cui adjicies spissamenta & succum ipsius Nicotianæ contusæ. Coquantur & bulliant simul sub tripode in cacabo æneo, parvo & lento igne, prunis nimirum tripodi subditis, aut in balneo Mariæ, donec succi aquositate evanuisse ac defluxisse conspicias, ac reliquum unguenti consistentiam induisse. Aut

Aliud.

Poterit fieri unguentum ex multiplici infusione foliorum Nicotianæ in oleo rosaceo, ter, quater vè renovando folia in balneo Mariæ, addendo expressioni tantundem succi ejusdem Herbae & ceræ quod satis fuerit: & fiat unguentum s. artem. Vel sic.

Aliud

Recip. succi Nicotianæ lib. 1. olei communis, ceræ novæ, resinæ pini ana uncias 2. Olei Hypericonis

COMMENTARIOLUS.

53

nis unciam 1. Bulliant lento igne per tres horas. Adde colaturæ terebinthinæ uncias 2. Bulliant ad consistentiam unguenti. Valet ad ulcera vetera luis venereæ, ad cancerum, scrophulas, ulcera ceu maculas ex igne per hyemen contractas, perniones, fissuras etiam manuum. Præcipue, si locum affectum prius virenti Herba frices, & aquæ salis calidæ imponas, ac deinde dicto unguento perungas.

Recip. Picis resinæ, ceræ novæ, Aliud terebinthinæ ana uncias 3. liquefiant ac bulliant simul in ænea patella subjectis prunis, liquatis ac fervefactis omnibus adde succi & spissamentorum Nicotiane lib. 1. Bulliant omnia simul per quinque aut sex horas lento igne in tripode aut vase duplici: id est cacaibo bullientis aquæ pleno: moveantur assiduè, donec aquositas omnis evanuerit: reliquum vero condensatum sit ad unguenti formam. Tum exprimantur per linteum crassum aut cannabinum, iterumque rejiciantur
in

DE TABACO HERBA

in patellam adjecta semilibra terebinthinæ Venetæ, ita tamen ne bulliant, sed sedulò moveantur. Tum refrigerant & reserventur in usus.

Aliud.

Aut Recip. foliorum Nicotianę contusorum lib. 1. ceræ flavæ, terebinthinę, olei olivarum, picis, resinæ albæ ana unc. 3. Bulliant simul in testa nova horis duabus ad consistentiam unguenti, deinde modica quantitate in usum applicetur in aluta aut linteo subtili.

Sunt qui in descriptione utriusque unguenti contusæ Nicotianæ spissamenta non addunt, sed tantummodo percolant, ac per crassum linteum exprimat, servato duntaxat succo, quod non probatur. Est autem unguentum primum multò efficacius ad vulnera, cancrōsa ulcera, lichenes, impetigines, faciei tubercula, quod majorem multò abstergendi resolvendique vim habeat, quod est Nicotianæ proprium, si non alia obstant illi adjuncta commixtaque medicamenta. Posterius vero præstantius est ad consolidandum vul-

vulnera, & reparandam carnem, ad resolvenda apostemata, mitigandosque dolores, & id genus alia. Otiosum autem Iacobo Gohorio videtur & supervacaneum ceram novam, resinam, oleum commune, terebinthinam addere, cum ex istis unicum sufficiat pro ratione viscositatis Nicotianæ. Tanta enim simplicium congestio, quot in istud unguentum recipiuntur, solis vulneribus unguenti usum restringit, quod alioqui ulceribus cancris, impetigini, apostematis, lichenibus &c. convenire possit. Præter rationem est quoque Nicotianæ succum ita omnem absumere, ut præter spissamenta cum peregrinis liquoribus nihil supersit.

Non absurdum est unguentum ad vulnera sclopetaria, cæteraque omnia accommodatum, cujus præparationem idoneam docet Iosephus Quercetanus. Recip. succi Peti lib. i. Terebinthinæ unc. v. olei Hypericonis compositi unc. viii. Vini albi generosissimi li. s. Digerantur per octo dies, postea decoquantur

Aliud
ad vul-
nera
sclope-
taria.

DE TABACA HERBA

ad vini consumptionem: tum adde colophonix ceræ ana uncias 3. Mumiæ, Carabes, ana drach. 2. liquefiant rursus ad ignem, & fiat unguentum ut artis est.

Aliud
ad scabi-
em.

Jacobus V Veckerus unguentum ad scabiem curandam fieri docet hoc modo. Recip. Nicotianæ succi unci-
am 1. & s. sulfuris triti, salis, ana unci-
am 1. olei Nicotianæ, malorum aureorum unci-
am 1. Olei ceræ, Se-
vi hircini ana unc. 2. fiat unguen-
tum ex arte.

Aliud
ad vul-
qera.

Aliud ad vulnera à quodam Gallo se accepisse Jacobus V Veckerus tra-
dit. Recip. Succu Nicotianæ lib. 1.
Ceræ novæ, Picis resinæ, Olei com-
munis ana uncias 2. Coquantur om-
nia simul usque ad succi consum-
tionem, deinde adde terebinthinæ
Venetæ uncias 3. Cola per linteum
& serva in pyxide. Vulnera & ul-
cera indubiè curat.

His omnibus accedit quod ex Ni-
cotiana componitur fragrantissi-
mum balsamum. hoc modo.

Balsamū
ex Ni-
cotiana.

Recip. folia Nicotianæ q. voles:
in mortario contusis exprimæ suc-
cum

cum rejectis spiffamentis : expressum succum cum æqua olei olivarum portione in phiala ultra Soli exponere quam diutissime , quæ diligenter obturata sit cera gummata, & membrana solida colligata : aut si mavis siste illam in lebete bullientis aquæ pleno , sive in balneo Mariæ, vel reconde in ventre seu fimo equino , ibidemque relinque totos quadraginta dies , renovato interdum fimo. Exactis diebus xl. reperies in phiala balsamum non minoris energie ad omnia, quam ipsius Nicotianæ quinta essentia.

Quin & aliud Balsami genus ad sclopetorum vulnera à Quercetano describitur in hunc modum. Recip. visci Herbarum Peti & Consolidæ ana unc. 4. Olei terebinth. lib. 1. florum Hyperici & Verbasci, ana M. 2. Pomorum Ulmi unc. 3. Acinorum populi arboris unc. 4. Spiritus vini lib. 1. s. Digerantur in fimo equino, vel relinquantur in calido hypocausto in vase vitreo optimè clauso per mensem integrum , deinde exprimantur & colentur. Adde thuris,

Aliud
ad sclo-
petorum
vulnera.

DE TAB. HERB. COM.

mastiches, myrrhæ ana unc. 2. Sanguinis draconis unc. s. mumia unc. vi. terebinthinæ lib. s. benioini unc. i. Circulentur simul in pellicano octo dierum spacio, deinde moderato igne distilletur vini spiritus, & remanebit in fundo, preciosum balsamum.

F I N I S.

IOHANNIS NEANDRI
BREMANI.
TABACOLOGIA;

hoc est,

T A B A C I

sen

N I C O T I A N Æ
D E S C R I P T I O .

vel

Ejus præparatio & usus.

VLTRAIECTI,
Pro DAVIDE ab HOOGENHUYSEN
Anno c13 13 c XLIV.

W. H. R. COOPER

THE HISTORY OF THE

WARRIORS

OF THE

WARRIORS

W. H. R. COOPER
NEW YORK
1854

I N 61
T A B A C O L O G I A M
C. V. D. I. N E A N D R I.

NVNC faveant, fumum modò
qui rifere Tabaci,
Et queis res nihili fistula vifa fuit :
Hæc etenim, fumi quæ morbos dif-
cutit ufu,
Autoris famam tollet in aftra fui.
De folidis alii fumofa volumina con-
dant ;
De fumo folidum condidit Autor
opus.

A L I T E R.

VI X uni cunctis poterat medi-
carier herbis
Haftenus egroto tota cohors me-
dica : (herba,
Nunc una cunctis, poterit medicarier
Protinus ægrotis qui Tua fcripta
leget.
Maçte igitur magni conatus, doçte
N E A N D E R,
Solut, quod multi non potuere ;
facis.

I V S T Y S R A V E L E N G I S :

Tabaci aliquot differentiæ, quibus videlicet apud Mercatores innotescit.

Varinium : hoc optimæ notæ.

Tecaporinum.

Brasilianum.

Ornochesium.

Marcapanum.

Craxium.

Commenarinum.

Gotegonafium.

Berneodes.

Amazonium.

Manochesium.

Comenagoticum.

Virginienfe.

Ex Insul. S. Margarite.

Ex Insul. Philippinis.

Ex Insul. S. Luca.

Ex Insul. S. Trinitatis.

Ex Insul. S. Dominici.

Sunt & apud Belgas & Anglos ab ipsa forma duæ desumptæ differentiæ: nam quod prolixiori forma, & compressius conglomeratum est *Prick-Taback* vocare solent: quod autem rotundum instar capitis *Baal-Taback*.

Axioma Aristotelis quod *Analyt. post. tr. I. c.* Omnis doctrina & omnis disciplina dianoëtica fit ex antecedente cognitione scriptum reliquit, Nos, si non consentiente, saltem non repugnante Philosopho, ad omnem quæ a ratione suscipitur de re aliqua institutionem, si concinna ac methodica esse debeat, pertinere arbitramur. Vt igitur & hic examussim & perfecte de herba Tabaca agere induximus animum; sic hoc loco merito cura cordique erit Nobis, ut iusto ac decenti modo hoc adoriatur: quod faciemus, si legitima methodo ab omnibus ferme Autoribus in quavis proposita materia observata id agamus. Primum ergo breviter de Panchrestî hujus Etymologia, seu Nominum notatione dicemus. Secundo Differentias ejus adducemus. Tertio Temperamentum enarrabimus. Quarto de Tempore sationis ejus & collectionis agemus. Quinto Locum in quo

maxime provenit examinabimus. Sexto de foliorum Preparatione, nullis ferme, aut saltem paucis cognita, breviter transigemus. Septimo tandem ac ultimo singulares ejus vires & adfectuum exploratorum tecmarum introspeciemus, ac referemus: omniumque ex Tabaco Unguentorum, Emplastrorum, Balsamorum, Linimentorum, Ceratorum, Apocorum, &c. encheiresin in gratiam plurimum Pharmaceutices studiosorum adponemus, ut quilibet ipsi sibi ea preparare, & quum usus exigit, de narthecio tanquam promere possit.

NOMI-

NOMINVM RATIO.

 Vandoquidem Galenus 1. de Meth. c. 2. & 3. & lib. 1. ad Thrasybul. *Si-*

ne nominis explicatione rem velle cognoscere, esse tempus perdere, pronunciat: Nostri quoque officii erit, ut de Panaceæ hujus nomenclaturis, & earundem primitivis originibus primitus agamus; & qui primi ejus Nobis usum monstrarint, pensiculatus aliquodammodo perpendamus.

TABACVM nomen traxit ab ejus regionis nomine quæ Hispaniæ Novæ est Provincia in Novi Orbis Occidentali India, quadraginta ferme quatuor milliaribus supra Mexicum Hispaniolæ metropolim. In hac igitur provincia Tabaco (Hispanis postea B. Virginis victoriosæ dicta, quod anno M. D. XIX. Ferdinandus Cortesius Hispaniæ Novæ fundator magnam istic loci victoriam reportavit) Iucatanensi imperio subjecta, reperta primum nobi-

lis

Lib hist.
xi. c. v

lis hæc Panacæa exstitit, indeque postmodum nomen obtinuit. Peruanis *Petum*, ut & Antarcticis ferme omnibus, vel *Picielt* juxta Monardis sententiam, aut *Perebecenuc*, ut vult Oviedus (quod tamen peculiare Tabaci nomen non est, sed alię cuidam herbæ Indicæ tributum à scriptoribus à Tabaco nostro discrepanti, ut videtur) appellatur.

Vulgari quoque etymo *Nicotiana* vel *Nicosiana* dicitur à D. Iohanne Nicotio Nemaufensi, Francisci secundi Galliarum regis Consiliario ac libellorum postmodum & postulationum supplicum in Regia magistro, qui eam primum Galliæ (ut præclarus ille miles auratus & Thalassiarcha Franciscus Drake Angliæ circa annū M. D. LXXXVI.) innotescere fecit; cuius nomine ab omnibus ad quos hujus nobilissimę Hygeę fama pervenit, grata memoria celebrari dignissimo jure meretur. Hic igitur D. Nicotius, quum anno M. D. LX. regis sui nomine Legati officio in Lusitania fungaretur, accidit die quodam ut carcerem,

vel

vel potius ἐπὶ τῆς ἡμετέρας Vlyxiponense
(ubi tunc temporis. Regia erat Lu-
sitania) perlustraret : ibi nobilis
quidam Belga Archivorum tunc re-
giorum custodiæ præfectus, plan-
tam hanc illi veluti exoticam atque
nuper ex Florida Insula allatam do-
no obfert. accipit Legatus lubenti
animo plantam, & raram quasi ac
transmarinam anteaque sibi nus-
quam visam in horto suo summo
studio curat educari; ut cujus vir-
tutum ad ulcera & vulnera felici
auspicio atque successu periculum
jam factum aliquoties intellexerat.
pervasit itaque hujus herbe existi-
matio nomenque per totam Lusi-
tanium, decantatæque sunt illius
laudes ab Hispanis & Lusitanis,
Herba que *Legati* dici cœpit. Haut
longe post in Galliam redux semen
ejus Catharinæ de Medicis Gallia-
rum reginæ dono obtulit. Illa in-
telligens, malignis ulceribus put-
ridisque vulneribus apprime hanc
plantam utilem, imo Panacæam
quasi novam admirans, suum illi
nomen est impertita; unde postea
Her-

Parçus
præfat.
in Chi-
rurg

vide
Ietr.
Martyr,
de re-
bus O-
ceanicis
& novo
Orbe
dec. 1.
lib 9.

*Herba regina, Catharinaria, ac Me-
dicea* fama per totam Galliam in-
crebuit. Virginie incolis *Vppovvoc*
nuncupatur. aliis *Herba magni Prio-
ris*, quod is è Gallis aliquando in
Lusitaniam trajectus, & Vlyssiponæ
à D. Nicotio hospitio exceptus
plantas ejusmodi non paucas dono
acceperit, ac in hortum suum tran-
slatas succrescere ibi atque adolesce-
re elaboravit. Plerisque Hispaniolæ
incolis *Coçobba*, dicitur. Cæsarpinus
Tornabonam appellat, quod Alphon-
so Tornabonio Antistiti Burgensi,
Nepotis ejus Nicolai Tornabonii
etiam Antistitis, apud Galliarum ve-
ro regem tunc temporis Legati, o-
pera in Italiam primum fuerit trās-
missa. Schvvenckfeldio, ut & aliis
nobilium suarum virtutum adser-
toribus *Herba sancta* nuncupatur.
Vulneraria planta Indica Camerario:
Piperina aliis; sed qua ratione non
video. *Buglossum Antarcticum* Lug-
dunensibus; & ΒΑΕΥΒΟΧΟΙΣ Renealmo.
Dodonæus clarissimus botanogra-
phus *Hyosciami Peruviani* nomen ei
tribuit sed falso (ut suo loco dicetur)

hoc

hoc enim Cordus non huic Tabaco
sed Strammoniaē dedit. R. Cardi-
nalis de S. Cruce quum Romam.
Eccles. Nuncius Apostolicus missus
in Lusitaniam esset, Romam inde
primus adportavit; unde & ibidem
Herba S. Crucis dicta fuit. Sanæ
quoque sanctæ nomen apud plures
meruit, non sine catalogo multa-
rum suarum laudum ab evidentibus
experimentis petitarum. Belgis &
Anglis *Taback*: Germanis *Heylig*
Wundkraut, *IndianischVVundtkraut*,
Indianische Beinwvvelle. Thevetus
Cosmographus Gallus (qui expedi-
tioni illi quã anno M.D.LV. Nicolaus
Durandus Villagagnonus in Brasili-
am instituerat interfuit) libro cui
Franciæ Antarcticæ nomē fecit, *An-*
goulmoisine hanc herbam vocat; seq;
ejus inventorem & primum qui se-
mē Galliaē intulerit gloriatur. an mē-
tiatur nescimus; Nobis ut videtur a-
nile quiddã hoc sapit. Fabius quoq;
Colūna Tabaci Arabū meminit di-
versi à nostro, quod plane Nobis nõ
notū, legēda quæ doctis. Columna
de eo cōmētatur in sua minus cogni-
ta-

IOANNIS NEANDRI

tarum stirpium *ἰνδαρσι* pag. 142.
 In Arabum scriptis incerta multa;
 pauca enim ex se habet ista natio,
 & plerumque ex male intellectis
 Græcorum scriptis sua non adeo fe-
 liciter medici Arabes concinnarunt.
 Cluentissimus etiam botanicus D.
 Guilandinus in conjectaneis suis
 plantarum synonymicis *Onosmyon*
Aeginetæ hanc plantam nominat.

DIFFERENTIAE.

TRiplex à Nobis observatum fuit
 Tabacum. Majus latifolium.
 Majus angustifolium; & Tabacum
 minus.

SPECIES PRIMA.

TAbacum latifolium majus ra-
 dices fundit è crassiore basi sur-
 culosas, lignosas & multis tenuibus
 fibrarum processibus firmatas, al-
 bicantes, intus croceas & amaras.
 Caulem baculi crassitie, qui ad tri-
 cubitalem interdum proceritatem
 attollitur, viridem, tenui tomento
 pu-

pubescentem, unctuosum, maxime dum adolevit medulla candida factum, ramosum; quem lata sinuum basi folia obsepiunt Symphito majori grandiora è medio ambitu latiore & quasi gibbosa extenuitate in mucronatam figuram sensim desinentia, diluto virore splendentia, odore injucundo, succulenta, & glutinoso humore nonnihil quasi oblita, adeò ut minuta animalcula insidentia cohibeat, acria sunt gustu cum lentore quodam. In frequentium ramorum brachiis flores è dentatis foliaceis calicibus singulatim pediculo firmo exceptis prodeunt ab angusta basi sursum versus in limbum quasi pentagonum sensim dilatati tubæ effigie, in albedine dilute perpurascenti rubore, (qui incarnatus dicitur,) subfusi; quorum medullia quina stamina stylum pallide virentem, prominentem cingentia occupant; quibus marcidis sequuntur calicum conceptacula oblonga in mucronatum nonnihil apicem desinentia, minutissimo pullo seu ex rufo nigrican-

cc.

IOANNIS NEANDRI

te, prius autem viridi, rotundo, semine referta. Vulgus herbaristarum Tabacum masculum hanc primam speciem appellat. Sunt qui *πήκτον* esse suspicentur à Dioscoride memoratum: sed quomodo ista verba ad Tabacum nostrum possint transferri ignoramus. Si conjecturæ esset indulgendum pro *Consolida* majori *πήκτον* istud subponi posse videretur ex quadam effigiei similitudine; ut & hoc clarissimus doctissimusque D: Bauhinus in suo synonymiis ornato Matthiolo adnotavit.

SPECIES SECUNDA.

TAbacum angustifolium majus radices habet lignosas, multifidas, & innumeris fibris capillatas. Caules sesquipedales, striatos, virides, ramosos; quibus è pediculo adfiguntur folia Solano, quod *Bellam donam* vocant non absimilia, latiora tamen & paulo viridiora, lanuginosa, spissa, succulenta. Caulium & ramulorum fastigia flores ornant purpurantes, calathiteretis ad basin
pau-

paulo angustioris speciem præ se ferentes, & in viridi colore pallefcentes. Pericarpia floribus succedunt rotundis oblongiora paulum, in summo fossulam habentia oblongam, in cujus medietate apiculus sese exserit crassus, sed admodum brevis, rufique coloris. Ab utraque fossula extrema ducitur fulcus ad basin usque quæ croceo circulo est conspicua. semen continetur exiguum, subflavum.

Hanc speciem non rarò ex Tabaci maris semine provenire Aegidius Everhardus autor est. si enim, inquit, Tabaci masculi dum semine turget, gramina quædam in terram excidere contigerit, eandem in qua Petum jam ante excreverit, haut dubie ibidem anno proximo proveniet hoc Tabacum angustifolium (Nicotiana fœmina alias dicta) imo vero si terræ non satis calidæ sed steriliori ac arenosæ Tabaci masculi vel latifolii semen mandaveris, hujus loco fœminam producet, tanta quidem luxurie, ut ægre tandem illinc sit extirpanda, sed sponte quot-

D

an-

IOANNIS NEANDRI

annis renascitura. Μιχάτη hæc species Renealmo dicitur, quod folia pediculo subvehantur, quem Græci μίχον vocant. Nicotiana minor Pen. Lobel. cui Tabacum minus; *Herba sancta & Sana sancta* minor. Pen. Lob. *Petite Nicotiane*, Gall. *Kleyne Taback*, Belgis. Germanis *Schmalblaterich Indianisch VVundtkraus*.

SPECIES TERTIA.

Tertia species, quæ Tabacum minus dicitur sesquipedalis est & præcedente multo humilior. Radix alba, subtus demissa, longitudine spithamæ, crassitie digiti, foliis lateralibus multū obsidetur. Caulis rotundus, pinguis, tenuitur hirsutus, & pallide virens, in quo folia virentia, subrotunda pinguis, succosa, & parum pilosa, furioso Solano non absimilia, sed majora & mage candidantia. Flores in dentatis foliaceis calyculis luteo colore pallent, Tabaco majori multo minores, tubulosi, in quina obtusa bifida labra explicati, quibus deciduis subrotunda
capi-

capitula remanent, tenuibus, Tabaci prioris æmulis, sed majoribus, rotundis, livido pallescentibus seminibus referta. Hyoscyamus luteus hæc species Bauhino dicitur. Hyoscyamus tertius Matthiolo. Lugdun. Hyoscyamus niger. Hyoscyamus luteus Dodonæo, Lonicero. Gesnero, Camerario. Hyoscyamus Peruvianus Tabernæmontano. Priapæja Gesn. hort. Tornabonæ congener Cæsalpino. Nicotiana minor Hyoscyami facie recentioribus, Tabacum minimum Lugdunensibus. Germanis *Wundbilsam*, *gelb Wundkraut*. Dubium Hyoscyamum luteolum solanifolium Lobelius appellat. Nos vero cum doctissimo botanographo Dalechampio ad genera Hyoscyami hanc herbam minime referendam censemus, quum utriusque facultates pugnent è diametro: hujus enim semen gustu acie est, ut & folia quæ fervorem ori diu inhærentem inferunt commansa, qui non nisi longo tempore extinguui possit, quod insignis caliditatis argumentum est. Quare

IOANNIS NEANDRI
 perperam etiam à clarissimo Dono-
 neo & reliquis Hyoscyami Peruvia-
 ni nomen ei tribuitur, nec ad ejus
 genera referri potest, quod folia in-
 signem quandam, ut diximus, acri-
 moniam sapiant, quod calidæ natu-
 ræ non frigidæ, qualis est Hyoscyam-
 i, indicium notat. Nobilissimus
 Clusius Petum quartum vocat hanc
 speciem.

TEMPERAMENTVM.

TAbaci masculi facultates (ca-
 nim de specie potissimum nobis
 in hacce Tabacologia sermo erit)
 quod attinet, de eis magna apud do-
 ctos est altercatio. Monardes cali-
 dum & siccum numero secundo, cę-
 teris moderatum adfirmat, cum quo
 & Dalechampius censet. Cæsalphinus
 calidum in primo, siccum in tertio
 ordine locat. Edoardus Done, scri-
 ptor Anglicanus, calidum & siccum
 in tertio ferme gradu statuit. Alii
 negant calidum, sed intense frigi-
 dum ponunt, quod fumus mentem
 feriat, & ecclasin quasi inducat;
 ideo

ideo ad Hyoscyami species referunt, ut monuimus ante Bauhinus idem annuit, motus itidem propter stupefaciendi facultatem & similitudinem formę quam habet cum Hyoscyamo. Mercatus calidissimum dicit. Iacobus Gohorius sententiam suam proferre non audeat, sed in alium locum reijcit. Lobelius ordine secundo, sed intenso calidum censet, & respondet Dodonæo quod gustu mordeat & in ore ferveat; quam tamen sententiam Dodonæus postea mutavit. Nos cum Renealmo virescentia folia secundo excessu; (quam illis temperiem ut & radici & cauli Sol calore suo conciliat, ut Luna calorem) siccata vero in fine tertii calida & sicca ponimus. Certe Tabacum acrimoniam quandam sapit & sitiferum est, mentemque turbat & *καρνηξία* inducit, quod non posset fieri, ni vapor quidam calidus opplendo caput feriret. Quare ludunt qui frigidum hoc ponunt, omnia enim caloris symbola gerit.

T E M P V S.

IN Hispaniola Insula, ut & in aliis regionibus calidioribus circa autumnum seritur, ubi omni ferme anni tempestate frondes, flores, ac germina, producit. Nostrum quoque solum non adspernatur, si modo cura juvetur assidua. Ante veris temporum apud nos, hoc est, circa Idus aut nonas Aprilis, pro ratione caloris, terræ non conceditur, algiosum enim est, & ad primam autumnitatem vel frigoris inclementiam flaccescit; quare ab algoribus muniendum probe est. Nobilissimus Clusius Augusto aut Septembri mense serendum censet, quod semen exiguum sub terra diutissime lateat antequam in germina abeat; & Martio aut vere telluri creditum mense demum Augusto florem induat, semenque subinde proferat. Nos vero experientia docuit, Tabaci semen Aprili mense apud nos terræ conceditum feliciter multo ac citius fuisse enatum, fertilioresque ac lon-

longiores caules, multoque majora ac pinguiora produxisse folia, quam quod Septembri mense terræ mandatum erat. Colligitur ipsa herba Sole existente in 18. 19. & 20. signo Leonis. Semel satum ubi ad maturitatem semen pervenerit, se ipsum suæ spontis copiose serit in multis horti campive locis ad quæ forte ventorum vi delatum fuerit. Seritur quum Luna crescit, secatur quum minuitur. Semen Aquario & Marti est dicatum caliditatem præ se ferens non exiguam quam Marti fert acceptam. Hyeme vix adservari poterit nisi in fictilibus, capsulis ligneis aut scirpiculis vimine textis, idque in penuariis, hypogæis, aut hydrocaustis, locisve aliis calidioribus; ea ratione in tertium aut quartum annum illæsum conservari poterit. Cæsalpinus caulibus etiam ferri vult, cujus tamen periculum Basilius Besslerus Eistettensis horti auctor se fecisse frustra testatur.

L O C V S.

A Mat pingue ac lætum solum ;
 aream planam, opacam, sedu-
 loque pastinatam, glaream timet &
 argillam, nec sabulone delectatur;
 unde non parvo constat, si interje-
 cto anno quolibet lætamen bubu-
 lum ei adjungatur. Sunt qui tenuis-
 simos cineres cribro cretos misce-
 ant, sed lente enascitur, ac tardus e-
 jus est proventus. Aqua mire dele-
 ctatur, ac proinde rigatione gaudet,
 apricioribus præsertim diebus quo-
 tiens cœlestis negatur infusio.

Areolæ in quibus sementim fa-
 cturus es sint oblongæ, tres, circi-
 ter pedes latæ, ut intermediis sulcis
 via pateat ab utroque latere, super-
 vacua folia surculosque runcaturo
 amputaturove (quæ alioqui majo-
 rum foliorum vires in nutrimentum
 sui allicerent.) Digito vel bacillo a-
 liquo terram fode positis in fora-
 men granis decem aut duodecim,
 quibus in imo & in summo fimi bu-
 buli particula adponatur. Paucio-
 ra

ra grana foraminj ne injeceris, ob
nimiam enim exilitatem sui suffo-
carentur, & plane ad internecionem
redigerentur. Frigoris, ut monui-
mus est impatientissimum; ideoque
maceriam luto aut lapide ab Sep-
tenptrione versus excitabis, ita ut
ad meridiem pateat, Solique osten-
ta sit, quo facilius hyeme teporem
aliquem concipiat; tum etiam mu-
nimenta ex storeis stramineisve
tegminibus congestis est operien-
dum.

PRAEPARATIO FOLIORVM.

POterit ergo primo seri patenti
campo aut agro, & quum ad al-
titudinem coliculorum seu aspara-
gorum brassicę excreverit, trans-
ferri, ac seorsim plantari areolis
prædictis oblongis in latitudine tri-
pedaneis, statuique eo ordine,
ut singulæ plantulæ à sese invi-
cem trium aut quatuor pedum
intersticio distent, ne dum stir-
pes succrevere int majora folia
sese mutuo contactu lædant,
cu-

IOANNIS NEANDRI

cujus attritu grande incurretur dispendium.

Quum vero ea jam usque ingranduerint, ut florum rudimenta prorepere incipiant, statim, antequam sese flores pandant, omnes cymas summitatesque abscindes cum omnibus lateribus surculis minoribusque foliolis quæ aliis internasci solent. (Tabacum enim neutiquam florere aut in semen abire debet, si vires ejus conservare integras percipias.) Adhæc in infimâ scapi seu caulis parte duo plerumque reperiuntur folia (*Bascheros* Hispanis dicta) quæ saporis gratiam Tabaco adimunt, si commisceantur reliquis. hæc igitur simul cum supervacuis amputabis, nullumque cum reliquis usum habere patieris (saporis enim gravi sunt & odoris non grati) cauli solummodo decem duodecimve plerumque folia grandia linques, postquam prædicta minora foliola cum surculis summis & rejectitiis infimis binis recisa prorsus fuerint. Cum primis caveto, ne Tabacum quod in hisce regionibus germanicis,

cis, vel Anglia, Galliae, divendi cupias, in florem iri permittas: vires enim omnes florendo deperirent.

Porro prædicta abscissa foliola minora cum surculis & florum rudimentis seu calyculis (rejectis plane infimis istis majoribus foliis, (bacheros dictis) tanquam inutilibus immo nocuis) simul contundes, expressumque succum in generoso dulci novo musteove vino Hispanico aut malvatico (addunt alii cerevisiam Gedanensem) ebullire facies, eumque sedulo despumabis, probeque despumato salis plusculum addes, ita ut aquæ marinæ falsedinem resipiat plane succus iste: anisi deinde & zingiberis minutissimum pulverem larga manu adsparges, iterumque horæ spacio effervere bullireque permittes. quiescat hinc ut subsideat crassamentum. tum demum quod liquidum remanserit effunde.

Hunc succum seu chylarium ita coctum (*Caldo Hispanis*) conservabis in vase bene clauso aut turato, ut nihil ab ejus virtutibus decedat, us-

que dum majora in caule quæ reliquisti folia (in his enim totius plantæ vires tanquam in domicilio hospitantur) ad justam maturitatem pervenerint : quam quum attigerint, quam proxime juxta caulem ea abscindes, & succum prædictum, seu *Caldo*, quem servasti ad ignem fervefacies, ita ut bullitioni proximus sit, (non tamen bulliat, bulliendo enim vis ejus in nihilum iret) & folia prædicta singulatim isti succo ita calenti intinges. Quod si molestum nimis sit singula folia privatim intingere, pannum laneum humi in area patenti aut horreo, aliove loco neutiquam ventoso aut aprico expandes : illique unam seriem foliorum sese quam arctissime contingentium impones : isti seriei aliam seriem foliorum idemtidem dispositorum prædicto succo etiam necdum imbutorum superindes, magnoque ad spergillo in manus sumpto, quod succo prædicto seu *Caldo* immerferis, omnia ista folia adspergendo madefacies ; madefactisque prioribus duabus

tertiam & tertiæ quartam seri-
em; sicque deinceps quintam sex-
tamque foliorum novorum impo-
nes, singulas series adspergillo seu
peniculo prædicto eodem servato
ordine irrorans; ita ut tandem alti-
tudo horum seriatim disposito-
rum foliorum sesquipedis altitudi-
nem æquet. Hinc ita calentia adhuc
recenterque adspersa succo folia
pannis aliis laneis integes, ut om-
nes foliorum ordines seu series
calorem servant pristinum, ac quo-
dammodo fermententur. Sin au-
tem fervor iste, seu fermentatio à
tegumento pannorum laneorum
obteneri non queat, poteris pan-
nis istis finum imponere equinum,
ut hoc pacto calorem excites, quo
illa folia fota in adsiduo stent fer-
mento. Ne tamen nimis ferve-
ant, inspiciantur cottidie folia us-
que dum colores illorum mutant.
Quod si dicti fervoris vi jam ali-
quam induerint rubedinem, ruffe-
dinemque præ se ferant, (quod per-
cipi poterit, si folia luci opposita
sint) tempus est, ut folia dete-
gan-

gantur, operimenta que removeantur; nimio enim fota nigredinem contraherent, quod adustionis corruptionisque esset indicium. hoc autem summopere cavendum est ne contingat, utpote in quo cardo huius rei versatur maxime.

Sic foto & fermentato Tabaco prædicta folia crassioribus filis sunt transfigenda per dorsum crassiorem-ve nervum singulorum foliorum acum adigendo, atque ita loco ventoso quidem sed minime aprico aut insolato sunt suspendenda, fervore enim Solis vires eorum evanescerent omnes. Quod si vento siccata satis fuerint, fasciculatim conliganda sunt funibus quam arctissime fieri poterit constringendo, ita ut singuli fasciculi taleri seu regalis Hispanici majoris circumferentiam in circuitu habeant; ante omnia satagendo, ut quam arctissime & strictissime sint conligati. Hoc modo præparata Tabaci folia vasculis imponi, ac quam densissime infarciri impingique intrudendo debent. Estque hæc præparatio & conservatio
 Tabac-

Tabaci per hanc industriam singulares & exquisitas vires habituri.

Nota. (Vino Hispanico aut malvatico) Preparandi hic modus recentior est, & ab Hispanis inventus, in suum aut exterorum etiam usum. Credibile enim est, indigenas barbaros antequam vinum transmarinum ad ipsos inferretur, vino palmeo aut de Cocco, aliove liquore (ne dicam lotio quod illis exprobratur) præparasse hoc $\chi\upsilon\lambda\upsilon\epsilon\iota\omicron\nu$, seu Caldo: anisi etiam usus ab Hispanis.

In adsiduo stent fermento) nobis sonat Broyen. Indicat autem calorem à fotu calido moderatum, fervori proximum, nondum tamen ad incendium devenientium. Talem adflant partibus psylotbra ; aves ovis suis dum ex iis pullos excludunt. Talem & Aegyptii in furnis suis procurare solent, dum ova gallinacea maxima copia artificiose excludunt, ut notat Bellonius.

Sunt qui vilipendant usum Tabaci apud nos enati, docet tamen experientia, recentia folia nostracia sæpenumero curasse ulcera, vulnera, aliasque adfectiones citius ac certius quam sicca-

ta esse

ta ex Indiis allata. & credibile est, sicca illa exotica folia magnam sepe partem suarum virium amisisse. superuenerunt tandem alii qui folia Nicotiane nostratia siccata & preparata modo quem Indi usurpant, efficaciora heic adfirment quam Indica, quum hac nostra qualiacunque cuiusque nature convenient magis, tum longe recentiora & electiora haberi possint quam peregrina, quorum maxima pars est suspecta, ut quae sophisticata sapissime (verba sunt Agrippa lib. de Vanit. scient. c. 84.) adulterata, reiectitia, vel in navi suffocata, vel immersa lacuna, aut vetustate corrupta, vel non debito tempore & loco, (unde sepe plurimum imminet periculi) collecta sunt. Vere idem dicit Autor. stultum esse ex India petere quae domi habemus, propriam neque terram neque mare sufficere existimantes, patriisque rebus peregrina, frugalibus sumptuosa, ac facile acquisibilibus difficilia, & ob usque ipsis terra finibus importata preferentes, &c. Hodie in Zelandia mercator quidam extat, qui annuatim circiter quatuordecim jugera

ra juxta Veeram Mattiacorum magnis impensis conseruit Nicotiana semine, indeque prodeuntes plantas excoluit more Indorum. Folia siccavit, adornavitque eodem ritu, illaque passim vendit, quod stipem illi non minimam haectenus contulit. Iamque per decennium ferme eorum usus in hisce regionibus ita invaluit, ut pro eis Virginiense aut exoticum Tabacum non summopere desideratum fuerit.

V I R E S.

Perniciosissimo toxico & veneno quo Cannibales suas inficere sagittas suevere Tabacum re-
Toxico adversatur Tab.
 sistere didicerunt Hispani. Contigit ut quidam Cannibales ad D. Iohannem de portu divite in suis cymbis navigarent, Indorum, atque etiam Hispanorum, si quos reperirent, suis telis conficiendorum caussa. Eo appellentes Indos & nonnullos Hispanos conficiunt, plerosque autem vul-

vulnerant. Hi sublimato carentes (quod vulneribus inspergere tali in casu erant soliti) à quodam Indo docti sunt Tabaci succo expresso vulnera inlinire superposito folio Tabaci trito. Compositi illico dolores, & ea symptomata quæ huiusmodi venena subsequi solent: evicto tandem domitoque veneno curata vulnera.

Anti-
helle-
borum.

Helleboro item adversatur maxime; cujus rei periculum facturus rex Catholicus caniculam quandam à venatoribus in gutture lædi, vulneri helleborum inspergi, succum postea Tabaci cum spissamentis satis copiose instillari iussit. dictum, factum res tandem fidem fecit, subligato enim revinctoque vulnere incolumitati canicula non sine omnium admiratione brevi est restituta.

Histo-
ria.

Huic adjiciemus quod AEGIDIUS Everhardus in sua Panacæa refert. Accidit Antvverpiæ ut matronæ cujusdam feli, quod esset furacior bolum toxico mixtum quidam propinaret. Illa quum stare jam loco nesciret, sursum deorsumque cur-
sit a.

sitaret, haustumque venenum frustra evomere conaretur; animadvertens matrona modum invenit, quo aperto ipsi rictu globulum è succo Nicotianæ folio butyro compactum ingereret, à quo paullo post exhibitum venenum evomuit, ac servata est.

Notatu dignum quod scribit doctissimus Monardes, Indos, hac herba famem sitimque solari hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluviatilium urunt; deinde atterunt calcis modo. Horum & foliorum Tabaci æquas partes sumunt, manduntque donec in unam quasi massam conglobentur, ex qua trochiscos piso majores efformant, quos in umbra siccatos servant usui. Iter per deserta facturi in quibus nec cibus nec potus præsto est, subjectum labiis imisque dentibus globulum inter eundem fugunt, liquoremque inde manantem cibi potusque loco deglutientes in ventriculum congerunt, quo absumpto ingerunt alium: hac equidem industria famem sitimque per triduum

tole-

Famem
sitim-
que se-
dat.

tolerantes aut quatrimum, ut ne minimam quidem virium iacturam sentiant; scilicet assidua trochiscorum masticatione pituitosos è cerebro humores elicientes, quos succi melioris penuria in suum nutrimentum convertit ventriculus. Plinius libro 7. cap. 2. refert. ad extremos Indiae fines ab Oriente circa fontem Gangis Astomorum gentem halitu tantum vivere, & odore quem naribus trahunt; nullum illis cibum, nullumque potum; tantum radicum florumque & sylvestrium malorum odoribus vivere: quod fieri non posset nisi vere nutrentur; vita siquidem cum nutritione convertitur. Locum Hippocratis sexto Epidemiorum Iohannes Alexandrinus enarrans, Democritum Abderitanum philosophum (quum ingruerent Thesmophoria, ne domum funestaret rogatus) sola mellis anaphora, id est, evaporatione vitam quatrimum sustentasse, de quorundam sententia adfirmat: quam alii calentium panum odore id factum malunt. Cujus item rei

Oriba-

Vide e-
riam
Stra-
bon. lib.
15. &
Coel.
Rhodi-
gin. lib.
42. c. 21.

Laerti-
us lib 9.
de vit &
morib.
philo-
soph.

Oribasius T. aphor. com. 12. meminisse est viuis, inquiens; Philosophus autem refert ad odorem mellis quadraginta dies vixisse quendam. Verum hoc loco mendum est egregium, ut pro quatuor appofiti fint quadraginta, facili per numerales notas lapfu. Pomi quoque præfuavi odore prorogata ali-
 quandiu Aristoteli vitam, in eius tituli libro (quisquis fit Autor) adnotatum est. Sunt qui fimiliter panem calidum vino odorifero immerfum naribus admovent ægrotorum, quem fi temporibus & costis cataplasmatis modo imponimus, utique vires egregie restituimus. Aponensis quoque Conciliator moribundam vitam, ex croco & caftoreo contulis, vinoque mixtis, producere fe confueviffe testatur, senibusq; eam cõpofitionem exhibuiffe, nullatenus olfactu magis quam potu profuiffe. Sed minime hæc mira, ut enim cibo & potu reficitur quicquid humidioris & solidioris substantiæ effluxit: fic etiam fpiritu & fumo reparatur quicquid aeræ humidæq; substan-

Valle-
riole
lib. 2. lo-
cor. cõ-
mun.
Coelius
lib. 24.
cap 21.

Ferreri-
us lib. 2.
meth.

Fumus
Tabaci
utrum
nutrire
valeat?

1. Ob-
ject.

2. Ob-
ject.

3. Ob-
ject.

stantiæ est dissolutum. Si ergo spiri-
tus & fumus (qui nihil est aliud
quam tenuis substantia & aërea qua-
litas) soli nutriunt , (ut eleganter
hoc docet Galenus I. de sanit. tuend.
cap. 2.) multo melius id præstabit
odorifica vis amica naturæ qualita-
te permistus : Matthiolus quoque
post Theophrastum refert , Scythas
glycyrrhiza contentos absque alio
alimentorum præsidio decem duo-
decimve dies degere. Sane pro ne-
gativa parte argumenta in medium
adferri possent plurima , quale est
illud Aristotelis 2. de Anima cap. 3.
ubi tactum alimenti sensum esse do-
cet, quasi dicat , Alimenta quatenus
gustabilia esse objecta tactus, Gustus
enim tactus quidam est, fumum er-
go quum non sit tangibilis haut
quaquam nutrire convinci hinc pos-
set. Item ; quod nihil corpori ali-
mentum præstare possit , nisi in
ventriculo prius , jecore , ac liene e-
laboratum fuerit (ut ait Galenus I.
de temp. cap. 1.) Item ; quod ea-
dem sit materia nutritionis & gene-
rationis ex eisdem (Galeni doctrina

I. de

I. de sem. cap. 16.) Ergo quum homo non generetur ex fumo ipso plane nutriri non posse : & ejusmodi plura argumenta alia.

Sed respondemus ; notandum esse, fumum posse sumi dupliciter ; Repons.
 primo modo pro formali , & tunc esse qualitatem insensibilem à primis qualitatibus distinctam , ex earum tamen actione resultantem, secundo modo pro materiali , hoc est pro substantia cui inhæret , ut hic est Tabacum : est autem hoc calidum & siccum caloris & substantię tenuitate consideratum : Dicimus ergo , fumum aromaticum & suavem vires semper reficere, cerebrum , cor, & ventriculum roborando ; his enim partibus qualitas gratissima est, ac proinde earum temperiem substantiamque conservat, ex fumo enim aromatizitate quadam permixto, ac simul cum suavi illo vapore inspirato spiritus animales & vitales naturæ operationibus aptissimi regenerantur.

Alia quæstio. Nutritionem ad- Alia
 positio & adglutinatio debet præ- quæst.
 ce-

Pars ne-
gat.

1. Argu-
ment.

2. Ar-
gum.

Confir-
matio.

cedere. Atqui fumus hic videtur tenuior & simplicior quam ut in eo aliquis adglutinationis modus possit excogitari. Ergo nutritionis materia non est dicendus.

Secundum est, quia Aqua nullo modo nutrire valet 4. de usu part. & 3. acut. com. 17. Ergo & fumus illa subtilior & simplicior omnino nutrire non poterit. Dicit item Galenus 10. meth. cap. 9. iocinori ex inspirato aëre nullam utilitatem accedere, à comestis vero & bibitis minorem plane quam ventriculo, cæterum aliquam non obscure convenire. Et confirmatur ea ratio ex Galeni doctrina 3. de usu part. c. 1. & sæpe alibi dicentis, communissimam & maximam primamque nutrimenti viam ab ore illud ferre ad ventriculum quasi ad promptuarium quoddam omnium particularum commune in medio animali positum, ubi semel concoctum ad jecur penetrat in sanguinem convertendum, ex quo omnium partium fit nutritio. Atqui fumus hic à jecore non trahitur in sanguinem trans-

transmutandus. Ergo nutrire nequit.

Sed pro altera parte est Hippocrates lib. de Aliment. ubi fumum ^{Altera pars.} aereum per guttur inspiratum posse nutrire pronunciat, his verbis. Principium alimenti spiritus, nares, os, guttur, pulmo, & reliqua respiratio, &c.

Pro solutione hujus difficultatis ^{1. Not.} primum est notandum; hominem quum in perpetuo sit fluxu, duplicique materia constet, terrea nempe & aquea, quæ partes solidas & carnosas efformat, aëreaque & ignea, quæ spiritus, alterum vitæ principium; hinc esse, ut duplici materia ei opus sit ad utriusque effluxæ dissipatæque substantiæ reparationem; cibo videlicet & potu ad partem terream & aqueam deperditam reparandam, igne vero & aëre ad spiritalem refarciendum, ut manifeste satis docet Galen. 1. de sanit. cap. 2. ^{2. Nota.}

Secundum est, quod licet Spiritus nutrirî ab Hippocrate (libr. de Aliment. citato) dicti sint, non tamen vere nutriuntur, quum corporis vi-

E

ver.

ventes ac verę partes non sint, neque naturalem facultatem nutrientem habeant, qua aëream materiam sibi familiarem in sui substantiam possint convertere, sed à potentissima cordis virtute validissimoque calore, tenuem sanguinis vaporem cum inspirato aëre subigente perpetuo regenerari. Dicit vero Hippocrates eos nutrirı, quod mirum in modum refici ac recreari proprii instrumenti refectione animus sentitur, ac rursum spirituum exhalatione, ut privatus proprio instrumento, deficere. Itaque Spiritus generatur non quidem ex sua ipsius facultate, sed ab ea quæ omnibus membris principibus est indita, eo fere modo quo in ventriculo chylus & in hepate sanguis conficiuntur: non tamen quod Spiritus veluti & illa nutrimenti materia sint, nulli enim parti præ sua tenuitate & dissimilitudine adglutinari assimilarique possunt.

Ad oppos.

His sic præjectis facile erit ad opposita argumenta respondere.

i. Resp.

Ad primum dicimus, non turbare nos debere aëris ad adglutinationem

nem

nem ineptitudinem : eum namque partesolidas & carnosas vera nutritione reficere non arbitramur, sed dicta permiftione à valido calore cordis percoctum in Spiritus substantiam abire profitemur.

Ad secundum responsio patet ; ² Resp. Aqua licet sola nutritioni inepta sit, cum alimentis tamen permixta nutrientem conditionem comparare conspicitur.

Ad confirmationem vero dicimus, verum quidem esse, esculenta ac potulenta non alibi quam in ventriculo ac jecore ad nutritionem confici posse. aërem autem eisdem transmutationibus indigere negamus. Sed unde digressi sumus revertamur. Narrat Thomas Hariot in sua Virginiae descriptione, tanto apud ejusdem Insulae incolas Tabacum esse in aestimio, ut suos etiam Deos isto delectari persuasum habeant. hinc sacros ignes incendunt, locoque sacrificii hujus pulverem injiciunt ; navigantes quoque in tempestatibus aëri & aquæ pulverem inspergunt. Eundem & ritum ob-

Ad confirmat.
Resp.

Aestimium
Petia-
pud Barbaros

servant, (addit idem Autor) mimicos admodum gestus edendo, (nunc terram pedibus pulsando, nunc saltando, nunc manibus complofis & in altum protensis gestiendo, nunc cœlum spectando & dissona verba efferendo) si quando gravi aliquo periculo sunt defuncti.

Nec prætereundum, quod vix ex Barbaris ullus offendatur, è cuius collo Tabaci fasciculus conglomeratus cum infundibulis ex palmæ foliis non pendeat: quique etiam cum familiaribus colloquens, fumum continuo per nares labiaque contusa velut è thuribulo ad ecstasin usque non exhalet.

Lassitudinem tollit. Sunt inter illos qui ad tollendam lassitudinem solatiumque in laboribus sustinendum hoc ipso fumo utantur. Quorum exemplo, inquit Monardes, servos nostros ac Mauros qui in Indiam Occidentalem peregre profecti sunt, id ipsum factitasse comperimus: nam ex crebris saltationibus ac choræis

ræis defessi ac lassī eum ore naribusque attrahunt : unde idem illis quod Indis evenit : horis nimirum tribus aut quatuor mortuis similes videntur ; postea integris viribus sunt , atque ad labores tolerandos multo quam prius alacriores. Quod quidem ipsis tam volupe est , ut subinde ab hominum conspectu secedant , quo liberius animo obsequantur etiam si non sint defatigati. Quid , quod eo vesaniæ deveniunt , ut hoc nomine non raro pœnas hæris suis luant , qui & exuri Nicotianam studiose curant , ut desidiosæ istius voluptatis occasionem ipsis adimant. Quid verbis opus est ? Vidi ego , inquit Monardes , servos Maurofque , quibus non permittitur inebriari vino , hoc fumo sese obruere , in quo non parvam voluptatem statuunt , jactentque sublata inde lassitudinem , nulloque suo vel damno vel malo tam belle exceptos esse.

Huc referendum quod Alexander ab Alexandro lib. 3. c. 11.

Schyta
quam
mire in-
ebrien-
tur fu-
me-
mo.

Maxi-
mus Ty-
rius ser-
mon. 11.
ut &
Thracēs
Vide
Pom-
pon
Melam.
lib. 2 c.
2. & So-
linum
cap. 15
item
Babyloni.

Hero-
dotus
lib. 1 nō
multo
ante fi-
nem.

Indo-
rum sa-
cerdo-
tum va-
ticipinā-
dimos.

memoriæ reliquit, Scythas quum in-
ebriari gaudeant, & abstemii sint, si
quando ebrietatis dulcedine capi
vellent, ne contra constitutum fa-
cerent, in ignem coniectis herbis &
fumo hausto haut aliter quam epo-
to vino madidos fieri. Quod & de
Thracibus traditur, qui epulantes
focos ambiunt, herbarum semine i-
gnibus injecto, cujus nidore capti
ebrios imitantur, & tanquam vino
adfecti temulenti jacent, sicut Ne-
penthēs succo delibatis tristitiam
discuti putarunt. Babylonii quoque
incenso arborum fructu & fumo
hausto ita ebrii reddebantur, ut tri-
pudiis & cantibus exultarent.

Ad horum exemplum Indorum
sacerdotes, quos Buhitos illi nomi-
nant, de rei alicujus eventu consulti
suffitum Tabaci haurire solebant ad
ecstasim excitandum & de re quali-
bet diabolus interrogandum. In-
di enim bellum aut aliud quidpiam
alicujus momenti suscipere non so-
lebant, quin diabolus prius inter-
rogassent de eventu, qui per os isto-
rum pseudo prophetarum fumo Ta-
baci

baci inebriatorum illis respondebat. Consultus sacerdos Peti folia sicca urebat, fumumque per cannulam vel trajectorium, ut hodie etiam apud nostrates (nimis proh dolor!) in usu videmus, in os excipiebat, illo sese fumo eousque inebrians, donec omni penitus sopito sensu è mētis potestate exiret, & ecstasi quasi raptus in terram caderet, ubi maximam diei partem aut noctis omni prorsus motu privatus jacebat. Discussa tandem temulentia cum dæmone se contulisse mentiebatur, & prout animus illi suggererebat pronuntiabat, num bellum suscipiendum esset an differendum, iter ineundem nec ne; & sic de reliquis quibus interrogabatur responsa dabat, sed ambigua, ut, utcunque caderet eventus, imperitæ multitudini facile persuadere posset sic se prædixisse. eoque modo barbaros istos homines misere ludebat.

Indorum quoque medici hoc fumo inebriati, & sensus impotes facti, mille de deorum consilio referebant, & tum terquaterque egri

Mira
demon-
nis astu-
tia a-
pud In-
dos.

Medico-
rum In-
dorum
mos.

corpus volventes manibus fricabant. Os interim ore tenebant, quod mulierculæ tanquam reliquias postea conservabant. Interrogati de morbo læta respondebant omnia; si secus eveniret, in promptu erat excusatio, lethalem fuisse: Atqui consuetos hosce ritus neglexisse capitale erat. Ita profecto hominum inimicus Gentiles decipere consueverat. Apud nonnullos iidem erant medici qui sacerdotes.

Iohannes Metellus.
Catharum prepar. in mater, frigid.

Sed jam Tabaci effectus usu qui optimi sunt deprehensi, particularius enarrabimus.

In pestillationibus ubi materia frigida infestaverit, suffitus fiant ex aridis Nicotianæ foliis. cum primis convenit Syrupus ejus, hic enim mirum in modum rheumata adstringit. Idem præstant folia manducata vel palato attrita, hæc pituitam in capite conceptam liquant, & ex ventriculis cerebri prioribus per eam partem quæ *χολων*, vulgò infundibulum dicitur, catharificos succos eliciendo destillationum alveos exsiccant. nescio an felicius ac fidelius ad hanc

hanc rem remedium institui possit.

Ad memoriæ quoque stabilimen- Memo-
riam fix-
mans.
tum egregie facit fumus naribus ex-
ceptus; peculiari enim ratione dica-
tus est cerebro, facileque in ejus si-
nus subvehitur, ac id ab omni in-
quinamento eluit. (est enim cere-
brum pituitæ metropolis, ut docet
Hippocrates lib. de glandulis) Ci-
bum præcedat tribus horis, ita com-
modius peccantes succos discutit &
absterget. Non tamen scriptum hoc
volumus iis, qui cottidiano ejus a-
busu semet ipsos & bonas horas in Nota.
Tabaccariis tabernis perdentes, &
ex cerebro suo mentis nobilissima
sede, omnisque eruditionis ac scien-
tiæ *ταμίσιο* caminum simul & cloa-
cam efficientes utile alioqui medica-
mentum profanant, meri ciniflones.
Insignis apud Leydenses practicus
D. Henricus Florentius Nobis ali- Histo-
ria 1.
quando retulit, D. Pauvium p. m. ex-
ercitatissimū ac celeberrimū sui tem-
poris Anatomicū, subjectū aliquādo
ad anatomen adhibuisse, cujus olfa-
ctus plane ac omnino erat deper-
ditus, idque quoniā ne vestigia quidem

mammillarium apparebant processuum : quod ipsum præ immodico Nicotianæ haustu in dicto corpore accidisse non inanibus colligebatur conjecturis. Iam ante triginta (aut circiter) annos suspecta fuit ista ex Tabaco per nares suffumigatio & male audivit tanquam nimius & assiduus ejus usus cerebrum pravis fuliginibus oppleret, ac tandem corrumpere. Audiamus quod doctissimus & de republica literaria optime meritus D. Iustus Raphelengius aliquando ad Nos perscripsit ; verba ejus hic adponam. *Memini, inquit, D. doctorem Pauvium p. m. in primis suis anatomicis administrationibus juvenem secuisse robustum, & cetera sanissimum, cujus cerebrum plane oblitum erat atris fuliginibus. Causam ejus rei D. Pauvio indaganti, & ad maniam aut alium capitis adfectum id accidens referenti, responsum ab iis qui juvenem illum noverant, non valetudinarium eum unquam fuisse aut fontico morbo laborasse, sed usu assiduo Tabaci ita adsuetum, ut raro diecubum intermitteret, quin auram illam*
fuli-

Histo-
ria 2.

fuliginosam hauriret. Hinc non temere igitur suspicabatur D. Pauvius congeriem illam fuliginum in cerebri cavitatibus factam. Hactenus ille. Plurima quidem ejusmodi exempla in medium adferri à nobis possent, quæ brevitatis causa omittimus. Hæc & talia nocumenta sint tibi documenta philapne, & cavesis ne dulcis illa Mnemosyne Musarum parens ac amasia Iovis oculos aliquando suos à te avertat, divinoque isto sacratio ac luminibus thesauro incomparabili despoliet, tanquam indignum possessorem.

Cum primis vero juvenibus summa cautione opus est in fumo hoc sorbendo; nimius enim & adsiduus ejus usus extra sanitatis lineam cerebrum redigit, & in intemperiem calidiorum multo abripit, ita ut *εὐνοχία* suam & sanitatis ambitum deserat; hinc tandem sacra illa anchora indeploratum trahitur. juvenum enim nutritus benignum madorem desiderat ad virium totiusque corporis roboramentum; cholericorum imprimis, in quibus

Fumus
Peti val-
de no-
xius
corpo-
ribu
juveni-
libus.

Trasfer-
tim bi-
liosus.

Vomi-
tum e-
nim ci-
et.

cerebrum caloris excessum non fert; calidum namque nativum opprimeretur adventitio, videatur Galeus comment. in lib. de Vict. salubr. Idem quoque subfumigium vehementer in nauseam ac vomitum ventriculum concitat (ut cottidiana experientia monstrat) vilis nimirum internis adhærendo, ac ita succos peculiare in ventriculo ac mesenterio contentos offendendo, operationes ejus consuetas demolitur. Etenim in exclusione materiæ ex ventriculo fieri non potest, quin una quid exhauriatur, in quo naturæ vis resedit; tum quod natura quum in suo versatur munere in habitum corporis trajicit alimentum quasi ad *περφερίαν*. at purgans omne ac turbans in centrum succos & Spiritus abducit. itaque his motibus adversis mirum in modum fatigatur natura; nil enim ægrius ferre potest quam duos contrarios motus uno & eodem tempore. Hostis itaque acerrimus est plurimorum stomachis, præsertim si post cœnam statim aut pran-

Itaque
stoma-
cho ini-
micus.

prandium ejus usus ineatur. Atqui hoc respectu noxius est corporibus omnibus sanis Hippocrate affirmante 2. Aphorism. 37. *Grave est hos purgare qui securitate fruuntur*; creber namque purgantium usus maturam senectam infert, franguntur enim vires resolutione partium solidarum ab hypercatharsi succi alibilis. Celsus quoque in ipso sui libri primordio *Alimenta sanis, medicamenta aegris solum convenire* asserit. Sed detur non purgare, (quod tamen certissimum est, ut & alibi dicemus) corpus tamen alterat, quod in juvenilibus validisque sine magno detrimento fieri nunquam poterit; humiditatem præterea absorbet, & perfectæ constitutionis calorem adauget, uti ignis & Sol sensibiliber calefaciunt ea quæ ipsis exponuntur.

Corpus
alterat.

Audiamus Platonis exemplum 2. de legibus *Principio*, inquit, *lege sanciemus, ut pueri usque ad duodevigesimalium annuum vini usum prorsus*
igno-

ignorent. Nempe eos monebimus, non oportere ignem igni in corpus atque animam suggerere, antequam viri effecti subire labores incipiant; furiosum namque habitum iuventutis cavere oportet; deinde vino moderate utantur usque ad annum aetatis trigesimum. Quod si Plato vino juvenes interdixit, quod caloris potentia caput halitibus repleat, multisque & calidis vaporibus impleat, nimiumque corpus calefaciat, neque corpori modo, sed etiam animo damnum vel maximum eius usu accedat, ut inquit Galenus I. de sanit. tuend. quamobrem nedum juvenibus dandum minime vinū, quod videlicet & ad irā & ad libidinē precipites faciat, & partē animi rationalē hebetem turbidamque reddat; anne hoc Tabaci fumus præstat efficacius? calidum est vinum & humidum, Tabacum vinum caliditate vincit, cui etiam excessui odorem istum fortem saporemque corrosivum debet. loco præterea humiditatis vini habet etiam conjunctam siccitatem. Qui naturalem tantummodo philoso-

phi-

phiam gustavit, facile hinc concipere potest rem esse plenam periculi cholericis constitutionibus, quas ad febres ardentis, phreneses, & heticas disponit, easdemque in melancholiam intempestivam traducit; calorem enim non naturalis, naturalem corporis calorem superans, eandem vastat ac destruit, ut monuimus, eademque opera intemperiem melancholicam continuo ejus usu ingenerat; hinc sicca postea bilis & calida inflammatur. sed hoc sensim fit & sine sensu juvenili ætate, & simul frequenti Zythi ingurgitatione (quo utuntur nostri Tabaccarii) impediendo quo minus subito hæc fiat alteratio. Dicit Galenus de sanitate tuend. *Optimi temperamenti optimi mores*: qui & integrum librum scripsit in eum finem, ut probet, affectiones mentis sequi temperaturam & constitutionem corporis. Quod tametsi intelligendum sit precipue de originali illa temperatura quam à parentibus accepimus, sicuti tamen ea mutatur vel naturaliter cum ætate nostra, vel accidentaliter

ex nimia Tabaci suffumigatione, aut alio quovis externo medio; ita & eandem magna affectuum & inclinationum mentis mutatio comitari solet, & sicut calor & acrimonia crescunt & habitant in sanguine, ita furor & temeritas in animo: inerassato jam concretoque sanguine tristis stupidusque evadit animus. hoc in nonnullis nimis est conspicuum, licet ab aliis prudenter dissimulatum. Non igitur videmus quomodo nimia ista Peti ad nares & cerebrum attractio non peragatur rea everfionis perfecti status corporum & animorum, obtritis frigidorum elementorum proportiunculis ac ad calorem promotis spoliata forma pristina; idque non solummodo in ipsis philocapnis sed & in eorum posteris, quum parentum temperatura & constitutio in liberos naturæ ordine transfundatur, & unà mentis adfectiones inde pendentes. *Quocumque*, inquit, doctissimus Ferne-
 lius, morbo pater generans afficitur, idem in prolem transit. & Galenus, Mas formam, naturam, & essentiam dat.

Lib 2. de
 signis.

Lib. de
 causis
 morbor.

dat infanti. Quando igitur corporis humores acrem hunc calorem & siccitatem ex nimio Tabaci suffitu contraxere, pater generat filium sui similem, sed cui de est humor iste naturalis, qui vitæ illius filium protrahat, eumque ad mores ingenuos, suaves & sociabiles disponat. Audiamus Avicennam Fen. 1. p. c. *In ipsius, inquit, Artis potentia situm est, ut ne putredo in nobis gignatur, & ut nativa humiditas diutius perennet, ne cito ab exsiccantibus, vel urentibus causis dissolvatur, & ut etiam quam longissime unum quodque corpus secundum tempus à nativo temperamento sibi debitum proferatur.* Quibus autem id præsidii facere Ars possit paucis post verbis explicat, triplici scilicet cautione ab Arte adhibita: una scilicet in esculentorum ac potulentorum recta administratione, in quantitate, qualitate, substantia, modo, ordine, mensura ac tempore; non neglecta interim loci occasione. Altera in putrefactionis cautela. Tertia earum rerum prohibitione, quæ nocere vitæ quum suapte natura possint,

fint, humidum radicale brevi temporis spacio dissolvunt, sicque vitam momento rapiunt; qualia sunt vigiliæ, curæ, angores, calefacientium item ac vehementer siccantium usus; unde tandem defectu convenientis pabuli exstinguivatum calorem humidumque primigenium omnino est necesse; hinc marcore & tabe deficimus. Unde merito *Tabem Galenus* lib. de Tabe, *viventis corporis ex siccitate, consumptionem esse dixit.* Ex hisce igitur commemoratis facile elici potest, quod fumus hic tabificus ad vitæ brevitatem faciat. Quum enim natus in nobis calor instar flammæ cuiusdam humidum, in quod agit, ad siduo depascatur, perinde ac accensus lychnus oleum calore suo absumit; consequitur necessario, ut defectu pabuli quam celerime, proprio vitæ dissipato subiecto, vita evolet, deficiente una cum humido ipso etiam innato calore, cuius defectio mors est.

Intelligitis igitur Tabaccarii fumosas hasce fuligines Tabacinas quibus toti, ceu in profundissimo

coe-

Tabes
quid.

cœno lutulenti in volvimini, ad vitam vestram rapiendam plurimum certè momenti habere. Galenus loquens de medicinis aperientibus adferit, eorum usu frequenti solidas corporis partes exsiccari, sanguinemque crassum evadere ac concretum, qui in renibus exustus calculum generat. Hoc idem de Tabaco verè adfirmari potest, quo multi frequentius utuntur, quam ulli unquam hujusmodi medicamentis aperientibus, plus enim continet in se caloris & siccitatis quam illud, atque eadem ratione plus virium ad lædendum sana & eucrata corpora. Advertite igitur *καπνοφιλο*, ne hujus apocapnismi nimietate extralineam curratis, & *ἀιθαλοῦντες* πᾶσι θεῖς aucupio vos metipsos mancipetis. Corporis bona sunt Pulchritudo, Robur, & Bona valetudo: hanc ultimam tanquam potiolem commendans gravissimus Autor Plutarchus, *sanitatem maxime divinum longeque blandissimum esse vitæ condimentum; preciosissimamque rem ut gravissime, sic certe doctissime, affirmavit: nil*

s. de medic. simplic. facult.

fuligine obli-
Dei.

Bonæ valetudinis encomium.

hac

hac præstabilius, nil optatius, nil etiam iucundius potest inveniri: *absque hac* (Hippocrate teste) *nulla reliquarum rerum voluptas aut fructus.* hæc est quæ in hac vita utramque paginam facit; sine hac felix nemo dici potuit unquam; hæc honores amplissimos, hæc gazas & divitias omnes multis parasangaris longè antecellit, unde scitum illud Horatianum;

lib. i. ep.

2.

Non domus & fundus, non aris acervus & auri

A Egroto Domini deduxit corpore febres,

Non animo curas: valeat possessor oportet,

Si comparatis rebus bene cogitet uti.

Valetudinis sustentandæ ratio.

Universam vero ejus sustentandæ rationem unus omnium optimè tradidisse Cicero latini eloquii & pater & princeps libro Officior. 2. est visus. *Sustentatur valetudo* (ait) *notitia sui corporis & observatione earum rerum, quæ res aut prodesse soleant, aut obesse, & continentia in victu omni atque*

que cultu corporis tuēdi causa, & præ-
 termittendis voluptatibus, &c. Quid
 hac serie divinius, quid copiosius,
 quid elegantius, dici à quoquam
 possit, planè non liquet, ut qua uni-
 versa valetudinis conservandę ratio
 lepidissime explicetur. dignissima
 profecto sententia quę mentibus in-
 scribatur eorum qui sanitatis studio-
 si. His utimur à quibus natura ipsa
 juvatur ac reficitur: ab his cave-
 mus à quibus noxam nos sentire
 percipimus; idque duce & magi-
 stra *Natura*; quę (Cato dixit)
*dux vitę nostrę est optima, multis
 ipsa signis declarans quę desideret,
 quę abhorreat, cuique repugnare ni-
 hil prorsus est aliud quàm gigan-
 tum more cum diis pugnare: hæc
 continentia in omni victu, cul-
 tu, & prætermittendis volup-
 tatibus conservatur. Continentia
 corpus vegetum, salubre, fir-
 mumque reddit: eadem præstat
 voluptatum contemptus: est enim
 (ut Plato inquit) *Voluptas esca ma-
 lorum*: Hanc quum non mini-
 mū ex Tabaci suffitione percipiant*

Cic. lib.
 2. de se-
 nest.

in Phi-
 loeb. de
 summo
 bono.

(si

(si tamen voluptas hæc dici mere-
tur) mirum quantopere sibi con-
gratulentur, non cogitantes interim
naturam lacescisci, immemoresque
illius Ovidiani.

lib. 1. E-
leg.

Impia sub dulci melle venena latent.

Plut lib.
de tu-
end. val.

Socrates suadere solitus erat, illos
cibos potusve vitandos qui ultra
sitim famemque sedandam produ-
cerent appetentiam, quod ea volup-
tate nos magis inescantia magnis
malis inficerent, verum etenim
illud;

Horat.
1. ep. 12.

— *nocet empta dolore voluptas.*

Quomodo enim non turpe sit
prorsusque detestandum, pruden-
tissimum animal hominem enervi-
bus hujus fumi illecebris ita irretiri,
ut neglectis valetudinariæ artis præ-
ceptis sordidissimo fumo inhians
totum se in valetudine devovendum
præbeat? Appetentia privari, ra-
dicali consumpto humido conta-
bescere, febribus torqueri, aliisque
infirmis diversimodis angi, an
non hæc præclara voluptatis impru-
den-

denter admissæ præmia? Satius esse cum Galeno sentimus (si cui acetum in pectore) sexcenties mori malle quam talem vitam vivere. Quod si ita est (ut profecto est) quorsum attinet pravis hisce fuliginibus sese devovere, naturamque ad sui internecionem atque perniciem cogere? hominum hæc sunt, an bel-
 lib. 27.
 luarum potius? vere Plinius: *N. cap. 3.*
nimalia omnia noscunt sibi salutaria præter hominem. & recte Seneca. *In- Ep. 39.*
ter causas malorum nostrorum, quod vivimus ad exempla, nec ratione componimur, sed consuetudine adducimur: quod si paucifaciunt nolumus imitari: quum plures facere cæperunt, quasi honestius sit, frequentes sequimur, & recti apud nos locum tenet error multorum. & alibi: *Voluptatibus in con- Ep. 32.*
suetudinem adductis carere non possunt: & ob hoc miserrimi sunt, quod eo perveniunt, ut illis quæ supervacua fuerant facta facta sint necessaria: serviunt itaque voluptatibus non fruuntur, & mala sua, quod malorum ultimum est, amant. tunc autem consummata est infelicitas, ubi turpia non solum delectant

lectant, sed etiam placent; & desinit
esse remedio locus ubi quae fuerant vi-
tia mores sunt. Sed frustra monita
Nostra,

Iuvena-
lis Sat.
2.8.

— dedit haec contagio labem,
Et dabit in plures: sicut grex totus
in agris

Vnius scabie cadit, & porrigine
porci,

Vraque conspecta livorem ducit ab
uva.

Vt finem faciamus, non quidem i-
mus inficias in corporibus frigidis
& humidis nimis cerebris, quae à
mado et titubant, & quibus pituitae
nimietas juncta est; aut ubi succus
ille rigida quadam frigoris potentia
cerebrum percussit (cujus signa sunt
faciei albedo, venarumque in conspi-
cabilitas, capilli recti, stabiles, &
ruffi, frigoris impatientia, & totius
corporis habitus rigidus, torpor &
somnia, os, nares, oculi, ma-
dentes, &c.) suffumigio hoc prava-
rum istarum ac putidarum mate-
rierum saburram evacuari posse &
excludi. Nondum tamen omnino
tutus

tutus in hoc respectu videtur nobis fumis iste exceptus, nisi cum cautione & respectu. inter præcipuum vero haberi debet, ut ad necessitatem non ad libidinem & intemperantiam utatur. parcitas adsit & modus, purgetur vero caput prius sternutatoriis ex Peti pulvere, ut alibi dicemus.

Videtur Nobis convenientius si tubuli illi vel fistulæ, per quas fumus recipitur, sint, longissimæ, quales sunt barbarorum, quibus fumum longinquo hauriunt, quales & plures meminimus uti consuetos, algidior enim ita redditus fumus gratio-
re Venere hauritur, nec vapidum adeo & acrem nidorem eructat. Cerebrum quoque quum venulis angustissimis constet ac minimis, non lubenter recipit crassa ista subsumigia penetratu difficilia, sed tenuia & calida tantummodo. Persæ ut & Turcæ Aloes lignum minutim concisum Tabaco addunt in capitis adfectibus, ac ita per longam cannulam ex orichalco confectam (quam frigidæ imponunt aquæ, ut eò gelidius

F

fumus

fumus pervadat cerebrum) suffitum hunc hauriunt. Sunt qui olei Anisi guttulas aliquot addant; alios vidimus qui Caryophillos admiscabant, alios alia ferrosos ac frigidos capitis pectorisque humores evacuantia.

Barbarorum
tubuli
quales.

De Barbarorum instrumentis, sive fistulis, vel potius tubulis (quorum diversos icones in calce hujus Tabacologiae exhibebimus) quæ Monardes narrat lib. simpl. medic. 3. nullius melius quam ipsius verbis, ut ea nobilissimus Clusius interpretatus est, potest benevolus lector intelligere. Advchuntur è nova, inquit, Hispania Tubuli quidam Cannarum sive Arundinum interiore parte quodam gummi inliti, quod mea opinione Tabaci succo infectum est, caput enim tentat: illo, ni fallor, cannam injungunt; utque tenax est, firmiter inhæret, colorisque nigri est: induratum autem non est tenax. Incenditur tubulus ea parte qua bitumine sive gummi infectus; altera vero in ore sumitur, fumusque excipitur; omnem pituitam & puru-

lun-

lentos humores è pectore educens :
 hoc vero uti solent quum Asthmate
 se premi, & veluti suffocari sentiunt.
 hæc ille. & Clusius in additamentis
 ad idem caput. De tecta, ait, ab An-
 glis duci Richardo Grenfeldio anno
 à Christi nativitate M. D. LXXXV.
 VVingandecaovv (quam ipsi Vir-
 giniam nuncuparunt) novi orbis
 Provincia, triginta sex gradibus ab
 AEquatore Septemtrionem versus
 distante ; compererunt Incolas fre-
 quenter uti Tubulis quibusdam ex
 argilla factis , ad foliorum Tabaci
 magna abundantia apud eos nascentis,
 incensorum fumum hauriendum,
 sive verius sorbendum valetudinis
 conservandæ gratia. Angli inde
 reduces similes attulerunt tubos
 ad Tabaci fumum excipiendum :
 inde Tabaci usus per universam
 Angliam adeo invaluit, præsertim
 apud aulicos , ut multos similes
 tubos fieri curarint ad Tabaci
 fumum sorbendum. Hæc Clusius de
 Anglis . addimus Nos Belgarum,
 Germanorum, Gallorum, Italarum,
 Turcarum, Arabum, Persarum, im-

mo totius ferme orbis terrarum inhabitatorum magnā partem (si non maximā) hujus *θυάματ* nidore ita inescatam, ut foetidum hoc & olans subfumigium sapidissimis etiā fumitionibus longè præferat. Cum primis vero hoc thymiama apud Belgas nostros frequenti est in usu ; tum etiam inter mercimoniorum genera non contemnenda Tabaci præparati mercatura, & res inter negotiatores uberrimi quæstus, si fortuna, etiam mediocris, adspiraverit ; maximo profecto compendio & insigni Hollandiæ & Zelandiæ mercatorum utilitate & fructu, qui siccatum & præparatum Tabacum, ut ex Indiis adportatur, in alias regiones, etiam longissime distitas transmittunt non sine luculenti lucro. Quot mille hominum reperire est in potentissimo ac florentissimo illo Amstelodamensi Emporio (taceo Rotterodamum, & reliquas hujus Provinciæ civitates) qui fortunæ primum tenuioris ut plurimum Tabaci venditione suam non solum sustentarunt inopiam, sed etiam quæ
ad

ad victum & amictum communis
postulat necessitas abunde satis sibi
suisque prospexerunt : immo sunt
qui amplas inde divitias corra-
runt. quamvis illis non patrocine-
mur, qui specioso Tabaccarias ta-
bernas (addo vinarias, ne dicam ce-
revisiarias & oinostagmatarias) ex-
ercendi titulo victum se & lucellum
quoddam queritate prætendant,
quum scortis interim & lenociniis
prostituendis rem promoveant do-
mesticam. Ut autem curiosus le-
ctor videat, quantopere marcimo-
nium hoc Tabacinum apud Belgas
vigeat; dicimus, indubitate hoc præ-
sagiri posse ex eo, quod citra contro-
versiam fatendum: Illustrissimos &
Potentissimos Hollandiæ Ordines,
modico, & tolerando etiam, in Ta-
bacum imposito tributo (quod ta-
men ante dies aliquot factum intel-
leximus) triginta florenorum mil-
lia, & ultra, ex solo vestigali Tabacino in publici ærarii emolumentum
à mercatoribus, qui hoc ex Indiis,
adportari curant, pro lubitu cottan-
nis posse colligere.

Vt redeamus unde sumus digressi, diximus, suffitum hunc serosos ac frigidos capitis humores posse evacuare: cui tamen adversari videtur

Difficultas.

Hippocratis doctrina §. Aphorism. 28. quæ habet. *Suffitus aromatum multebria ciet, idemque ad alia non raro valeret, nisi capitis gravitatem adferret.* Vbi docet, Galeno in comment. subscribente, totum corpus recte suffitum iri per uterum in omnibus frigidis ac humidis dispositionibus, nisi timeremus illam quæ fit ex suffitu capitis gravitatem ergo quum ad materiam pituitosam in cerebro stabulantem haut quaquam quæ caput gravent ac repleant. sed potius quæ sublevent requirantur; suffitus qui ex rebus caput opplentibus, ipso docente, Galeno, constant, in tali cerebri dispositione, aut in ulla quapiam usurpari non debent.

Part. negat. argum.

Pars altera.

Sed pro altera parte plurimi sunt Autores gravissimi magna cum laude praxin exercentes, ac docentes, qui subfumigationes in tali aut simili eventu summopere commendant, quibus non solum cottidianum experi-

perimentum sed etiam validissima ratio subscribit: quia ad incidendum **Ratio.** absorbendumque humorem frigidum & humidum in cerebro collectum, nulla aptiora remedia inveniri possunt iis, quæ cerebrum roborandi atque attenuandi & exsiccandi facultatem sortiuntur. Atque Tabaci fumum talem facultatem possidere certum est; nam calefaciendi, incidendi, attenuandi, aperiendi, & reserandi facultate pollet. Ergo fumus hic ore perque nares haustus ad frigida & humida cerebri excrementa resiccanda tanquam perutile remedium in hos usus est trahendus.

Pro solutione argumenti oppositi advertendum est, multum interesse ad hujuscemodi remedii usum considerare cerebri temperamentum (ut ante diximus) & humorem qui in eo superfluit; si namque calidum illud sit. Tabaci fumo valde repletur & gravatur, cujus eventus causa sita est in ipso partis calore (nam & calor communi nomine caloris trahit) atque etiam in

Notandum.

meatum calidioris capitis amplitudine, ob quam ascendentes vapores facile recipit: si vero cerebrum frigiditate & humiditate nimia laborans consimilia inter se congenerat recrementa, hujus suffitu non implebitur, sed potius refocillabitur exsiccabiturque, nisi forsan ob nimiam sive nativam sive naturam sive morbo contractam debilitatem quorumvis vaporum contactum absque gravitate & dolore sustinere nequeat.

Ad argument.
oppos.
resp.

His itaque sic prænotatis ad contrarium argumentum dicimus; Hippocratem in Aphorismo allegato intelligendum esse de iis qui cerebrum admodum calidum & humidum habent aut etiam debile, & quod facile dolore gravitateque corripitur. frigido enim humidoque cerebro frigidis humidisque recrementis onusto suffitus calidus & siccans (qualis hic Tabaci est) summopere confert, præsertim per fistulam modo quem diximus exceptus. A quo tamen abstinendum ducimus eos, quorum caput ob debili-

bilitatem delicatulamque naturam non solum fumis, sed moderatissimis etiam odoribus, percellitur, ac dolet.

Sequitur alia quæstio; Vtrum nempe Tabaci fumus ventriculo ingestus (quem morem apud multos imprimis nautas nostros, in usu cottidiano conspicamur) humores superfluos è cerebro trahere & purgare queat.

Pro parte affirmativa validissime sunt rationes; quarum prima sumitur ex Hippocr. 7. Aphorism. 30. dicente. Quibuscumque per diarrhoeas spumosa feruntur alvicrementa, his ex capite effluunt talia. Vnde infertur, à capite ad ventriculum, nimirum per choanam, trahentis pharmaci facultate humores adlici posse. Secunda desumitur ex Actuario, Mesuæ, aliisque Autoribus probatissimis, Agaricum ad purgandos pituitosos succos in thorace & capite contentos commendantibus, quod plane non fecissent, si caput & thorax per ventrem vacuari non possent,

Alia quæstio, Vtrum fumus Tabaci ventriculo ingestus humores superfluos è cerebro trahere queat? Part. affirmat. arg.

Part ne-
gat. ar-
gum.

Purga-
tio quo-
modo
fiat.

Pro negativa parte argumentum est, quia, ut docet Aristoteles 1. sect. probl. quæst. 42. medicamenta postquam ventrem adierunt, resolutaque sunt, statim ad venas per easdem feruntur vias per quas cibus comeat, mox quum nihilo concoqui potuerunt, sed victrice perstiterunt potentia, relabuntur, & quæ sibi subsistunt secum detrahunt; quæ res Purgatio vocitatur. Atqui à ventriculo ad cerebrum aut thoracem nullæ reperiuntur viæ per quas medicamentum purgans ad humorem alliciendum permeare possit:

Ergo humor in cerebro thoraceve contentus Tabaci fumo (ut purgantis pharmaci) vacuari non poterit. quam etiam sententiam Aristotelis doctissimus; Fernelius 3. meth. cap. 7. defendere velle videtur.

Notandum igitur pro solutione huius difficultatis, corpulentio rem huius subfumigii substantiam ad purgandum humorem in cerebro, non egredè ventriculo, sed ibidem remanere, aut in intestinis adherescere, 12.

cere, indeque cognatum sibi succum prolicere; quod multipliciter probari potest. Primò, quia medicamenta extrinsecus adplicata, nempe umbilico, & umbilicaria ideo dicta, volæ manus, plantæ pedis, atque interdum naribus admota corpus purgant; at nihilominus ad humores purgandos pervadere nequeunt. Secundò, quia sæpe observamus, medicamenta & pillulas ferme integras post amplam purgationem rejectas, quod sanè non accideret, si ad humores familiares trahendos in totum corpus pervaderent. Tertio, Serapionis ratio prædictis non inepte subscribit; si enim, inquit, medicamentum ad humorem longe dissitum accederet, illi familiaritate jungeretur, nec eum cujus jucunda voluptate perfruitur, detraheret, aut exturbaret, quemadmodum nec magnes ferro junctus id ipsum alio trahit, sed plane retinet ac servat. Fateri ergo oportet, fumificam quandam substantiam è ventriculo per venas aliosque cæcos & occultos ductus, non solum ad cerebrum,

sed & in omnes corporis partes
ἀδύλας diffundi quoquoersum.

Aristo-
telis opi-
nio cō-
futatur.

Atqui hinc constat, perperam di-
xisse Aristotelem, purgantia in o-
mne pervadere corpus, & noxium
humorem quasi vinctum in ven-
trem reducere.

Decisio
quæst.

His igitur sic notatis difficultati
respondemus, dicendo, purgantia
ad humores familiares sibi attrahen-
dos in corpus non permeare, sed in
ventriculo manentia sua virtute ac
proprietas eos ad se trahere ex o-
mnibus corporis partibus per vias,
quæ, licet nobis ignotæ, naturæ ta-
men cognitæ sunt.

Alia
quæstio.
Vtrum
cere-
brum
exsiccare
queat

reliquis
corpo-
ris par-
tibus in
medio-
critate
consti-
tutis.

Part. ne-
gat, arg.

Oritur heic alia quæstio, Vtrum
nimirum nimietas usus Tabaci per
fistulam hausti cerebrum exsiccare
queat reliquis corporis partibus in
eucrasia constitutis?

Pro negativa parte argumentum
est, quia humoris multitudo aut
paucitas totius corporis sequitur
temperamentum à primordiis ge-
nerationis contractum. ergo quum
temperies totius animantis sit,
non autem unice partis, humor
pla-

plane in cerebro neque in ulla alia corporis parte potest exsicari, quin in toto corpore etiam exsiccetur.

Quod autem temperamentum toti corpori sit tribuendum, non autem uni peculiari membro, probatur ex Hippocrate 1. & 3. Epidemiorum libris, ex oculorum glaucedine, aspera voce, nigrisque capillis, totius frigidum aut calidum temperamentum colligente, quasi uno pars calida & frigida esse non possit, quin reliquum etiam corpus totum ad proportionem calidum aut frigidum reperiatur.

Pars altera.

Sed pro altera parte est Galenus ipse 2. de Temper. cap. ultim. ubi pluribus probat argumentis non esse necessarium ut singule corporis partes totius sequantur temperiem. Quamvis enim in corpore temperato atque optime constituto æqualis temperatura per totum reperi valeat, in aliis tamen quæ ab hac exquisita temperie iustialique dispensatione desciscunt:

id.

id in totum verum esse non potest immo stat esse hominem pectoris amplissimi & hirsutissimi, ideoque Leonis instar corde calidum & audacem, non tamen proinde reliquo corpore calentem. Sic videmus cotidie (ut reliqua exempla prætereamus) homines plures jecore calido, cerebro vero frigido præditos, & è converso; ut mirari non liceat, si idem homo qui reliquas corporis venas turgentes obtinet, eas tamen que in capite & cerebro sunt exsiccatas habere aliquomodo. Hoc enim fieri posse addit Galenus, ut intemperamenti excessus in uno membro, excessus oppositi in reliquis causa sit & imbecillitas, aut unius robur aliorum firmitate aut imbecillitate compensetur.

Ad op-
pos. ar-
gum. e-
spons.

Quando igitur Hippocrates (ut opposito argumento satisfaciamus) ex oculorum colore aut vocis gracilitate totius colligit temperiem, recipi potest, quasi ea in corporis totius æquali temperatura exploraverit, in qua unius partis indicia in reliquis locum habent. Vel intelli-

gi

gi etiam illa potest doctrina quando alia in toto corpore signa ad idem ostendendum concurrunt. Si enim, verbi gratia, adsunt indicia caloris in toto, atque eis jungitur vocis magnitudo cum pectoris amplitudine, evidens ex his signis calor totius corporis ostenditur. Quod similiter de cerebri aliarumque partium complexione cum reliquo corporis temperamento comparanda debet intelligi.

Qui longis, imo annuis, usibus hunc per os & nares suffitum adseverunt, dictum volumus hanc, suffumigationem ipsis minus nocere;

Consuetudo enim est acquisititia quaedam natura, teste Galeno 2. de motu musc. & 2. de temperam. vel est

Cōsuetudinis definitio.

adscitius quidam habitus ex crebris unius cujuscumque rei actionibus longo usu comparatus, qui habitus consueto usu naturæ ingenitus factus est familiaris: unde illud divini Hippocratis 2. Aphorism. 50. *Quarum rerum inveteravit consuetudo quamvis deteriores sint illæ, minus tamen insuetis malè afficiunt. est ergo adju-*

1.

2.

to-

torum usus suscipiendus. Verissimum hoc axioma & extra omnem contradicentiæ aleam; in omnibus enim consuetis, ut consueta, insuetis minus noxia: ob consuetudinem enim, etiam ea quæ deteriora sunt, longo usu naturæ familiaria redduntur, ac proinde minime noxia; quod namque naturæ familiare est, innoxium esse solet. Tantum verò consuetudo valet, ut ab illa tum in servanda valetudine tum in curandis morbis magnam sit sumere indicationem, nec multo quam à natura inferiorem, ut Hippocrates & Galenus multis in locis insinuarunt. etenim, cum insuetis semper natura gaudeat, (ut octavo methodi affirmat Galenus) constat, id cui se quispiam adsueverit perpetuo esse servandum: à consuetudine enim perinde atque à natura & ætate similitum indicatio sumitur. Quum itaque servandam semper consuetudinem Hippocrates & Galenus affirmarint, quanti sit periculi à consueto, præsertim longa annorum serie confirmato (quale hic est ex Tabaco

co per os nareſve ſuffumigium) deſ-
ciſcere , illudque in contrarium mu-
tare præſertim ſi repetente aut im-
modice id fiat,perſpectum hinc om-
nibus liquidò arbitramur : unde e-
tiam Celfus lib. 1 c. 3. *Periclitatur*
& qui ſemel & qui bis die cibum in-
continenter contra conſuetudinem af-
ſumit item : neque ex nimio labore ſu-
bitum otium , neque ex nimio otio ſu-
bitus labor ſine gravi noxa eſt. Quum
igitur hanc ex Tabaco ſuffumiga-
tionem intermittere quis medita-
tur, non temere nec ſubito mutanda
conſuetudo,ut quæ naturæ fere vim
æquet. Proinde hoc fumo adſueti
facilè eum ferunt ; contra graviter
qui præter conſuetudinem enim hau-
riunt. Hæc efficit , ut ſalubria non
ſolum nobis uſui ſint , ſed quæ alio-
qui (niſi adſueta eſſent) eſſent de-
terrима futura , ſalubria evadant.
Tantę potentiæ atque virium hanc
denique ſcimus eſſe , ut non ſolum
adſumptorum malignitatem ipſa ſu-
peret ; ſed (quod magis miremur)
ipſam venenorum perniciem vincat,
ut quæ venenoſitate ſua ſpoliet. ſic
de

de puella napello nutrita legimus ,
quæ paulatim adsueta eo usa est pro
alimento. Galenus 3. simpl. cap.

Avicen-
na 6 4.
tr. i. c. 20

18. anus cuiusdam Atheniensis me-
minit, quæ ab exigua cicute portione
auspicata sensim progrediendo ef-
fecit, ut ea innoxie in magna copia
vesceretur. Legimus de puella qua-
dam in Colonia Agrippina quæ in

Cælius
lib 11
cap. 13

trimatu parietibus arreperet arane-
as venatura quas voraret; eoque ci-
bi genere oblectata insigniter alere-
tur. & Methridates Ponti rex quo-

Plinius.
lib. 25.
c. 2

tidie sumens venenum consuetudi-
ne sibi tam familiare reddidit, ut
quum sibi mortem inferre vellet,
sumpto viro, ne in manus Pompei
veniret, exitiale toxicum innoxie
sumpsit.

*Profecit poto Mithridates sæpe ve-
neno,*

Mar-
tialis
lib 5.
117.

Toxica ne possent se va nocere sibi.

Sleidanus lib. 9. Autor est, Papam
Clementem VII. diuturno stoma-
chi vitio sublatum, quum victus ra-
tionem suafore Medico Curtio mu-
tasset, jam senex. Sed quid multa in
re quæ cottidianis confirmatur ex-
em-

emplis & videmus eos qui pharmacis purgantibus sæpius utuntur majori ac vehementiori medicamento stimulo indigere quum à mitioribus, quibus antea irritabantur, minimam deinde commotionem persentiant; experimentoque confesto comperimus, frequenti clysteriorum usum alvum sui immemorem quasi stupefcere, nec alius cedere præsidis, ut Albano duci evenit, cui sine enemate non respondebat alvus, nam sui quasi oblita natura totum se medicine familiari concrederat. Plura de assuetudinis robore, qui vult, legat quæ de Thrasia & Eudemo Chio memoriæ reliquit Theophrastus libro nono de historia plantarum capite decimo octavo.

Heurn.
in meth.
ad prax.
lib 3.
c 19.

F I N I S.

THRENODIA NI-
COTIANAE.

ILLA Ego, Francorum regalibus insita
septis,
Reginæ dicta Herba diu, vergentibus horis
Autumni flos notus, odore frondis honore
Adliciens animos, foliorum larga meorum,
Illorum succo sævos medicata dolores
Vulneris, & varios, tantum non integra, mor-
bos,
Heu misera, heu, trador | crudis innoxia flammis,
Atque hostes oblecto meos! proh fata! quid
hoc est,
Quod non morte mea morior; nec mihi mea ma-
ter
Tellus hosce oculos claudit; sed flamma perurens
Me totam absorbit! Solo nunc nota Tabaci
Nomine; Reginæ nomen, nomenque NicotI
Aut Sanæ & Sanctæ (jam sacra & debita
flammis)
Amisi, misera, heu, tantum que servor, ut u-
rar!
Ergo igitur, quoniam ingratus mea dona ma-
ligne
Spernis, homo, nunc jure bono tua gaudia dam-
nans,

Post.

Postquam uris quod amas, & amate in funere
 planta

Exultas, cinerum adsiduus te addico favillis,
 Quamdiu terrarum dabitur Solisque potiri.

Ortus enim est aliquis Nostris ex ossibus Ultor
 Petuni Genius, qui quamdiu possidet arcem
 Humane mentis, tamdiu rationis egena,
 Seria seponens nil magni cogitat unquam;

Sed Nostris adfixa rogis, fuligine tetra
 Aera conspurcans exhalas opaca mephitum:

Quae non de Nostro producta cadavere tantum,
 Sed de nescio quibus fucis & fraude recenti,

Efficit, ut proprii pereat Mihi gratia odoris;
 Gratia sed maneat modo subcisis, carere,

Qua nequeunt, quicumque; favum fuliginis huius
 Gustarunt; nam sic cum sanis fascinat agros,

Ut morbo gaudere suo videantur; & optent
 Utque frui fumo, praetextu sive catharri

Sive alio adfectu; quum mens non sana laboret,
 Et Mihi det poenas; fumus gloria prima,

Et desiderium; sed mi lacrumabile funus.

Hic Te praereliquis VVingandecauva mi-
 nistris,

Teque Tabasco reas facio: tum quisquis
 in Orbe

Occiduo super es qui Nostram subvehis herbam,

Ut pascas fumo fatuos: Te devoret idem

Iste Meus Genius, Tibi ne super ulla quietis

Ho-

*Hora fiet ; sed Francus , Iber , Britto , atque
Batavus ,*

*Dum lucrosat Tibi fingunt commercia ; tandem
Servili tua colla iugo submittere querant :*

Et merito : nam vos fumosa tegmine mercis

Sic dementastis populos , ut Martia corda

Nunc fumos solum spirent : tum munere vestro

Omnis in hoc saeculi nostri consistit honestas ;

*Flant cineres , ut multa spuant , fumosaque ru-
lent.*

*Vos Asiae , Europae , gentesque Libyftidos
ora ,*

Crudelitate levi quia sacrae illuditis herbae ,

Et nidore meo gaudetis ; solvite paenas

*Hae Mihi , quod nunquam cessabunt tristitia
bella ,*

*Et quod nullus amor populos nec foedera jun-
gent :*

Sed Vos tamdudum sequar atris ignibus absens ,

*Quamdudum inter Vos plus Nostri pulveris
haustus*

*Et cineris , Herbae quam succus , honoris habe-
bit.*

Barbaries terris succedet , pristina virtus

Exilio se sponte suo mulctabit amaro :

Nec Vos ante suo dignabitur Illa revisis

*Quam Bona Mens , Nostros tandem miserata
labores ,*

Humano generi gratissima Diva redibit.

*Tunc Mea stirps cultus secure crescet in hortis,
Et me non ignis sed Fati finiet hora :*

*Tunc hominis, demum mucos cineresque perosi,
Non sentina magis, putrisque cloaca, Cere-
brum,*

*Nec fumi, velut ante fuit, domus atque cami-
nus,*

*Sed Rationis erit sedes : in seque reversus
Ceu postliminio tractabit jeria Mundus.*

Ergo-

D. IOANNI NEANDRO
 Germano, Philosopho atque Me-
 dico non è multis, ingenuam TABACI
 virtutemque usumque doctè edif-
 ferenti & enucleanti.

Quis novus hic Batavis exsurgens Jeditibus
 hospes,
 Quis vir odoriferis Batarum suffitibus orbem
 Imbuit, immensum incensurus odoribus orbem?
 Tune NEANDER is es? qui nunc toto orbe
 mephitim

Voluere odoriferam, Calumque involuere su-
 mas?

Europa populis, ipsisque stupentibus Indis;
 Qui sibi jure volunt Stirpis plantaria sacra
 Deberi? facinus pulchrum! me iudice, Planta
 Gangetica indigenas Indos, omnesque docere
 Terrarum indigenas virtutem usumque,
 tentis

Stirpis & aureolas dotes in luminis oras
 Ferre! opus invidia expositum! non Inda, nec
 ipsa

Serica gens potuit? Septem subjecta trioni
 Gens nunquam ausa nefas! que insanum Stir-
 pis odoro

Halitui indulget, que gens quàm diu halitus
 erret

Ore,

Ore, hunc nare legit. Tibi Scriptori Herba
merenti

Sancta datur, frustra Nemansensi illa parenti:
Nec Regina tuo de nomine postera dicent

Secula, & incassum peregrinis vocibus; illa,
Voce nova lustris labentibus illa NEAN-

DRI

Herba per omnigenas mundi vulgabitur oras.
Et merito, gens Inda quidem Sacra semina ter-
ris

Seraque committunt, rigat & gens Mexica, ve-
rum

Germano incrementa trahit cultore NEAN-
DRO,

Ingenua, & nova, docta, orbique ignota priori.
Vnde honor & laudes & leto gloria vultu

Rara NEANDRE tuos ultra Garamantes &
Indos

Te vectura, novum fassuros Stirpis alumnum,
Cultoremque, patremque tuum; cui plurima
tellus

Laureaserta parat, cui gens per plurima Plante
Haud timet indulgere, Herbe virtute relecta

Germana, virtute tua: qua haud sanior Her-
ba

Hesperiiis jam nota, Eoæque agnita genti.

Macte istac virtute, cui gens Indica Plante

Fumivomæ fasces ultrò cum gente Batava

G

Iam

*Iam deferre ardet, cui gens prædoctior orbis
Accinit; en meritos jam nunc gratantur hono-
res*

*Africa gens, Asiaque ingens, Europaque, &
omnis*

*Delicias censura tuas tellure marique
Abs te docta. Sed heus! sufficit plurimum
ocellos*

*Præstrinxisse putas? stomachum & movisse?
triumpha!*

*Hoc virtutis opus! solet à virtute dolere
Invidia vis victa! istâc tu malte triumphâ!*

honoris ergo scripsi

H. DELMANHORSTIVS M.

F I N I S.

EPISTOLAE
ET
IUDICIA

*Clarissimorum aliquot
Medicorum.*

DE
TABACO.

VLTRAIECTI,
Pro DAVIDE ab HOOGENHUYSEN
Anno cl^o l^o c XLIV,

Clarissimo Doctissimoque Viro

D. IOHANNI NEANDRO,
Philosopho & Medico S.

Litteras tuas, clarissime Domine Neander, accepi, è quibus intellexi, te Tabacologiam tuam iam ferè absolvisse, & iam solummodo meum iudicium de quibusdam qua nuper praesens mihi dixeras, expectare: conabor itaque pro viribus breviter de iis meam opinionem indicare. Tres hujus herbae species in horto meo habeo; Prima est, quam D. Car. Clusius Petum Latifolium appellat: Altera, quam I. Scholiis in cap. 4. Nic. Mo-
Tertia, quam ferè omnes rei Herbariae scriptores sub nomine Hyoscyami Lutei descripserunt. Habui praeterea ante quatuor, vel quinque annos prioris speciei alterum genus; cujus folia aequè longa sed dimidio angustiora erant, folia suis processibus caules etiam amplectebantur, sed periit illa planta hyeme antequam semen maturesceret. Secunda verò speciei alterum genus meminì

Observ.
pag. 316.

Lib. 8.
de plantis
c. 43.
Circa
annum
M.D.
LXXXV.

me vidisse ante triginta annos Lugduni Batavorum in horto doctissimi & humanissimi viri Ioh. ab Hogelanden, cujus effigiem exhibet M. Lobelius nomine Tabaci minimi. Omnes has species existimo nobis primum ex Americâ delatas, nec ante illarum regionum detectionem hisce regionibus cognitatas, nisi fortasse tertia species cognita fuerit. Tabaci nomen ab Hispanis huic herbae inditum est, nam Americanis Picielt, Brasilianis Petum, Incolis Hispaniola Insulae Perebecenuc vocatur. Sed deinde aliqui Europaei viri nobiles, herbae hujus insignes vires experti, veterum Regum, & Reginarum exemplo, à nomine suo hanc herbam denominarunt, ut sic nomen eorum cum herbâ quotannis renascendo immortale redderetur. Ad Gallos primum detulit Ioan. Nicotius Regius aliquando in Lusitaniâ Orator, qui eam à suo nomine Nicotianâ appellavit, & quia Reginae dederat etiâ à nonnullis Herba Reginae vocata est. Italis, ut testatur Andr. Cæsalpinus, Tornabona nominatur, quod Nicolai Tornabonii Antistitis, & ad Regem Galliae Legati, operâ trāsmissa sit. Anglis

glis quis primum ejus usum monstrave-
 rit ignoro: suspicor tamen ad eos detulisse
 Franciscū Draeck secundū orbis ter-
 rarum circumnavigatorem. Apud no-
 strates herba diu cognita fuit, modū ta-
 men hauriendi fumū per insudibula vel
 contorta folia, ut Petrus Pena descri-
 bit, nunquam videram ante annum
 circiter 1590. cum Lugduni Batavo-
 rum Medicinæ operam darem, tum pri-
 mū animadverti studiosos Anglos,
 & Gallos fumum sugentes, quos cum
 imitari vellem, ut ejus herba vires ex-
 perirem, excitavit mihi magnam com-
 motionem alvi, & ventriculi, tantam-
 que temulentiam, sive vertiginem, ut
 proximum fulcrum arripere coactus fu-
 erim: non diu tamen duravit. De for-
 mā & viribus Tabaci nihil scribam,
 quia autores jam citati, tum neoterici
 botanici ferè omnes satis hanc herbam
 ejusque admirabiles virtutes descripse-
 runt: appellant Panaceam, Sanasan-
 ctam, & Herbam sanctam. Paulus
 Renealmus Βαρυροχόis nomen, ab effe-
 ctu, indidit.

Adver-
 p. 252.

Speci-
 mine
 Histor.
 Planta-
 rum p.
 38.

Ut tamen breviter tuae quæst satisface-
 re possim; dico me existimare hanc herbā

calidam & siccam esse, & inter valide purgantia referendam, nullamque venenatam qualitatem habere: cautè tamen, nec nisi in robustis corporibus ejus succo, aut infuso ad purgationes molientes utendum: Idemque judico de pulvere naribus indendo, & de fumo ore per tubulos fictiles hauriendo: existimo enim iis posse suppleri vicès errhinorum, masticatoriorum, & apophlegmatismorum: quibus medici sepè, & magno cum successu olim utebantur, hodieque non rarò utuntur. Has tamen facultates, & pituitæ eductionem non ad Calidam, & siccam temperiem, sed ad occultam proprietatem referendas censeo. Nec videtur mihi verisimile fumum Tabaci ad ipsam Cerebri substantiam, multo minus ad ejus Cavernas, seu ventriculos posse pervenire, sed existimo virtute medicamenti pituitam è cerebro per pelvim & glandulam pituitariam attrahi, quemadmodum ferrum à magnete trahitur. Si de occulta medicamentorum facultate plura desideras, consule incomparabilem Fernelium & Ioh. Langium, aliosque medicos. Multa adhuc in rerum

nati-

De abd.
rer.
caus.
lib. 2. c.
2 & 17
Epist.
Med 18.
lib. 2.

natura abdita latent, quorum causas perspicacissimi Philosophi, & medici nullâ ratione assequi queunt. Vnicum ejus rei exemplum tibi propono, cujus causam ex te quero, & an apud aliquem idoneum autorem eâ de re quicquam legeris. Indidi aliquando oculo egri collyrium quod inter cetera aloën habebat: ille paulo post dicebat, jam mutatum est medicamentum, & alëo additum: saporem enim ejus percipio; ego jussi ut guttam oculo meo instillaret, & paulo post saporem aloës in palato percepi. Deinde ut certior essem, confeci Collyrium ex Aloës dr. ss. & aquæ rosacæ dr. ʒi. tepidè mistis ut aloë dissolveretur: Jussi guttam instillari oculo meo, & intra horæ spacium tam perfecte ejus saporem percepi, ac si linguæ instillassem. Cæpi tunc primum attentius considerare sententiam Galeni, qui dicit esse foramina in oculorum anglis circa nasum, per quæ medicamenta ocularia plerumque à multis exspuuntur, aut emunguntur: quem eo nomine reprehendit Realdus Columbus; qui dicit, sibi id hæctenus experiri minimè licuisse. Ego qui non solum à di-

Lib. 10.
de usu
part. c.
11.

Lib. 1. de
secundo
osse ma-
illæ
sup.

versis agris id intellexi, sed etiam in
meipso expertus sum, sentio cum Gale-
no, medicamentorum sãpores posse pe-
netrare ab oculis ad palatum: cum ta-
men nullum manifestum meatum in se-
ctionibus tam privatis quam publicis
invenire potuerim, cum Columbo dice-
rem, talem meatum non inveniri: sed
existimarem potius vires & sãpores
medicamentorum occultã aliquã vi o-
culorum membranas & glandulas la-
chrymales penetrare.

Sed ut ad Tabacum redeam: sunt qui
herbam hanc, & præcipue ejus fumum
existimant esse Alexipharmacum sive
antidotum contra luem veneream: meã
opinionem longè à scopo aberrant: nullum
enim meliorem præcautionis modum à
lue illa inveniri posse existimo, quàm
vitare Venerem & ejus pedissequas,
nec adire Lupanaria, & Crypta, ubi e-
jus sacra celebrantur. Illis verò qui do-
no Castitatis destituuntur consulere u-
ti remedio, quod Apostolus Paulus in-
medium consulit, cujus remedii institu-
torem esse Deum Omnipotentem ge-
neris humani creatorem, satis declarat
Moses. Sed is qui humana imbecillita-

Epist. 1.
ad Co-
rynth.
cap 7 v.
9. lib:
Gen. c.
2 v 20.

te lapsi hanc luem contraxerunt, potius Guajaci quam Tabaci usum recommendarem. Sufficiens hac de Tabaci laudibus, superest ut calamum vertam in eius vituperatores: hoc tamen obtestor, me nolle patrocinari iis, qui hac herba, aut ejus fumo abutuntur, quique sine ulla necessitate, omni fere tempore, & hora hauriunt: hos comparare possemus belluonibus qui se putant ad fruges consumendum natos, quique quo plus bibunt & edunt, eo magis putant se sitire & esurire, a versanturque sobrietatem, aequae ac illi qui pica & malacia laborant, potiones medicas quae ejus morbum curare possent. Qui hanc herbam vituperant dicunt, ideo damnandam quod apud Barbaros proveniat, & ab Hispanorum mancipiis primum inventa & usurpata sit: tum quod ejus fumus ingratum odorem, & saporem relinquat, utentes temulentos reddat, & Cerebrum corrumpat: Contra hos canabor exemplis demonstrare, non solum medicos istiusmodi rebus quae apud Barbaros proveniunt, aut etiam amaris, ingrati saporis, foetidis & fumo frequenter uti: sed etiam multos homines exotica:

medicamenta cibus quotidie pro condimentis immiscere. An illi qui ideo damnandum existimant quia apud Barbaros proveniat, non considerant etiam saccarum, Zinziber, Piper, Cinnamonum, nuces myristicas & innumera alia aromata apud easdem gentes provenire? quorum tamen tantus ubique est usus, imo sepius abusus, ut cibus, vel potus vix suavis judicetur, cui nihil istorum admixtum sit: Ut interim taceam de Rhabarbaro tam utili medicamento, quod non solum nomen à Barbaria traxit, sed cujus planta nullibi in Christiano orbe provenit; quamvis nonnulli Lapathum rotundifolium, vel alias plantas perperam eo nomine appellant. Utimur similiter in medicamento Laserpitio, sive asa foetida quod apud Barbaros etiam provenit tantoque foetore nares ferit, ut inde à Germanis Teufels Dreck, id est Stercus demonum appelletur: nihilominus tamen per totam fere Indiam non solum pro medicamento, sed etiam pro optimo condimento cibus immiscetur, proque Deorum cibo habetur cui teterrimus hic succus admixtus est: cujus le-

pidam historiam refert Garcias ab Arom.
 Horto. Hinc videre potes verum esse simplic.
 hoc adagium: Quot homines tot sen- Histor.
 tentiae: nos pro medicamento utimur, cap. 3.
 Plinius interdum noxiam putat, Indi
 pro Ambrosia, Lusitani pro cacada- Lib. 22.
 monum Cibo, Germani pro ejusdem O- cap. 23.
 leto habent. Si Diogenes celebris ille
 Cynicus Philosophus (& quia Graecus
 illorum iudicio minime Barbarus) re-
 vivisceret, sannis nos exciperet, dice-
 retque nec nobis saccharo, Zinzibere,
 &c. nec Indis assa foetida, pro condi-
 mentis opus esse, sufficere, suo exemplo,
 lupinos pro cibo, & aquam, vini loco,
 posse sitim sedare, denique dolium suum
 omnibus aedificiis praeferreret. Hujus sen- Dialog.
 tentiam approbaret Lucianus qui Ti- de Mer-
 mocli Philosopho dicit: Noveris Te cede co-
 hac omnia, genus, libertatem, progeni- duet.
 tores ante limen relinquere, quum in
 huiusmodi servitutem temet ipsum ad-
 dicens in aedes ingrederis. Siquidem
 libertas tibi comes ire recusarit, &c. &
 paulo post. Usque adeone te lupini,
 aut holerum agrestium tenuit penuria?
 usque adeo tibi defuerunt fontes frigida
 manantes aqua, ut per desperationem
 ad

Ioh. Lā-
gius lib.
2. Epi-
stol. me-
dic. E-
pist. 2.

ad ista devenires? &c. Sed quid his
immoror cum Græci ipsi fateantur, sese
omnes artium ingenuarum disciplinas à
Barbaris accepisse, & medicinam ab
Aegyptiis (quos illi etiam Barbaros
appellant) didicisse: qui etiam faten-
tur non pauca ab animalibus iis mon-
strata fuisse: ut venæ sectionem ab
Hippopotamo bellua Nili, & clysmatiō
usū ab Ibide ave, præterea multas her-
barum vires ab animalibus inventas.

Sunt qui præstantissimam hanc her-
bam odio prosequuntur, & qui fumum
calumniantur, cum tamen medici sepi-
sime non solum rerum odoratarum su-
mo, sed etiam fetidarum nidore magno
cum successu ad symptomata mitigan-
da, & morbos curandos utantur: Dios-
corides enim scribit, Tussilaginis folia
sicca incensa, siccas tusses, & in difficul-
tate spiritus, non nisi recta cervice spi-
rantes sanare, in quem usum hiantes
fumum ore excipiunt, & transglutiunt.
Et Plinius: de Tussilagine: hujus ari-
da cum radice fumus per harundinem
haustus, & devoratus, veterem sanare
dicitur tussim. Nihil itaque novi est,
ad depellendos morbos fumum naribus
exci-

Lib. 3. c.
17.

excipere aut ore haurire: sed cum Latini per arundinem, Græci, ut quidam Lib. 26. cap. 6. Dioscoridis interpretes volunt, per infundibulum, Americani per convoluta folia, fumos haurire consueti fuerint; laudanda profecto est Anglorum solertia, qui fictiles tubulos (si modo illorum hoc inventum est, & non Barbarorum) ad fumum hauriendum aptissimos invenerunt. Aliqui omnino damnandam hanc herbam existimant, quia ejus fumus temulentiam excitat: sed hallucinantur meo iudicio: cum is moderate sumptus, præcipue iis qui assueti sunt, nullam temulentiam faciat, tum etiam ideo, quod levior hæc sit, & citius discutiat, quam illa quæ à vino contrahitur.

Rigidissimi istiusmodi censores deberent potius (exemplum Mahumetis secuti) omnem vini usum hominibus interdiceret: quia multa cedes, scortationes, & adulteria ab ebris committuntur. Multo profecto mirius cum Judæis egit Moses illorum Legislatores; qui quamvis ipse scripserat Noë primum vitis plantatorem, cum de vino illius bibisset, parum recunde, Gen. 9. cap. 20. vers.

vel

Genes. *vel nudum dormisse, & Lot cum vi-*
 cap. 19. *num bibisset, inebriatum cum duabus*
 vers. 30 *filiabus incestum commisisse: tamen vi-*
 Levit. *num aut potum inebriantem solummo-*
 cap. 10. *do interdicit sacerdotibus quum in-*
 vers. 9. *gressuri essent tentorium conventus, &*
 Numer. *Nazaræis. Et quamvis sacra scriptura*
 cap. 6. *multis in locis ebrietatem abominetur:*
 v. 2. *nihilominus tamen vinum laudat, di-*
 Iudic. *citque quod letificat Deum & homi-*
 cap. 9 v. *nes. Tanquam vita est vinum homi-*
 13 *nibus, si moderate illud sumatur. Qua-*
 Eccles. *nam vita est homini qui destituitur*
 cap. 31. *vino? creatum enim est ad letitiam ho-*
 vers. 30. *minibus. Exultationem cordis, leti-*
amque animi efficit vinum potum tem-
pestive quod satis est. Plurima prate-
rea exempla è Medicis, Philosophis, &
Poetis adferre possem ad demonstran-
dum illos vini usum (propter pauco-
rum abusum) in totum non condemna-
se. Sed ipsa experientia satis docet, nul-
lam esse regionem cui natura vinum de-
negavit, cujus incolæ non aliunde vi-
 Alex. b. *num accersant, aut saltem ipsimet ali-*
 Alex. *quod succedaneum è frumento, aut aliis*
 lib. 3. c. *herbis, vel seminibus conficiant. Tur-*
 11. die- *ca, & Arabum atque Indorum maxi-*
 rum Ge- *ma*
 nial.

ma pars qui Mahumetis dogmata sequuntur, Opio vini loco utuntur, non solum ad exhilarandum, lassitudinem ex laboribus animique fastidia tollendum, sed etiam ad inebriandum: adeoque sese Opio assuefaciunt, ut sine vitæ periculo desuescere nequeant: cuius rei memorabilia exempla habes apud Christophoram à Costa & Garciam ab Horto. Quid itaque admirandum est quod nonnulli Tabaci fumum tam liberaliter sumant, habeantque pro preclaro omnis luctus, ac mœroru antidoto in suis periculosissimis itineribus, quem admodum Menelaus, & Helena vinum Nepenches quod Ægyptiorum Regina, ipsos conficere docuerat cum tempestatibus eo dejecti essent: cum illi Opium nulla coloris elegantia, odoris sua vitate, aut saporis gratitudine recommendabile medicamentum, quod omnes Medici uno ore, non solum inter narcotica sive stupefacientia, sed etiam inter venenata medicamenta recensent: cuiusque vix pauca grana eaque aliis medicamentis correcta, & nisi summa necessitate urgente exhibere audent, à viginti ad quinquaginta gra-

Hist. A-
rom. c.
2. Sim-
pl. Hist.
cap 4.

grana, & ut ille refert, de quodam Corasone, ad Dragmas decem quotidie sumant.

Ad postremam tuam questionem quod attinet; scilicet an D. Pauvrius invenerit nigram crustam (è sumo Tabaci contractam) in cerebro cadaveris à se dissecti, uti Tu Te à D. D. Raphelengio intellexisse dicis, ego plane ignoro: cum hoc affirmare possim, me jam hic Delphis apud Batavos diversa cadavera publice in theatro secuisse, posteaquam hic usus (vel potius abusus) Tabaci usque adeo invaluit; inter quos (memorable est) fur ille vetricularius cujus sectioni Tu etiam ante triennium interfuisti; quique inter fumisugas celeberrimus fuerat; qui etiam post acceptam mortis sententiam, ipsaque mortis hora, à carnifice & lictoribus pro summo, uti aestimabat, beneficio Tabaci fistulam impetraverat: in illis tamen me omnes cerebri partes, processus, ductus & ventriculos diligenter examinasse, & nihil tale invenisse. Hæc sunt, clarissime D. Neander, quæ tibi si non qua optarem brevitate, saltem obiter scribenda duxi. Tu
si quid

si quid habes de Tabaci viribus, propria experientia & usu comprobatum, rogo ne suppressas, sed in artis utilitatem promas: nec te moveat Plinii auctoritas, qui omnia exotica & composita medicamenta damnat: multoque minus Catonis & veterum Romanorum rigiditas, qui omnes Medicos & Philosophos Vrbe pellebant, deterreat: ars enim non habet inimicos nisi ignorantes. Propter morbos Medicina inventa est, egrotorum miseria, & dolores saepe intolerabiles, faciunt, ut medicorum opem implorent: at penuria blandium, & secure purgantium medicamentorum, nostrae patriae, cogit nos exoticis uti: sed cur non utemur si modo id faciamus tempestive & caute, in usum egrotorum: idque cum gratiarum actione: considerantes Deum tam illa, quam hac in usum hominum creasse, illumque voluisse, ut non omnia ferret omnis tellus, ut ita unus alterius ope indigens, mutuus amor per commercia coleretur; felicissimumque illum aestimo, qui his omnibus Dei donis, tam ad nutritionem corporis, quam ad sanitatis conservationem, & morborum curationem creatis,

tem-

EPISTOLAE

*tempeſtively & temperate uti novit:
faxit Deus ut nos inter illos numerari
mereamur. Vale, & saluta meo nomine
hospitem tuum Christianum Porretum.
Scripsi Delphis apud Batavos mense
Octobri anno 1621.*

Tibi addictissimus

GVILHELMVS DE MERA,
Medicus apud Delphenses
ordinarius.

Clariss. Doctiss. Viro

D. IOHANNI NEANDRO,
Bremensi, GVIL. vander
MEERHagiensis S. P. D.

Responsum tuum ad po-
stremas meas literas, qui-
bus Te ad inspectionem
Anatomicæ nostræ se-
ctionis invitabam, ut in subiecto
Philocapni istius furis vetricularii,
quod tunc præ manibus habebam,
præ-

præfens propriis oculis inspiceres, quid judicandum sit de illa quæstione; an in Cerebro cadaverum fumifugorum aliquæ fuligines, aut crusta nigra, inveniatur, die 12. mensis Decembris anni 1621. accepi. Scribis Te propter alias occupationes non posse adesse, & petis ut Te de eventu certiolem faciam. Additis etiam te intellexisse D. Pavyvium P. M. aliquando subjectum ad anatomen adhibuisse, cujus olfactus plane ac omnino erat deperditus, idque quoniam ne vestigia quidem mammillarium apparebant processuum, quod ipsum præ immo- dico Tabaci haustu in dicto corpore accidisse non inanibus colligebatur conjecturis. Ego ut ingenue dicam quod sentio: Non existimo vitia, sive naturæ errores, quæ medici inter morbos conformationis numerant, sive sint in defectu, sive in excessu, aut etiam in situ partium, debere referri ad usum Tabaci, aut aliorum medicamentorum. Si enim in illo subjecto deperditus erat olfactus, quid mirum? cum processus mam-

Lib. XV.
de iis
quæ ra-
ro in A-
natome
contin-
gunt.

mammillares olfactus instrumenta
deessent. Scribit Realdus Colum-
bus, se inspexisse, & dissecasse Laza-
rum Vittrivorum, qui dum viveret
nullo prorsus gustu præditus erat,
devorabatque insipida, amara, dul-
cia, acria, falsa, pingua, vitrum, sa-
xa, lutum, carbones, &c. invenit-
que quartam conjugationem ner-
vorum, quæ gustus gratia in aliis ho-
minibus producta est, in eo neque
ad palatum, neque ad linguam, rep-
tare, sed ad occipitium. Dissecuri ego
publice anno 1614. mense decem-
bri Piratam natione Britannum in
cujus intestino tenui, Ileon appella-
to, inveni appendicem, sive proces-
sum sex transversos pollices lon-
gum, qui latitudine sive capacitae
ipsum intestinum superabat, distans
à fine Jejuni, sive ilei principio, qua-
tuor pedum longitudine, qualem
antea nunquam videram: præterea
futura sagittalis in cranio non appa-
rebat, sed in utroque latere in ossi-
bus syncipitis foramen aderat, per
quæ processus duræ meningis pro-
deuntes ipsam meningem sustine-
bant

bant quemadmodum in aliis per futuras facere solent. Deinde mense Martio 1615. iterum publice secui mulierem ferme sexagenariam propter adulterium incestuosum strangulatam, in qua inveni, venis portæ spleneticis juxta splenem duas glandulas adnatas, unam nucis juglandis magnitudine, alteram paulò minorem ejusdem substantiæ & coloris cum liene: tum quod magis admirandum, in interiori parte dextra duræ meningis, versus processum falciformem, (qui dextram partē cerebri à sinistra dirimit) adnata erant sex officula lata, & compressa quorum nonnulla 4. alia 5. aut 6. prominentias cuspidum acicularum instar acutas habebant, quæ tenuem meningem compunxerant ut apparebat ex ulcusculis, & sanie ibidem existentibus; adeo ut dubitandum non sit quin (si mulier quæ semper dolore capitis laboraverat diutius vixisset) graviora symptomata supervenissent. Non tamen verisimile mihi videtur illa officula è fumo Tabaci nata fuisse; uti & illa foramina

mina vel obliteratio futuræ sagittalis in Britanno illo. Refers etiam. Te intellexisse, Doct. Pauvium P. M. in primis suis Anatomicis administrationibus, Iuvenem secuisse robustum ac cætera sanissimum, cujus cerebrum plane erat obsitum atris fuliginibus, causam ejus rei D. Pauvio indaganti, & ad maniam aut alium capitis adfectum id accidens referenti, responsum ab iis qui Iuvenem illum noverant non valetudinarium eum unquam fuisse aut sonitico morbo laborasse, sed assiduo Tabaci usu ita adsuetum ut raro dieculam intermitteret quinauram illam fuliginosam hauriret: hinc non temere suspicabatur D. Pauvius congeriem illam fuliginum in cerebri cavitatibus factam. Ego quamvis ea de re valde dubitem ob rationes nuper ad te scriptas; tamen si re vera inventum sit cerebrum nigricans, potius ad morbum, quam ad fumum referendum existimo. Confirmat meam opinionem quod scribis Roterodami in Capite Architabaccarii suspensi nullam corrup-

ruptelam aut fuliginem inventam
fuisse. Tum potissimum quod jam
multos fumifugos dissecuerim tam
publice, quam privatim, in quibus
omnibus nunquam aliquid invenire
potui, quod ullam vel lævissimam
fuliginis, aut nigredinis notam vel
suspicionem præbere posset: cum ta-
men certo certius constet hunc,
quem jam mense Decembri proxi-
me elapso secui, adhuc fumum Ta-
baci hausisse ipsa mortis hora, id est
postquam sententia mortis ipsi præ-
lecta esset, quemadmodum etiam
fecerat gibber ille de quo nuper tibi
scripsi. Examinaui & perscrutatus
sum in illis omnes cerebri partes,
ductus, ventriculos, processus mam-
millares, glandem & pelvim pitui-
tariam, nihilque tale inveni quod
me à concepta opinione dimovere
posset. Quam vis ergo abusum Ta-
baci minime laudare possim, tamen
moderatum ejus usum, interdum il-
lis qui pituitosi sunt, præcipue iis
qui ejus fumo sese assuefecerunt,
commendo ad pituitæ è cerebro e-
ductionem, nullam inde noxam me-

H

tuens,

tuens, ipse autem non utor, idque quia satis prospera sanitate (Deo propitiante) hactenus usus fuerim: & bis ante multos annos expertus sim, fumum istum mihi magnam commotionem & temulentiam aliquam efficere. Ad responsum Tuum quod attinet de penetratione oculariorum medicamentorum, scribis extra omnem dubitationem esse quod inveniuntur foramina in craniis circa nasum in oculorum angulis: hoc equidem vidi in omnibus nostris sceletis, sed illa sunt in futuris, quibus ossiculum illud, quod Columbus secundum maxillæ superioris nominat, cum Cranii ossibus conjungitur, per quæ venæ, arteriæ, & nervi transeunt. Sed loquor de membranis quibus ossiculum illud tegitur, ibi enim nullum manifestum meatum inveniri dico cum Columbo.

Vale V. C.

Raptim Delphis apud
Batayos.

S. Do-

S. Doctissime

D. NEANDER.

Ccepi Tabacologiam Tuam
 quam transmisisti mihi ty-
 pis propediem evulgandam.
 Petis ut aperiā Tibi quid
 de Tabaci etymis sentiam ; paucis scri-
 bam quid mihi videatur : igitur ad no-
 menclaturas quod attinet, hæc habe.
 Onosma seu Onosmio *Ægineta*
 qualis sit herba mihi non liquet. Scio à
 plerisque Onosma vocari *Anchuse* si-
 ve *Buglossi* speciem, sed an ea verum sit
 Onosma veterum, nec ne, æque mihi ac
 illis incertum: Certi enim quid de vete-
 rum autorum nominibus, quæ illi herbis
 tribuunt ; velle pronunciare, esset clara
 insanie nostræ cōfessio ; aut saltem igna-
 vie ipsorum (veterum inquam) nimis
 officiosa excusatio, qui herbarum notas
 accurate describere aut neglexerunt aut
 posteris inviderunt. Quod autem *Gui-*
landinus Onosma nominet, fortassis ac-
 cidit eò, quod quispiam ambitiosus bo-
 tanicus semen aliquod exoticum trans-

mittens Patavium, schedule sua Onosmatis nomen adscripserit, vel quod ipse semen illud Onosmatis esse putarit, vel tale videri voluerit; ut sunt quidam Botanici ridiculè novorum nominum aut saltem speciosorum amantissimi; & se pro imperitis habitum iri putant, si vulgari vocabulo utantur. Potest fieri, Onosma dictum fuisse ab odore asinino, qualem in Cynoglossa quidam percipiunt, qualemque in Tabaco tam viridi quàm sicco ejusque fumo etiam animadvertenter se dicunt: sed non ringtonantur ideo Tabaci amatores; asini enim non in India solum, sed etiam in Italia Siciliaque gratum quemdam ac moscho persimilem odorem naribus quorundam hominum non prorsus inelegantium adspirant. Quicquid sit, sufficit addidisse libro Tuo Tabacum apud quosdam Onosma Aeginete vocari: rationes ipsorum addere aut inquirere non est necesse; nec opus plura verba facere de re incertâ. Nicotianae nomen esse Tabac aut Toback nec adferendum puto, nec negandum. Universale esse toti Indiae Occidentali vix potest, quum tot in eâ sint idiomata. Credo qui-

quibusdam Insulam Occidentalium locis Petun vocari, quod vocabulum apud Gallos hodie adhuc frequenti est in usu: Fieri autem potest in Insula quæ Tabasco, Tavaasco aut Tabacco dicitur, hanc herbam Petun, Picielt, aut Perebecenuc vocari: in aliis autem regionibus, quæ è Tabacco Insula hanc ipsam petunt, ab Insula nomine appellari Tabacum: quo modo Malvasia Insule & vini nomen est apud Italos; cuius rei plura passim exemplares varias locorum adsumere nomenclaturam. Sed hæ sunt conjectura duntaxat; nec iis solidè aut pertinaciter standum: Hoc solùm adstruo, postquam hisce & aliis regionibus Tabaci nomen aut Tobaci invaluit, non temere ab eo recedendum; multo minus Blennochoidis nomen, aut ei simile vocabulum aliquod recipiendum; cuiusmodi plurima doctissimus Renealmus, licet proprie, ingeniose & apposite, fingit: nam olim mecum Cl. Clusio, & aliis, non necessaria visa fuit illa nova nominum impositio: deplorandum enim nobis magis, memoriam nostram non sufficere jam vulgatis nominibus addiscendis, & firmiter tenen-

EPISTOLAE

dis quam satagendum, ut herbas identidem baptizemus, & pro novis animadversis viribus novo titulo condecoremus: cum enim summus Deus entium summam copiam creârit, nos nomina multiplicare minime opus esse judicamus. Vale, & salve, ocelle juvenum, &c. à Tuo.

Iusto Raphelengio. M.

*Omni virtutum genere Ornatis-
simo Viro,*

D. IOHANNI NEANDRO,
Bremano, Philosopho, &
& Medico egregio, Salutem.

Litteras tuas, vir eximie, recepi, quibus rogas & ex me quæris, ut, an, & quomodo Tabaci fumus ad ipsam cerebri substantiam pervenire, itemque nimio hujus suffumigii usu crusta quædam nigra in capite generari queat, & ad alia nonnulla quæ-

quæſita tibi reſcriberem: ad quæ hæc, quæ ſequuntur, reſpondeo. Foliorum Tabaci ſiccatorum accenſorumque fumum ore, aut naribus hauſtum exceptumque non tantum ad utrumque cerebri omentum, ſeu utramque cerebri menyngem quantumquæta eſt quoque vorſum, verum etiam intra totam illam inſignem ſibi que continuatam cavitationem cerebri ſubſtantię intus inſculptam, atque exactioris doctri nę gratia ab Anatomicis in quatuor ventriculos diviſam, quinetiam in ipſum cerebri corpus atque ſubſtantiam univerſam, id eſt in poros meatuſque ejus inſenſiles, penetrare affirmo. Affirmationis meę veritatem atque neceſſitatem ſequentibus argumentis conficio, atque demonſtro. Eorum primum eſt viarum, per quas ex oris, & narium capacitate in prædicta loca motu locali tranſeratur, obvia præſentia, numeroſitas, commoditas, proclivitas atque facilitas: quas vias ſigillatim ordine recenſebo. Inter has primo loco occurrunt ampla, patentiſſima, ac ſemper

hiantia illa duo oblonga faucibus seu ori interiori, & naribus communia, ossiculo quodam tenero ac fragili, quod interstitii nomine diligentiores Anatomici descripserunt, à se invicem dissepta, per quæ fumus Tabaci tum ex ore ad ossis sphenoidis seu cuneiformis basin, & in nares, tum vicissim contra è naribus ad prædicti ossis basin, & in os tranfluere nullo negotio potest. Hæc foramina in quolibet capite ad anatomen adhibito dissertis palati, superioris maxillæ, ac narium ossiculis ita manifeste in sensus incurunt, imo & iisdem non dissectis per filum æneum, aut ferreum incurvatum, & modo per nares in oris capacitatem, modo vero contra per os in nares usque, sine ullo obstaculo ductum atque trajectum ita liquido explorantur, ac depræhenduntur, ut nullus restet de iis dubitandi locus. Quamobrem ad reliquas vias progredior, ducto ab iis, quæ ex ore ad cerebrum, ejusque membranas tendunt, exordio. Igitur fumus ex fumante Tabaci fistula

la ore exsuctus, ut veluti gradatim ad prædictas partes ascendat, principio ad Ossis Cuneiformis basin jam citatam pervadit, partim per prædicta illa duo, ut jam monui, patentissima foramina, partim per officulorum palati futuras, & innumera exiliaque, ad sensum tamen manifestissime conspicua, foraminula, quæ singula investuntur tenuissima originem à crassiore illa, quæ palatum investit, similiterq; veluti perforata est, trahente membranula. Non est profecto cœlum seu octava cœli sphaera deorsus stellis fixis obsita, quæ ossa palati ejusmodi exiguis, rotundis, sparsis, ac veluti constellantibus foraminulis sunt pertusa, atque insignita; à qua potentissimum horum foraminulorum cum syderibus cœlestibus similitudine Palatum Latinis Oris cœlum, Græcis *ἄστὴρ* appellatur. Per hæc foraminula, per quæ pituitam cerebri ab osse cuneiformi in palatum superne delabentem quotidie, præsertim lingua palatum suhientes, in os permeare sentimus, etiam fumus Tabaci ex ore penetrat;

& ad os cuneiforme ascendit. Interim etiam minime silentio præterendum esse censeo, insigne illud atque satis amplum rotundumque foramen palato in anteriori parte juxta dentes incisivos plerumque excisum, per quod, ut linguæ extremitate palatum sugentibus nobis dictum ac factum pituita prolicitur, ita quoque contrario ductu fumus Tabaci ad idem os cuneiforme prædictum effertur atque attollitur. Quo simul ac ventum est, non hic sistitur fumus, sed statim alias in promptu reperit vias, per quas & ad duram cerebri menyngem, & ad glandulam pituitariam accedat. Nam, ut alias brevitatis causa vias omittam, primum cranii os illud cuneiforme decem potissimum manifestis, ac notabilis magnitudinis foraminibus est pertusum, per quæ etiam pituitosum cerebri excrementum è glandula pituitaria derivatur, quorum quatuor ad minimum in oculorum orbitas, reliquæ pars præcipue in fauces, & palato, ac naribus communem amplitudinem spectat, è qua.

è qua duo sunt satis ampla, quæ (nisi quod etiam insigniores carotidum arteriarum ramos intra cranium intromittant) pituitæ è glandula pituitaria derivatæ in subjectum palatum, fauces, ac nares defluxi ex professo potissimum sunt destinata. In foramina sex palatum, ac fauces respicientia statim proxime & immediate, in quatuor vero reliqua oculi utriusque orbitam spectantia non nisi aliis quatuor insignibus foraminibus ab utraque orbita in palatum pertingentibus, ipsaque orbita utraque mediantibus penetrat. Ut primum vero per hæc decem ossis sphenoidis foramina cranii concavitate ingressus est, non tantum ad extimam duræ matris cerebri superficiem appellit, & quo versus medio inter eandem superficiem, & cranii ossa spacio decerrans sursum ad bregma usque evolat atque attollitur, verumetiam glandulam pituitariam attingens, per ejusdem poros, meatus, ac raram spongiositatem, per quam illa indefinenter pituitam suam eructat insensibilem ejus cavi-

Hanc
sensibi-
lem &
manife-
stam
glandu-
lę pitui-
tarię ca-
vitatem
etiam
agnovit
Galenus
lib. 9. de
usu
part. c.
3. pau-
xillum
ab ini-
tio.

tatem, hincque per infundibuli ma-
nifestissimam fistulositatem in cere-
bri ventriculos se insinuat, è quibus
deinde mediantibus poris quoquo-
versam in universam cerebri molem
ad extimam usque superficiem, &
tenuem menyngem ejus penetrat
atque effertur. Nec desunt haut infi-
mi nominis Anatomici, qui assevera-
re audent, mediam ossis sphenoidis
partem, quæ sellam equinam glandu-
lę pituitarię sedem efformat, ali-
quando saltem non intus modo
cavernosam, aut foraminulentam,
sed extus quoque utraque superfi-
cie tam superiore, quam inferiore
crebris foraminulis, cribri instar, es-
se pertusam, per quę etiam forami-
nula, & deinde per suturas, quibus
narium interstitio vicinis ossibus
committitur, pituitosum excremen-
tum ex glandulę pituitarię basi in
subjectum palatum sensim ac pede-
tentim transcoletur atque destillet;
hique, quocumque tandem jure ac
merito, munire se nituntur etiam
authoritate Galeni lib. 9. de usu
part. cap. 3. Id in quocumque subje-
ctis.

ctis verum est, in totidem etiam
proculdubio vice versa per easdem
futuras, & foraminula fumus Tabaci
è palato ad glandulæ prædictæ ba-
sin ipsam usque penetraverit. Nunc
ad vias, per quas è naribus interio-
ribus ad cerebrum, ejusque ventri-
culos, & membranas iter est, me
accingo: inter quas primo loco oc-
currunt numerosa illa ofsis ethmoi-
dis sive cribriformis exigua forami-
na, quæ omnia & singula tenuissimis
productionibus partim piæ matris,
quæ papillares cerebri processus su-
perne ossiculo prædicto ad latera
cristæ galli incumbentes cingit, par-
tim duræ matris superiorem ossiculi
superficiem tegentis involvuntur;
quæ productiones deinde cum mem-
brana nares interiorius succingente
continuuntur, unde mirus ille nari-
um interiorum cum cerebri mem-
branis, ipsoque cerebro, consensus,
ex quo etiam titillatis, aut acrimo-
nia lacepsitis naribus statim sternu-
tare cogimur. Per hæc ofsis jam
dicti foramina, sive per has fistulo-
sas membraneas productiones ceu

cana-

canaliculos quosdam ut necessitatis tempore pituitæ, spiritui, ac fuliginibus egressus, & omni tempore aeri, atque odoribus ingressus; sic quoque fumo Tabaci è naribus ad papillares processus datur aditus; per quos deinde mediantibus certis ipsorum meatibus, qui etiam prædictis materiæbus ingressum, egressumve exhibent, in nervorum odoratoriorum manifestam penetrat fistulositatem, (Sunt enim nervi odoratorii revera intus concavi, & fistulosi, adeo quidem insigniter, & manifeste, ut vel stylus mediocris in canalem ipsorum inferi possit, (ut non semel hisce oculis vidi, & hisce manibus periculum feci) per eamque liberrimo impetu in cerebri ventriculos omnes, atque ex his per universam cerebri substantiam ad circumferentiam usque, & ad tenuem ejus menyngem pervadit. Atque hoc primum est argumentum à viis petitum: secundum argumentum suppeditabunt principia & causæ, quæ hunc fumi ex ore, & naribus in superiores partes prædictas motum effici-

efficiunt. Inter has causas primum sibi locum vendicat cerebri propria respiratio, & assiduus ac indefinens ille reciprocus systoles ac diastoles motus, quo universa cerebri moles vicissim modo se attolit, ac dilatat, modo deprimat, atque constringit; atque in diastole quidem spiritum vitalem è carotidibus arteriis ple-
xum choroidem constituentibus, aërem vero ambientem cum odoribus, ac proinde etiam necessario unum fumum Tabaci è naribus per os ethmoides, papillares processus, ac nervos odoratorios, forte etiam quodammodo è palato per oris cuneiformis foramina jam enarrata, glandulam pituitariam, & infundibulum, in se attrahit & allicit: in systole vero tum spiritum animale, in spinalem medullam & nervos distribuit, tum fuligines atque excrementa cerebri, unaque etiam fumum Tabaci per palatum, nares, aliosque meatus excludit. Secundo loco est capitis, & cerebri ipsius situs, atque conformatio: Est enim non tantum in fastigio, quo omnes fumi, at-
que

que vapores naturaliter recta ascen-
dunt & evolant, perpendiculariter
reliquo corpori veluti operculum
superne impositum; sed etiam figu-
ra ventricosa rotunda, intus cava,
inferne tantum perforata, reliquis
partibus undique cœca, ac plane cu-
curbitulari præditum, cujus benefi-
cio instar cucurbitulæ medicæ flam-
ma calfactæ ut fumos, & vapores
ex universi corporis partibus infe-
rioribus, etiam remotissimis, sic
quoque facillime fumum Tabaci è
locis vicinissimis in se rapit, attrahit,
atque recondit. Tertio accedit na-
tura, motus, atque substantia ipsius
fumi prædicti, qui propria sua indo-
le levissimus, insita vi perpendicu-
lariter sursum in cerebrum ascendit;
& acrimonia, vi aperiendi, ac pene-
trandi, & substantiæ λεπτομέρεια, seu
tenuitate partium præditus facillime
quâ datâ viâ etiam per angustissi-
mos quosque meatus in cerebrum,
ejusque omenta pervadit. Habes ar-
gumenta, quibus fumum Tabaci ad
membranas cerebri, & in ipsum ce-
brum universum penetrare, de-
mon-

monstratum existimo . Ex quibus etiam modus , quo eousque perveniat, ita manifeste ac clare perspicitur, ut nihil de eo superaddendum operæ precium existimem. Quod verumorem esse narras , testari Anatomicos, nigram ex concretis sordibus crustam non semel repertam fuisse in mortuis, qui dum viverent nimio Tabaci suffumigio gavisi fuerant , deque ea re quid sentiam postulas ; respondeo quod neque temere huic famæ assentiri , neque pertinaciter contradicere ausim , utpote cujus veritas experientia , & sensuum fide potius , quam ratione exploretur. Hoc affirmare ausim, quominus aliquando id fiat nullam esse rationem quæ reclamet. Triplici enim ratione, & causa possibile esse judico , ut assiduo in usu hujus suffumigij versantibus crusta aliqua nigra præter naturam in capite generetur. Primum enim si in aliqua è partibus capitis iis, ad quas fumum Tabaci pervenire posse ostendimus, magna copia cacochymia pituitosæ, crassæ, lentæ , ac viscidæ colligatur , ac diutina
mora,

mora, vique medicamenti tenuiori-
 bus ejus portionibus exhaustis ac dis-
 sipatis crassiores suo lentore ac te-
 nacitate parti velut adglutinatae re-
 tineanter, quid mirum si paulatim in
 crustam quandam excoquantur at-
 que indurescant? Et quod si interea
 temporis dum hoc fit homo, ille inde-
 desinenter, & immodice Tabaci u-
 tatur suffumigio, quod assiduo ad-
 nascentem illam crustam appellat;
 quid mirum ab atro illo, atque uli-
 ginoso fumo concrenentem illam
 crustam simili colore atro tingi at-
 que infici? Testari possum, me in
 dissecto capite, medio inter duram
 menyngem, & rotam cranii basin
 spatio, duram ejusmodi, concretam,
 & siccam crustam, cranii ossibus te-
 naciter adhaerentem, albam ta-
 men,prehendisse: ac talem saepius
 nostro saeculo in insigniter lue vene-
 rea laborantibus ex virulenta mate-
 ria huc protrusa in eodem loco con-
 crescere experientia habeo comper-
 tissimum: quod si praedictus homo,
 aut alius quilibet ita affectus interea
 temporis materiam hanc Tabaco
 fre-

frequen
 gasset, q
 eadem
 nem fu
 Secund
 qualita
 stantia
 pinguen
 centem
 posse ex
 crebro
 diutur
 partium
 materia
 uligino
 partibu
 desinet
 apposi
 ens,
 que cr
 tuat.
 centi f
 mariis
 atque
 ter re
 met i
 melar
 lanche

frequentissime, & imodice suffumigasset, quid, quæso, facilius materia eadem quam atrorem seu nigredinem fumi ejus contrahere potuisset? Secundum, ut ut fumus Tabaci qualitate siccus sit, quia tamen substantiæ ac consistentiæ unctuosum, pinguem, lentum, ac facile concretentem humorum in se obtinet, fieri posse existimo, ut ex eo dense, ac crebro sursum ascendente temporis diuturnitate à cerebri, & reliquarum partium frigore, seu remisso calore materia quædam atra, pinguis, & uliginosa concreseat, & suo lentore partibus adhærescat, quæ deinde indefinente fumi ejusdem appulsu, & appositione accrementum accipiens, tractu temporis obdurescat, atque crustosum veluti corpus constituat. Idem enim etiam ex ignis accensi fumo quotidie in focis & fumaris nostris accidere videmus: atque interdum haud ita multo aliter rem se habere merito quis existimet in iis, quibus hypochondriacæ melancholiæ gravi ac diuturnæ, melancholia primaria ac pertinax succedit.

cedit. Tertium impossibile non esse existimo, ut à fumi hujus acrimonia, & siccandi vi cerebri, aut capitis pars aliqua, in quam præcipue salvis adhuc viribus penetrat, atque incurfionem facit, ita exsicceetur, arida fiat, tabescat, corrugetur, atque indurescat, ut exterior ejus superficies respectu reliquæ substantiæ crustosa veluti appareat. Ita enim in quodam, qui vivus neminem sibi in Tabaci usu parem extare haud, ut socii attestabantur, immeritò gloriatu fuerat, post supplicium dissecto papillares cerebri processus cum nervorum odoratoriorum extremitate prorsus defuisse, ita ut ne vestigium quidem eorum reliquum esset, hisce oculis unà cum multis meorum æqualium conspeximus. Causa hujus defectus à spectantium doctioribus in vim fumi Tabacini omnia siccandi, exhauriendi, arefaciendi, extenuandi, corrugandi, ac proinde marcore quodam consumendi conferebatur. Sic etiam verè, extremè, & deploratissime hæcticorum cutis, si cum sani ac succo pleni ho-

mi-

minis cute comparetur, crustæ potius universo corpori inductæ quàm genuinæ cutis speciem præ se ferre videbitur: Et in ardentissimis febribus membrana linguam exterius involvens interdum ita sicca, arida, scabra, rugosa, ac dura per sentitur, ut crusta potius linguæ inducta, quam vera membrana esse appareat: Et quia ipse fumus Tabaci insigniter nigricat, eundem suo indefinenter recenti contactu atque contagione prædictam cerebri, aut capitis particulam inficere ac denigrare posse, docet, ut alia omittam, eadem febribus ardentissimis laborantium lingua, quam sæpe à fumis, & vaporibus febrilibus, exustis, sæculentis, & nigricantibus è corpore inferiore in eam exhalantibus insigniter nigrescere conspiciamus. Quod præterea ex Te audio, eodem apud vulgum rumore circumferri, fumo Tabaci vim exsiccandi nullam, aut exiguam, inesse, & eundem in cerebro in meram aquam, unde erat, concrecere, atque reverti: ac quemcunque humorem Tabaci suffumigio utentibus
sta-

statim per os, & nares, defluere, atque expurgari videmus, eum ex ipso fumo solo condensato materiam & originem suam habere; præterea eundem fumum veram malignitatem ac venositatem, frequenter mortiferam, obtinere, adeo ut & virus, & pestis, & tartarei fumi nomen audiat; hæc omnia mihi quidem non satis arrident; nam fumum Tabaci per se humectare, aut mere aqueam qualitatem obtinere, ipso sensu & experientia abundè refellitur; pugnatque cum eodem rumore ex diametro, quem eidem fumo adustam, & fœdam acrimoniam, itemque unctuositatem quandam, & pinguedinem attribuere mihi narras. Cerebrum metropolim, & fontem esse ejusmodi pituitosorum aquosorumque humorum, quales Tabaci fumo, utentibus excernuntur, plusquam notissimum est. Iam verò si fumus ipse, & solus, materia est eorum humorum qui per palatum, & nares defluunt, cur, quæso, iidem humores non perinde ut fumus ipse nigricant? cur eandem acrimoniâ, ceterisque qualitatibus

tibus
stanti
nem
possi
nunt
norm
quam
partit
hauri
Taba
adve
tura
horr
vene
tot n
acidi
ni si
plene
la, r
nilo
scrib
lito
Tuo
que
frue

tibus iisdem non excellunt? cur substantiæ unctuositatem, & pinguedinem, quæ aliquando igne accendi possit, non obtinent? Cur excernuntur copiâ seu quantitate ita enormiter majori, quam est ipsa quantitas seu copia earum Tabaci partium, quæcumque in fumum, qui hauritur, resolvuntur? Inesse fateor Tabaci fumo vim quandam multis adversam, à qua natura recte instituta, beneque temperata merito abhorret: sed eandem vere malignam, venenatam, ac deleteriam non esse tot millia hominum tamque sæpe, ac diu Tabaci fumo sine ullo veneni signo aut symptomate utentes pleno ore clamabunt. Hæc paucula, rudia, informia, Vir Ornatissime, nilotico calamo festinanter ad Te scribere per otium licuit; quæ tu polito, sagaci. ac limatissimo iudicio Tuo dijudices, altius perpendas, atque expolias; & si in illis mica salis frueri, & Vale.

T. V. ad prompta servitia paratiss.

HADRIANVS FALC-
KENBURGIVS *Med.*

I V-

I V D I C I V M I. N E-
A N D R I
DE TABACI DELECTV,
CORRECTIONE, AC SO-
PHISTICATIONE.

QUOD commune est omnibus me-
dicamentis, ut aliis locis, aliisve
temporibus, majore minoreve solertia
collecta, recondita, custodita, prepa-
rata prestantiora aut viliora habeantur,
idem & Nicotiana contingere sci-
endum est. Sed cum de loco ac tempore,
quantum ad ipsius herbae culturam col-
lectionemque attinere putabamus; di-
ligentius etiã de preparatione ipsa, ut-
pote in qua cardorei versatur, suo loco
à nobis actum sit, superesse videtur il-
lud solummodo, ut ex quibus regioni-
bus ad nos potissimum transvehatur
Nicotiana superioribus addamus; quo
Tabaci delectus aliquis etiam secun-
dum regiones ipsas haberi possit. Qua-
re cum non omnis ferat omnia tellus,
cum hic segetes, illinc veniant felicius
urae, ut ille ait, aliis item locis rectius
preparari soleant medicamenta, vel
minus sophosticari ac vitiari mercato-
rum

rum perfidia, quis dubitet in ipso etiam
 Tabaco multos inesse bonitatis, ut sic
 dixerim, gradus? Adfertur ad nos
 ex utraque India, tum Orientali, tum
 Occidentali, ex Insulis & continenti, ex
 Hispania similiter, quin & nostris in
 regionibus provenit; transvehitur hinc
 tum in alias Orbis regiones, tum potis-
 simum Constantinopolim, atque in di-
 versos Turcici Imperii tractus. Indicem
 suo loco descripsimus multarum, ac se-
 re omnium Tabaci differentiarum apud
 Mercatores. De quibus tantum mihi
 non sumam, ut pronunciare auserim,
 quodnam primo, secundo, tertio ve gra-
 du collocandum sit. Sufficiat aliis vi-
 am aperuisse, si qui forte curiosius in
 eam rem voluerint iucumbere. Hoc tan-
 tum addam, Virginienſis Tabaci ge-
 nus illud optimum judicari, quod cor-
 rupto vocabulo nostrates Virinum seu

Variins.

Varinium, appellant, etſi errore nomi-
 nis inducantur ut existiment Virinum
 aliud eſſe à Virginienſi vel nobiliorem
 ſaltem ejuſ ſpeciem, cum re ipſa idem
 ſit Virinum ac Virginienſe, neque ab eo
 differat niſi ſola nominis ab Angliſ
 opinor derivata corruptione. Licet au-

tem & artis beneficio Nicotianam emendare. Solent nonnulli piper, aliaque calida evanido addere Tabaco, quo fiat acrius; sed haec partim insulsa & rustica videtur preparatio partim ejusmodi ut per eam tantum facultatibus ipsius genuinis decedat, quantum accedit acrimonia. Omitto & alias ejus farinae preparationes: unam subnectam faciamque publici juris quae mihi non exigua constituit molestia, ut ejus compes fierem.

Recip. Muriae limonum

Aceti vini an. lib. j. s.

Syrupi convenient. lib. s.

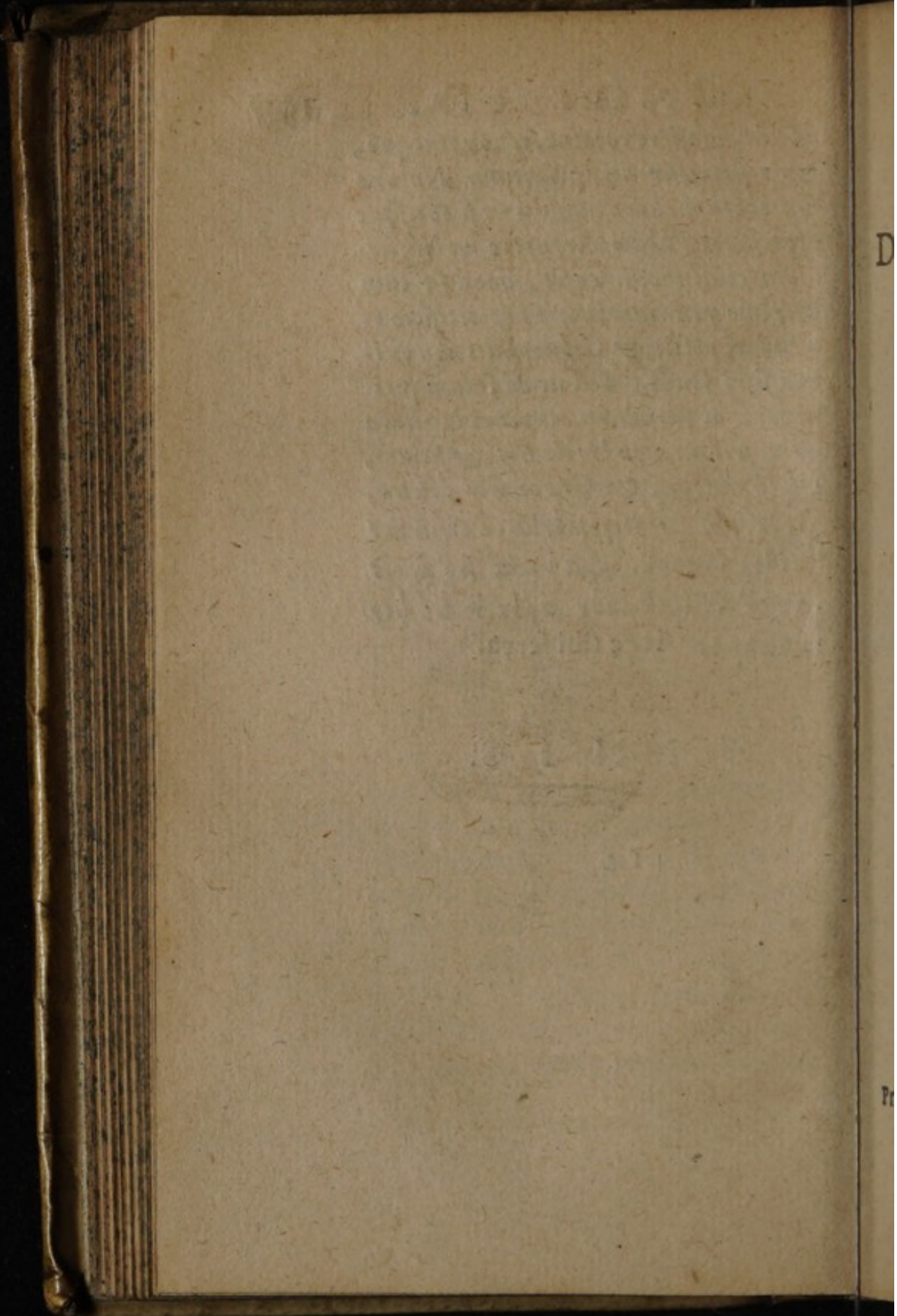
Folior. Tabac. dissolut. drag. iij.
coquantur ad dimidias.

in colaturam calentem, atque etiamnum fervori proximam Tabacum immittatur, & mox conglomeretur. Iusculi hujus ea vis est, ut non modo optime nota Tabacum nulla ratione vitiet, sed & illud ipsum adversus situm, aliasque temporis rerum edacis injurias praeservet. Fit hac preparatione, ut per integros annos incorruptum servetur: sed & eadem evanida Nicotiana

ne vis quasi revocatur, renovaturque,
 & restituitur in pristinum Naturæ
 suæ Statum: adeo quidem ut si eo usque
 processerit Tabaci corruptio ut incen-
 dium continere recusset, quod fit cum
 extreme vitiarum fuerit hoc artificio e-
 mendari possit, & Capnophilis non exi-
 gua fieri fraus. Sed ne ad fucum faci-
 endum, ac perfidiam caupones invitare
 alicui videar, non hercle hoc artificio,
 nisi in aurem, & Græce tibi dixero.

Πρὸς τὴν ἀπερριμένῳ δεκάκταν
 ἐπίθεε εὐφορβ. δραχμας β. καὶ εἰς
 εὐπύλῳ τῷ Ταβακὸν πρὸς τῷ πᾶσι
 ἴμβαλλε. Hæc tibi serua.

F I N I S.

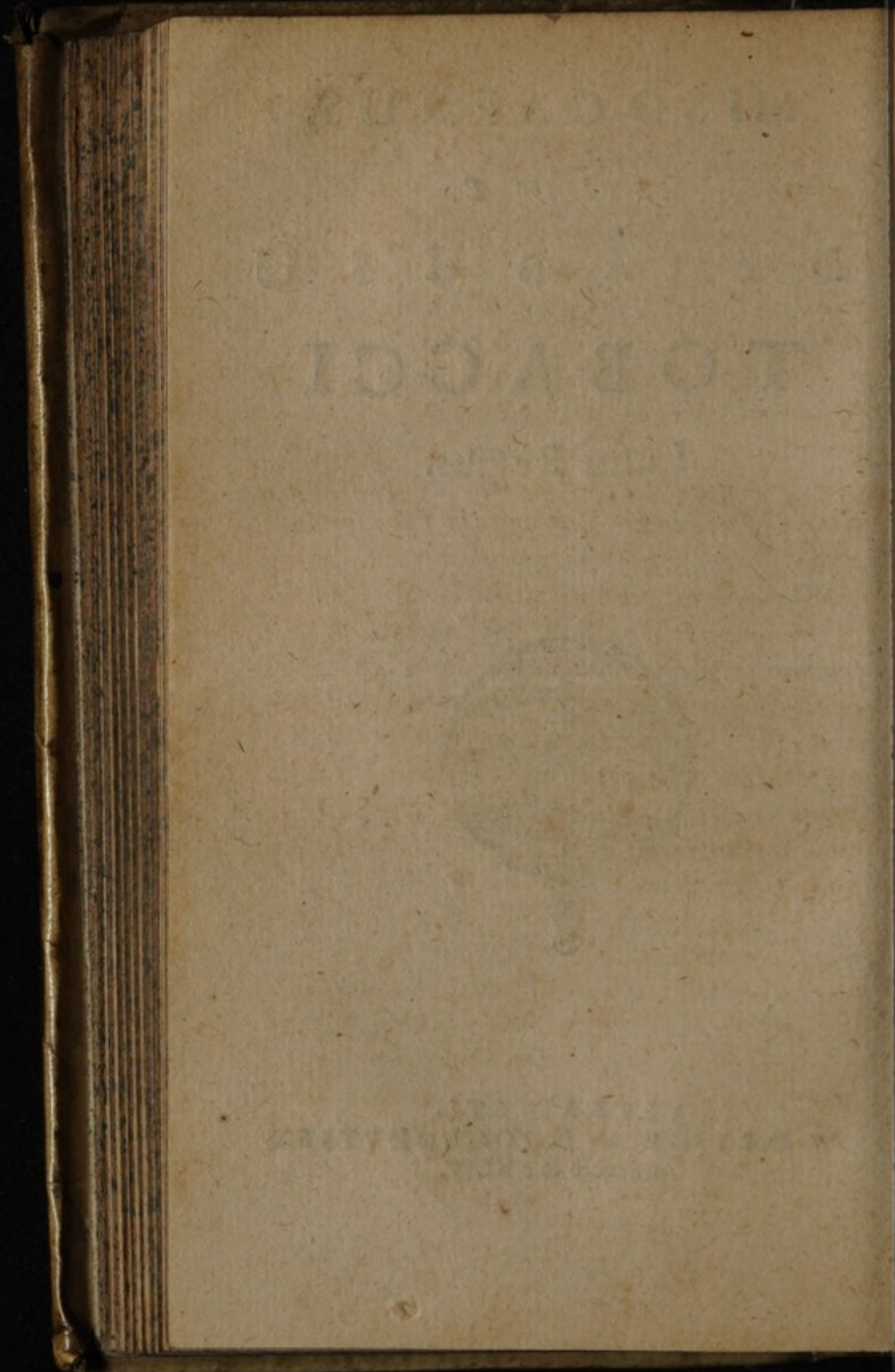
D

P

MISOCAPNUS,
S I V E
D E A B U S U
T O B A C C I
Lusus Regius.

VLTRAIECTI.
Pro DAVIDE ab HOOGENHVYSEN
Anno c1313 c XLIV.

N
cion
jame
terra
hanc
tem
indi
sum
tem
com
ce e
fru
exc
m
tas
pe
rie
pri
tru
cet
me
vi
lia
ren

P R Æ F A T I O.

Nullum est, humanum corpus, Cives charissimi, sic temperatum ut omnis morbi suspicionem aut seminio vacet, nec ullius Reip. quantumvis felicitis compages sine vitio vel vitii materia firmata fuit. Quo minus mirum est nostram hanc Rempublicam, divitiis licet & pace florentem, communi tamen ceterarum fato suis agritudinibus affligi. Populus sumus, si quis alius, summa charitate & observantia in Principem: at temerè seduci nos rebellionemque concitari non incomperta res est. In bello fortitudo nostra, in pace obsequium in Principem nobis aureum hoc quo fruimur saculum dederunt. hinc opum affluentia, exque opibus & pace nata voluptatum mollities; nimis illa nota maximorum imperiorum calamitas. Clerus otio solutus, nobilitas deliciis, jurisperitos avaritia, plebem census profusio & curiositas transversos egere. universis incessit rei privata nimia cura, neglectus publica.

Regem hinc decet, politici corporis Achiatrum, peccantis materiae varietatem idoneis educere catharticis; nempe auctoritatis mansuetudine publicam fovere concordiam: seditioibus obviam ire: sua & comitum frugalitate luxum hunc vestiendi profligare: deliciarumque pudorem civibus exprimere: in pace belli umbram per

armorum exercitia instaurare: suis vigiliis Ecclesie veternum excutere: fori largitiones & corruptelas pœnarum acie præcidere: ad summam, nepotes ad frugem reducere: & legum minus sensim (nec enim unius diei opus fuerit) vitiorum radices convellere.

Sed ut in animantium genere non minus formica censetur, quàm elephas; avisque nomen sic regaliolus meretur, ut cygnus; & odontalgia levissima morbi notionem cum pestilentia habet & communem: sic in civitatibus leviora quoque illa pro vitis habenda, ad quorum tenuitatem nec Regis nec legis descendat auctoritas. quilibet è populo hinc medicus fiat, ubi omnis curatio erroris indicio & dissuasionis virtute absolvitur. Et cum meo quidem iudicio nihil ullibi gentium sit corruptius crebro hoc Tabacci usu, qui apud nos invaluit, absurdum morem scriptiuncula hac perstringere non putavi ab otio meo alienum. Si cui paulò abjectius hoc argumentum videbitur, sciat operam quoque nostram nihil minus esse quàm seriam. de fumo dissertatio est qui vel dormientis spiritu dissipetur. Nihil hinc exspecto majus, quam ut legentibus constent rationum mearum momenta: ut persuadeam optare magis possum, quàm sperare. Vnicum id laboro, charissimi cives, ut ex levioribus hisce nostrum in serii affectum estimetis, nullis scilicet nos laboribus parcere, queis vestra commoda felicitatemque provehamus. Valete. MIS O-

MISOCAPNVS,
SEV LVSVS REGI-
VS DE ABVSV TOBACCI.

QVO manifestior evadat
fumosæ hujus consuetu-
dinis vilitas, detegenda
e jus infantia est quibus-
que de causis primitus; in nostros
mores regionésque invec̃ta sit. Ut
enim apud æquos prudentésque re-
rum æstimatores laudem suo jure
merentur instituta, quibus causam
præbuerunt honestas, pietas, neces-
sitas; initia verò dederunt viri gra-
ves, probitate & prudentia conspi-
cui: sic merito infamiæ stigmatē
notantur illa, quæ ex turpitudine
coorta, à barbaris profecta, sola no-
vitatē affectatione invaluerunt. I-
gnobilis origo Tobaccum agresti-
bus hominibus notum fecit, & inter-
nos deinceps publicavit. Pro nas-
cendi locis varia sunt herbæ nomi-
na: plerisque Americæ populis vul-
gari Tobacci appellatione celebra-
tur. Constat hos & torrente celi po-

I 5 situ,

situ, & adusta corporis constitutione facile venerea lue tentari; & Tobacci accensi nidore uti pro familiaris antidoto. Postquam ab his nonnulli in Europam hac lue infecti redierunt, ne non satis esset dire ægritudinis contagio Christianum orbem polluere, tetrum quoque suffumigium hoc communicarunt, ut utriusque veneni auctores unum, scilicet, altero expellerent.

Nunc cogitate, cives, an deceat in re detestanda Barbarorum simios fierinos, cum nec in Gallorum mores dignemur transire, qui primi Christianum regnum habuere: nec Hispanorum elatior animos feramus, quos Turcicę magnitudinis æmulos non immeritò dixeris. hucine demum redeat diuturna Britannię pax omnibus fortunę bonis affluens, & militaris nostra glorię vicinorum patrociniõ toties probata nunquam alięne opis indiga? hucine exuto pudore redeat civilitas nostra, Americę fera pecora, Hispanorum mancipia, pro magistris morum accipere? si his pædagogis
sape

sapere discendum est, cur non plumas auro, & fracta vitra gemmis anteponimus? cur non horum exemplo incedentes nudi Diabolum adoramus? cur non cætera amplectimur inscitæ instituta, quæ barbaries insipientibus persuasit?

De corruptissimi moris initiis sic res habet: non ita pridem apud nos obtinuit: in recenti memoria est patrens ejus: tum quibus technis hanc miseriam introduxerit. Sufficiat scire nec victorem victis injunxisse, nec Regem sanxisse, nec medicum consuluisse: sed ignoti orbis nuncium cum tribus barbaris, & barbaræ hujus mercis disciplina huc appulisse. Barbaros brevi mors oppressit, mos barbarus etiamnum vivit, vigetq; quo magis mihi mirum videtur, tam gratum hactenus mansisse ab auctore parum grato, & causam tam pudendam. Illud persuasum habeo nunquam hausturos fuisse nostrates hunc fumum, si illis hauriendi causa apud barbaros innotuisset: nec enim usu remedii se morbi suspicionem infamassent, cum constet sa-

nis non esse opus medico, nec alexipharmaca usurpari ubi nullus est veneni metus.

Cæterum, quia deprehenduntur nonnullæ consuetudines laudabiles & probæ, quæ ab initio temerè levique de causa in vectæ sunt; proxima erit cura ostendere, tam damnosum esse nobis Tobacci usum, quàm turpis erat ejus origo. quod ut commodius efficiatur, recognoscite mecum, quæso, tum quibus à principio incitamentis in ejus amorem fueritis illecti: tum quanto ad cæteros mortales ludibrio, & ad Deum offensâ ejus usum nunc frequentetis.

Sufficiet autem quatuor credulitatis vestræ fundamenta examinare. bina quidem fallaci rationis specie; totidem apparentis experientiæ nixa imposturis. Primò igitur certissimum hoc substernitis Physiologiæ vestræ principium, *cerebro suapte natura frigido & humido calida & sicca maximè convenire, è quorum numero cum faciatis hujus fumi graveolentiam, continuò evincitis Tobaccum, siquid aliud, cerebro esse amicum.*

Hic

Hic primus est inscitiae clypeus, paralogismus ex ambabus praemissis falsis. Nam si cerebri natura in humido & frigido posita est, insulse colligitur calida illi & sicca, contraria nimirum, competere, uti enim sua homini constat sanitas constante nativo corporis temperamento (qualia quatuor statuuntur quatuor mundi elementis respondentia) ita organis quoque ipsis sua quaedam inest temperies, pro varietate actionum quibus obeundis sunt destinata; ut ex partium temperamento non uno crasis totius unica, velut è sonorum diversitate harmonia, oriatur. Iam ut paralogismo obviam eamus, naturalis singularum partium temperies similia exigit non contraria subsidia, nisi actiones illius impedire & sanitatem totius laedere decreveris. Tanquam si hepatis, calenti sanguinis officinae, ventriculi camino, plumbi laminam pro emplastro applicares, cujus frigore calidam illius constitutionem juvares, brevi prospiceres homini, ne gulæ vitia vel conscientiam vel patrimonium

nium nimis læderet. aut si pondus è regione cordis suspenderes palpitationi coercendę; quia vitali spiritu turgidum nullam facit motus pausam; noxam pectori afferres, non cordi auxilium. Par est omnino in cerebro iudicium, cuius constitutionem frigidam & humidam rebus calidis & siccis non promoveres, sed everteres; seu odores immitteres, seu fomenta apponeres, quid enim aliud cerebro exsiccato incalfactóq; expectes, nisi primò vigiliam, deinde phrenidem, quum nonnisi è miti humoris frigorisque conjugio somnus oboriatur?

Hæc igitur est sanitatis indoles, ut foveatur similibus, contrariis lædatur. at si debita sui temperie corpus aut pars ejus aliqua exciderit, therapeutica methodus jure obtinuit, non similia, quę morbum alant, sed contraria, quę expellant, adhiberi. hæc enim laboranti naturæ suppetias ferunt, dum morbi violentiam expugnant. quę nisi in morbo usurpata naturam ipsam adversa qualitate oppugnant. ita remediorum

rum usus absque morbo non est profanandus, quo pacto in hujus fumosi alexiterii haustu passim peccatur.

Quod ad Tobacci vires attinet (ut paralogismi assumptionem nunc excutiam) nego eas calore & siccitate censendas: sed magis venenosa qualitate, cui adjuncta est adusta & fæda acrimonia. si quis ejus cum humano temperamento antipathiam non sentit, ei olfactum aut nullum esse certum est, aut depravatum. Nec enim nuda odorum vehicula sunt nares, sed utilium noxiarumque halituum incorrupti testes & nuncii; nisi fortè male affecto cerebro, primo sentiendi organo, per consensum & hæ partes præter naturam afficiantur. Vim exsiccantem fumo nullam esse aut exiguam inde licet colligere, quia fumus est, cujus natura, aquâ tenuior aëre crassior, quantum humori debeat, sui resolutione facilè indicat. nam cæterorum vaporum ingenio in aquam, unde erat, promptissimè revertitur: quemadmodum quæ ex terra, aqua mari
vi so.

vi solis attrahuntur exhalationes in pluvias, rores, pruinas, aliáque id genus mutantur.

Alterum nunc argumentum superest cujus specie incauti capti sunt. *per fumum hunc in cerebri sinus subvectum pituitam resolvi, & aquosa stomachi excrementa educi; & (quod hinc sequitur) abditos distillationum fontes, unde plurima in corpus humanum decurrunt egritudines, siccari; si-ve hoc caloris virtuti si-ve nobili occultique nominis qualitati tribuendum sit. hæc ita vera esse non aliunde magis disces, quam oculorum experientia, quum statim ab hausto fumo præcipitatos ex ore videris pituitæ rivos.*

Verùm hujus sophismatis vanitas vel ex illo ipso, quem modo attigi, meteororũ adscensu descensuq; patescit namq; vapores è locis humidis in medium aëris orbem calore Solis sublatis primùm loci frigore concre-
scent in nubes, deinde in terras, unde erant levati, humoris pondere referuntur. ita putidissimi fumi volubilitas in cerebri cavitates, ut in carcerem, elati, nativo ventriculorum.

fri-

frigore humoreque condensatur in liquidum virus, quod natura, sæditate pestis attonita, per palati canales statim eiecit. ita te expedis humoris molestia, sed quo stultè te ipse gravaveras. quod perinde est ac si adversus dolores colicos alimenta flatuosa commendares, quæ flatus non dissipant sed generant: aut sedandis passionibus nephriticis utere cibis viscidis, & calculosis; & cum multam in lotio arenam subsidere animadverteres, non illam materiæ morbi decisam, sed è cibus natam; in ejusmodi cibus unicum adversus calculum præsidium statueres.

Vidimus geminum rationis fucum, punctotidem experientiæ imposturas deregamus. *Nunquam (ajunt) tanta constantia Tobaccî usum celebrasset populus, nisi utentibus ipse successus probasset humanæ vitæ nihil esse hæc herba salutarium.*

Verùm si hac ratione uti liceat, nihil apud ullam gentem tam delirum aut infame reperietur, cui non erit paratissima defensio. quàm sint mortalium animi ad novitatis studium

dium proclives , me tacente , satis constat, nec apud nos ignota res est. Si quis transmarinam vestis formam huc apportet , hominem illum nauci & nihili esse necesse est , qui non è vestigio imitabitur. hoc modo unus stultitia propagatur in omnes : nec commodo aut honesto , sed novitate sola ducimur. Sic dominatur unicuique cæcus sui amor , ex secreto alienæ vanitatis contagio. nec æqualibus nostris pares videmur , nisi omnia eorum deliria æmulemur , quasi tum demum magnarum rerum capaces, quàm nullum ineptiarum genus fuerit supra nostram imitationem : quàm aliorum simii etiam cum nostra pernicie facti sumus. Si unus vel alter è præcipuis Academiarum nostrarum Mathematicis mira sibi diceret in supernis regionibus visa phænomena ; magis mirum foret, si non pleròsque è discipulis rerum nunquam visarum reperiret oculos testes. tam difficile est ingenii vel oculorum acumine cuiquam cedere. Quod igitur in plerisque aliis fieri amat , quidni in
riden-

ridenda Tobacci consuetudine idem accidisse putandum est, non iudicii constantiâ, sed imitationis pertinciâ apud Britannos invaluisse?

Restat adhuc ultimum adulterinæ experientiæ præsidium, quod priori imposturæ pro fulcro supponere tentarunt: nempe huius suffumigii salubritate plerisque hominibus varias ægrotudines fuisse lenatas: at neminem unquam inventum, cui ex illius usus noxa creata sit.

Quo in argumento cum errore insignis conjuncta est absurditas. error est non causam sumere pro causa ut loquuntur Logici; & quod fortè fortuna in vigore morbi quispiam hausto Tobacco melius habuerit sensimque convaluerit, sanitatem Tobacco acceptam ferre. potius ille ægrotudinis suæ periodos nesciebat, quæ cum ad vigorem accessit aut ægrotantem extinguit, aut ad sanitatem inclinat. hæc sunt nempe olidissimi fumi miracula. Taceo rem auctoribus naturæ compertissimam viribus imaginationis, spirituum unionione fulcientis naturam, non raro mor-

morbos deleri. hinc in odontalgia
 & doloribus colicis AEsculapios
 quotidie habemus novos, callosos
 agricolas, anus delitas, simplices an-
 cillas. hi sacram, scilicet, exhibent æ-
 gris antidotum, suisque aut amico-
 rum periculis notam: admittit cre-
 dulus: sanat fiducia. Vides ut illis
 profit ignorantio veri. sic non causâ
 decepti suam Tobacco imputarunt
 sanitatem, qui naturæ vi è morbo
 eluctati sunt. At si quis hujus fumi
 malignitate exspiraverit (quod a-
 deo infrequens non est) tartaræ
 herbæ mors non adscribitur. piacu-
 lum est salutarem illam panaceam
 infamare. alia igitur egritudine ex-
 tinctus est. Quo circa furvi hujus
 nidoris patronos exoletis scortis
 non absimiles iudices, quibus impu-
 ra multorum consuetudo ad pur-
 gandos renes laudatissima habetur:
 at quot in ætatis flore venerea lue
 contabuerint, ad animum haudqua-
 quam revocant. & Tricongii nostri
 intemperantiâ annisque debiles po-
 culis sibi æstimant prorogari vitam,
 immemores prorsus, quàm multi
 ante

ante diem inter popinæ procellas vi-
tę fecerint naufragium.

Hactenus errorem, nunc absurdi-
tatem argumenti protrahamus in
lucem: *hircoſo*, videlicet *ſuffitu hoc*
multiplices, imò contrarios humani cor-
poris morbos perſanatos. quis credat
tantas in eſſe fætori vires, quæ me-
dicos quoque ipſos indubitata Phy-
ſices principia dedoceant? iis ſem-
per perſuaſum fuit, nullum eſſe me-
dicamenti genus omnibus ſimul
corporis partibus amicum: nec in-
juria; nam ſi (ut ante innuimus)
tanta eſt in ſingulis temperamenti
varietas; quod calidis aut humidis
prodeſſe intelligitur, id frigidis aut
ſiccis obeſſe neceſſe eſt. & ut in ur-
bium obſidionibus per eam. mœni-
um partem tentatur irruptio, quam
cæteris debilioremque hoſtis judica-
vit: ſic quatiuntur morborum inſul-
tibus non omnia, ſed maximè oportu-
na corporis noſtri membra, & in
egritudinem proclivia, dolore in-
terea per ſympathiam in cuncta ſer-
pente, qui per idiopathiam uni erat
affixus. hic ad medici prudentiam
ſpe-

spectat, iis solum uti pharmacis, quæ
 morbo partique affectæ maxime
 convenire ratio & experientia per-
 suasere, quæ si alieno aut membro
 aut morbo accommodaret, tan-
 tum noxæ daret abusu quan-
 tum legitimo usu adferret levamen-
 ti. Quid quod circumspecta me-
 dici curiositas ad circumstantias
 quoque descendit, rationem cli-
 matis, anni tempus, ægri naturam,
 ætatem, victum, robur, consue-
 tudinem, non neglectis Planeta-
 rum adspectibus, & Lunæ mo-
 tu? pro quarum rerum varietate
 diversa pharmacia instituenda; ea,
 nempe, quam præsens circumstan-
 tiarum concursus poscit. At melio-
 ris notæ Tobacco nihil simile: *omni
 tempore loco & morbo præsentissima est
 panacea. In capite & stomacho (si Diis
 visum est) exsiccat distillationum al-
 veos: (ecce, adversus catarrhos om-
 nes cæleste protherapeuticon) at si
 verum amamus, cerebrum marces-
 cit hoc veneno, & ventriculus ex
 præcoce concoctione cruditatibus
 gravatur. prætererea podagram bellif-
 mē*

mè fugat & simul ac in antra cerebri tortuosa emicuit nebula, vis ejus (mirabile dictu) entheo salubritatis pondere in extimos pedum digitos decumbit. audi cætera. febres mitigat, orexin ciet, lassitudinem minuit, ebrietatem adimit, somnum conciliat, somnolentiam excutit, intellectum acuit. & fortè scabiosos Americæ nebulones lue Veneræa exoneret: defæcator est ejus in Britannia virtus, nec nisi generosiorum morborum inserviens pro-sapia. Quod si ut olim putore Tobiani piscis, sic Tobacci nidore (nam nihilo mitius olet) Diabolus posset in fagam conjici, nihil Papi-stis miraculorum mangonibus ad exorcismos natura rerum creasset valentius.

Fingamus tamen quibusdam morbis curandis non incommodè virosū hunc suffitum adhiberi, an tamen citra temporum & personarum discrimina omnibus conveniet? an juvenibus optimè constitutis & validis comperietur saluber? medicinæ operatio non est sine mutatione utentis, bene habentem transfert

fert à sanitate , valetudinarium à morbo. est tempestivè adhibita naturæ laborantis subsidium , temere aut passim frequentata valetudinis robur etiam athleticum debilitat. Sed quid ego de medicamentis loquor ? si quis alimentorum optima sic deperiret , ut nostrorum plerique Tobaccum ; id est , inconsultò & passim ingereret ; is & ventriculum labefaceret , & cerebrum gravaret , obfuscatisque spiritibus tandem gulæ mercedem lethargum inveniret. Hac debilitatis accersita ignominia multi apud nos absque hoc fædo habitu vitam acerbam ducunt , intermittere tantisper nequeunt , quod perpetua illis in naturâ vertit assuetudo. tam difficile est ab adulta stultitiæ voluptate feriari. Sic qui in popinis consenuerunt brevem sobrietatis usuram sine valetudinis periculo non sustinent , adeo illis inimica est virtus , quibus sola vitia nota sunt , & quid mirum est veneno nutritis ciborum salubria esse provenenis ?

Satis opinor hircosi folii patrocini-

cinium subruimus, nunc cum quanta nequitia & dedecore Tobacomania hæc conjuncta sit, expendemus.

Agmē ducat in hac insanie acie libido indomita. cujus reatus non ad unum tactus sensum pertinet, ad omnes diffunditur. Vestra in convictu urbanitas, in lupanari salacitas Tobacco ut cote acuitur. ejus desiderio languetis, ut populus Israeliticus Aegyptiarum coturnicum. Præterea ut ebrietas est radix omnium scelerum, ita ebrietatis ramus est inexplebilis hæc Tobacci sitis. vide, sodes, utriusque necessitudinem. Nobiles helluones, supraque vulgus potatorum famæ alis evecti, dulce illud & lene aspernantur vinum. spirituosum & acre sequuntur, quod cerebrum suæ præsentie statim commonefaciat, & invisæ sobrietatis torporem feriat. Tobaccophili nostri nihil magis in fumo affectant, quàm nidoris acrimoniam, quæ intimas narium cavernas quàm celerrimè pervadat, & cerebrum morsu non translatitio pervellat. Et ut in pri-

mo popinæ tyrocinio vix quisquam prorsus se mancipat gulæ (nemo repente fuit turpissimus) sed pedetentim cedit intemperantiæ illecebris : tum verò beluinæ emeritus militiæ majore cura sobrietatem suam submergit, quàm vir sobrius sitim restringit : ita primùm interputorem folii, pudorémque insueti moris hæere solent, mox tanta pervicacia inhærent, ut citius à rebus charissimis, quàm ab hac mephiti se patiantur avelli. & hunc vecordiæ morbum in magicam sanè illius herbę potentiam conferunt.

Accessit tertium hinc & maximum flagitium ; in Regem & patriam (quorum salutis & dignitati fortunæ, & si res poscat, vitam pro victima debetis) insignita nimis injuria. enervastis enim spontanea hac putredine vigorem animi, & robur corporis quondam athleticum emasculastis : nec Iudaici jam iter Sabbathi absque his deliciis duratis. emori vultis, ni puer è devio turgurio prunam ferat Tobacco accendendo. hæc una est ex lassitudine deliquii

liquii vestri curatio : quemadmodum fæminis hystericis vita fertur redire admoto naribus oleto. Ineptus habeatur miles alioris, vigiliæ, inediæ, impatiens : at quid de his in bello fiat qui Tobacci desiderium ferre non valent ? O rudes majores nostros, quibus absque hoc fumo vita transacta est ! illi terra marique res maximas gesserunt, debellarunt hostes, crexerunt trophæa : sed caput beatitudinis Tobaccum ignorarunt. nec ex fictili tubo tanquam mammillâ fumum sugere impoliti didicerunt. ea heroici sæculi unica fuit labes. Quid si nunc in hosticum facta excursionem nonnulli è Tobaccotrophis nostris fumi studio deflectentes ab agmine interciperentur ? quis eorum interitu ingemisceret ? quis non risu potius indignum viris infortunium exciperet ? Periculosa est huic populo, si cuiquam, consuetudo quæ dedisci nequit. Meminerimus Persarum Romanorumque imperia non alio magis quam luxuriæ voluptatemque vitio interiisse. Apud Americanos quoque ipsos vix

emptorem inveniet servus qui se Tobacco mancipavit. adeò ipsis auctoribus invisã est hæc mollities.

Quantopere autem patrimonia vestra, Generosi juvenes, hoc fumo dissipentur, testes erunt è vobis omni exceptione majores, qui in expensi codicem quotannis referre solent Tobacci pretium, argenti uncias mille & sexcentas. Quanto satius esset pecuniam non habere, quàm in hos usus insumere? Meminit historia hominis nequissimi Alexandro Severo familiaris, qui gratia Principis abutens multos nummis emungebat, se pro illis apud Cæsarem intercedere & postulata impetrare mentitus itaque viridium lignorum fumo suffocatus est, Præcone dicente, *fumo pereat qui fumum vendidit.* integra vix sylva sufficeret Britanniaë fumivendulis suffocandis.

At verò (ut de pravi moris recordia ultimo loco dicamus) quid in mensa, illâ munditięque arâ, magis indecorum, quàm mucosos illos tubos circumferre, in convivantium ora ingratißimum fumum rejectare, cu-

are, cujus fætor aërem inficiat, cibos inquinat, stomachos averfantium evertat? fumus culinæ, quam triclinio aptior nisi & hic fumus unctuosus pinguique fuligine culinam in vobis satis graphicè sibi depingat. nigram ex concretis sordibus crustam non semel in mortuis repertam anatomici testantur. Quod si de morum elegantia Diepenses feminae cum hisce fumivoris ad Iudicem venirent, litem proculdubio auferrent. Adeo invaluit hæc stultitia, ut viri cordati, ne singulares videantur, simul nunc insanire, & invisum morem unâ frequentare necesse habeant. quemadmodum duo illi Philosophi pluvia cum populo madescere cogebantur, vel ut ille allium in vitis arrosit, qui in alieno halitu odorem ejus ferre nequibat. Quin eò deventum est, ut vix hospitem sine Tobacco dapsilè putemus exceptum. Sine Tobacco nec medicina ulla valida est, nec sodalitium suave. Quisquis in dicace juvenum grege fuliginosam à se amovet fistulam, quam fortè latrina pejus ode-

rit, homo illepidus, & ne teruncio quidem estimetur; prorsus ut est in gentibus septentrionalibus illaudatus ille pitissandi mos. humanitas Dominae erga ministrum certissimo probatur indicio, si fumantem de manu fistulam misero porrexerit. Illa autem non vanitas dicenda sed divinae bonitatis contemptus, suavitatem anhelitus, quae nulla arte acquiri potest nova, vel perdita restitui, hoc faetore scienter corrumpere. quae herbae expertissima malignitas falsam de illa salubritatis opinionem sic refutat, ac si quis diceret, virus putredinis cum virtute alexiteria coniunctum. Sed tolerabilior foret, si penes mares solos mansisset insania. nunc & uxoribus necessitas incumbit depravandi anhelitus, ut olentes maritos similitudine fetoris sustineant: ni faciant, perpetuum illud maritalis sentinae tormentum est sustinendum.

Tandem igitur, ô Cives, si quis pudor, rem insanam abjicite, ortam ex ignominia, receptam errore, frequentatam stultitiâ: unde & ira Nu-
mi-

MISOCAPNUS.

223

minis accenditur, corporis sanitas
atteritur, res familiais arroditur, di-
gnitas gentis fenescit domi, vilescit
foris: rem visu turpem, olfactu
insuavem, cerebro noxiam, pulmo-
nibus damnosam: & si dicere
liceat atri fumi nebulis tar-
tareos vapores proxi-
mè representantem.

F I N I S

R 4

H Y M N U S
T A B A C I

A V T O R E

Raphaële Thorio.

*U. Wood's Athena, editi. Bipis -
U. II - p. 379.*

VLTRAIECTI,
Pro DAVIDE ab HOOGENHUYSEN
Anno 619 19 c XLIV.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1890
CHICAGO, ILL.
PRINTED BY THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
1890

L
I
da
in
su
st
ru
qu
ap
m
ra
et
fa
no
h
p
p
tu

L E C T O R I.

Biennium fere est, Amice
 Lector, ex quo venustissi-
 mum de Pæto opus, à quibus-
 dam tamen, vel incuria vel potius
 inscitia, distortum, neque parva
 sui parte mutilum, in manus no-
 stras incidit, quod cum plurimo-
 rum calculo approbaretur, & ex-
 quisitissimis quorundam se palatis
 approbasset, nullo modo diutius pre-
 mendum nobis videbatur. Cæte-
 rum cum emendatius exemplar ha-
 tetenus deesset, ab autore, licet nec de
 facie tum nobis noto, petere illud
 non erubui. Qui, ut est mirifice
 humanus, voto ac petitioni nostræ
 protinus subscripsit. Itaque exem-
 plar, partim ad incudem revoca-
 tum, partim media plus parte au-

228 AD LECTOREM.

Etum, ad nos misit Cui comites, festivitatis atque urbanitatis plenissimas, adjunxit. litteras nimirum: quas editioni huic si praefationis vice in ipso limine praemitterem, neque abs re neque abs argumento alienum me facturum arbitrabar. Absit enim, ut labores aliorum mihi putide adscribam: absit ut vel in mustaceo laureolam, vel gloriam ex fumo quaram. Autor operis est Raphael Thorius, ut Medicus, si quisquam hodie, praclarus, ita & Poeta non vulgaris. Argumentum quidem leve ac ludicrum videtur, verum quod à tali Medico tractatum, non delectat modo sed & docet. Nisi si quis viro summo Fracastorio Siphyliden obijcere audeat, qui ex argumento prope infamiam sibi peperit: & talem quidem,

AD LECTOREM. 229

*dem, qualem nec ex arte Medica, si
eruditis fides hic habenda. nisi
quod & ex eadem arte illud, cum
qua felicissime poësin junxit. Pati
originem acceptam Baccho, ferri
hic videbis. quam apposite, non
possunt, nisi fallor, ignorare, qui
Plerumque alternis admiscunt
pocula fumis. Tu, Lector, fave
operi ac fruere, & ubi interiore
Pati nota animum subinde recrea-
veris, versiculi istius memor esto,*

Vfus habet laudem, crimen
abusus habet.

LUD. à KINSCHOT.]

RAPHA-

RAPHAEL THORIUS
 D. LUDOVICO
 à KINSCHOT
 S. P.

PRO tam insperato bono
 gratias ago, ut possum, ma-
 ximas, Vir Clariss. non ti-
 bi tantum, sed & viris magnis
 D. D. Rutgersio & Heinsio,
 quod inter vos opipare sum epu-
 latus; non ut conviva solum, sed
 etiam ut parochus. siquidem
 ex lusibus meis accessit aliquid
 vestræ festivitati. Nunquam e-
 quidem speraveram tam dex-
 trum in illo poematio Apolli-
 nem, ut talibus palatis placeret,
 nec ut sedecim annorum æta-
 tem ferret foetus in auras te-
 mere projectus, non consilio
 conceptus, non cura forma-
 tus.

tus. Quando tamen bono suo
 fato tam amicos invenit suscep-
 tores, non fraudabo illum sui ge-
 nii beneficio, nec vos vestra ex-
 pectatione. Immo vero libera-
 lius agam cum liberalibus; ad-
 juncto fratre juniore paulo cu-
 riosius composito: Vtrumque
 vestro omnium arbitrio expo-
 no, & permitto. Edite in lucem,
 quando putatis placere posse.
 sed editum fovete: patri, ut
 cœpistis, favete, & contra Ca-
 tonum censuram defendite lu-
 dentem inter pueros senem.
 Quod autem rem aliis amicis
 negatam vobis concedo, ratio-
 nes, fuerunt locus & personæ.
 Crimen hîc est internos esse
 Poëtam; nec sani cerebri habe-
 tur qui post primam lanuginem
 in

in Parnasso somniat. Vobis istic alia est sententia, quibus placent Musæ etiam cum sua canitie. qui delirii accersitum Sophocle lectâ ejus tragœdiâ absolvitis. Porro in hoc litterarum genere Reges cum sitis, merito Iudicum partes sustinetis, ut nemo ausit vestris arbitriis derogare. Atque hoc me in periculosa alea consolatur, quod, quem semel vestro calculo approbaveritis, nemo audebit condemnare. Tibi vero, Vir Præstantissime, iterum atque iterum gratias ago, quod de facie ignotum tam amicè compellasti, quod me tuo amore dignum putasti, quod denique fœtus miselli curam subire dignaris. Vt referam, nil aliud possum,
tuam

quam ut petitioni tuæ subscribam, quod libens volens facio. Mitto igitur priorem Hymnum correctum: cui, adaucta supellectile, secundum adjunxi. Mallem utrumque inscribi libri nomine, quam Hymni. Cæterum magis sollicitè excusarem hujus operæ levitatem, nisi argumentum cum arte mea conveniret. Ut ut sit, nunquam pænitebit tantis auctoribus in scenam prodiisse. Epigramma tuum elegantissimum in fronte apparere gaudebo, ad operis & opificis ornamentum: qui tibi in hoc amicitiae vestibulo animum & manum in pignus æternæ sinceritatis porrigit. Vale. Londini XVI II. Febr. M. D. C. XXV.

Omni-

Morbifuga vires planta, mira-
cula stirpis

Calitus ostensa, partes diducit in
omnes

Thorius, & primo fumos orditur
ab ovo.

Vos quibus ad Petum vigilanti ster-
tere naso

Fumigerisque placet replere vapo-
ribus auras, (to

Ore favete omnes calo delabitur al-
Planta beata, udo non aspernanda
cerebro.

Scilicet in mediis habitat vis enthea-
fumis,

Et parvo ingentes clauduntur cor-
tice vires.

Ludicra narrantur, sed & hæc quo-
que seria ducunt,

Veraq; sub ficto latitat sapētia Pæto.

LUD. à KINSCHOT.

134
vira-
t in
tur
er-
apo-
(to
al-
nda
thea-
or-
no-
eto.

RAPHAELIS THORI
De
PÆTO seu TABACO
LIBER PRIMVS.

Nnocuos calices, & amicam va-
tibus herbam,
Vimque datam folio: & læti mi-
racula fumi

Aggredior. Tu qui censu decoratus Equestri
Virtutem titulis, titulos virtutibus ornas,
Antiquum & Phæbi nato promittis honorē,
Tu Paddæ fave: nec enim præstantior alter
Morbifugæ varias vires agnoscere plantæ,
Inq; tubo gcuitas haurire & reddere nubes.

Da puer accensum selecto fictile Pæto,
Vt Phœbum ore bibam: quis enim sine su-
mine Pæti

Digna canat Pæto, & tantis se comparet au-
sis?

Non inventa homini humanos adolevit
in usus

Nobilis herba patri sed primum visa Lyæo,
Cum madidus siccos thyrsos subduceret In-
dos,

Notuit, ad seros & claruit inde nepotes.

For-

Forte per æstatem tesquis arentibus ho-
stes

Norat in insidiis meditari prælia Bacchus,
Arma jubet celeresque jugo subjungere Lyn-
ces,

Bassaridasque sequi; Silenum accedere curris
Mandat, & in pugnâ totis exardet habentis.
Pone sequebantur lixæ, jumenta que multo
Tarda onere, & lentis congesta viatica plau-
stris,

Et claudus senio Sileni vector Asellus:
Dumque volat furiosa phalanx, inimicaque
quærit

Agmina, par vastas & lassâ vagatur arenas,
Dira fames, urgetque sitis, defectaque succo
Membra labant, desunt ipsi sua munera Bac-
cho:

Amphora Sileni curru subversa jacebat
Amplo exhausta sinu; sitienti ambusta de-
hiscunt

Ora Seni, ardentibus dum ducit hiatibus auras:
Mænades, & Satyri, multumque proterva
juventus

Impatiens scrutatur aquas per viscera terræ,
Nequicquam; de se tandem sibi pocula que-
runt,

Et falsum potant, quem dat vesica, liquo-
rem;

DE PÆTO LIB. I. 237

Pocula spurca nimis ; sed & hæc quoque pocula defunt

Inrescenci siti, venis & deficit humor.

Spes tum accisa omnis, faciesque miserrima rerum

Apparet; tostas alii de faucibus atris

Exhalant animas ; alii per mutua fundunt

Vulnera, quem rapiant ante ultima fata,
cruorem.

Iamque acies moribunda cadit, quum valle remota

Eminus obscuri facies confusa vireti

Visibus occurrit dubiis : tumque Eyijs altum

Inclamans ; duremus, ait, tantisper in armis

O Socii, optatam vicina in valle salutem

Aspicio : hic lentos toto conamine gressus

Accelerant, renuuntque mori, venasque supremo

Sanguine manantes, animæ spiracula claudunt.

Vique propinquabant, altis se prodit opacum

Stipitibus nemus, & foliis spectabile vastis.

Euge ! meis, clamat, cognatam vitibus herbam

Agnosco, munusque Deum. sed plura volenti

Surda manus, latas tenero de caudice frondes
des Car-

238 RAPH. THORI

Carpit, & ignoto latrantia viscera succo
 Demulcet; viridis stillat sub dentibus humor.
 Non tamen oblatas Sileni provida virtus
 Præcipiti vorat ore dapes, sed cautior usu
 Hæret ab exemplo documenta abstemius
 optans.

Nec mora : quis patulis lateat sub frondibus
 error,

Eventus docuit : totis (mirabile) castris
 Evomitur , caditurque velut cum gurgite
 pleno

Ingruit admissi miranda potentia Bacchi ;
 Volvitur in gyrum tellus, cœlumque videtur
 Nubibus adductis surgenti occurrere terræ :
 Tum sopor obrepit , somnique invicta cupi-
 do

Germanam dubia præſagit imagine mor-
 tem ;

Capripedes mediis diffusos stertere arenis
 Cernere erat , disiecta solo defessa furentum
 Membra Mimallonidum devota jacere se-
 pulcro.

Mox ubi discusso longi languore veterni
 Plenior ex adytis in singula membra recur-
 rit

Spiritus, amissæ redierunt corpore vires
 Surgere tunc alacres , pedibusque insistere
 firmis,

Et

DE PÆTO LIB. I. 239

Et fulgere oculis, thyrsūque vibrare lacer-
tis

Fortibus, absentesque laceffere vocibus ho-
stes.

Attonitus monstro, non huc sine numine,
amici,

Appulimus, Silenus ait: nec Dona Deorum
Despicite, ingenitas vires, nec nomina Bac-
chi,

Nec pudeat certa saluos à morte fateri
Cælitus ostenso vitam debere Tabaco:
Advenisset enim languentibus integer hostis,
Victâ siti manus hæc cecidisset victima fer-
ro,

Tinctaque venisset victoria sanguine nullo;
Nunc veniat, validasque manus, animosque
viriles

Sentiat, &, si mens suadet, fera prælia ten-
tet:

Sed rationis opus: superum nec munera
cæco

Contemeranda usu. si quid sapit ista sene-
ctus,

Viribus eximiis permistum in stirpe vene-
num

Delitet: in ventrem virides ne mittite suc-
cos,

Mandite nec folia ingestis confusa salivis:
Vi-

240 RAPH. THORI

Virus inest crudis : æstivo Sole recocta

Credibile est tutos præbere halatibus hau-
stus ;

Nec ventri, at cerebro, (si tecta evolvere
fas est)

Pabula grata reor, subtilibus eruta fumis.

Quare agite, ò juvenes, tam digni muneris
aptos

Ingenio, & rapidis extundite mentibus usus.

Dux ego vester ero ; quid mens dictaverit,
omnes

Accipite ; arentes prolixa uredine frondes
Comminui manibus jubeo, cannaquo repe-
ni,

Protinus educto radiis solaribus igne

Contingi, & positis ad versa parte labellis

Exsucti calidas nubes adducere fumi,

Ocyus ut possint cerebri pervadere flexus,

Vinosisque leves recreare vaporibus auras.

Dixerat : hinc Satyri teretes aptare cicutas ;

Deciduas alij sicca fuscidine frondes

Frangere : pars tubulos arfuro pulvere com-
plet,

Pars stricto ore trahit (risumque sodalibus
affert)

Pulveream flumen, tussesque inducit iniquas.

Ipse pater fremitus vana & conamina risit

Ignem carent, ignem votis ardentibus optant.

Ecce

DE PÆTO LIB. I. 241

Ecce Senex densum, quod habebat mantica,
vitrum,

Depromit, vafri inventum subtile Promo-
thæi

Furati æternas cœli de fornice flammæ.

Hic latet ignis, ait: suscepto & Sole rotun-
dum

Molliter acclivi depressum in vertice centri
Frondebis admovit Phœbo penetrabile vi-
trum.

Cuspide in morem radiis concurratur, auctus
Inde calor sensim serpit, fomentaque circum
Arripit, & fumo vicinum nuntiat ignem.

Applaudunt Satyri, Faunisque magistrum
Attollunt humeris, vocesque ad sidera tol-
lunt;

Ipsæ cavam ante omnes accommodat ore ci-
cutam.

Leniter adducit nebulæ mirabiles haustus,
Et ductos patulis fumos è naribus efflat.

Nec mora, permotus subita dulcedine, toto
Corpore diffusum sentit gestire vigorem,

Vt solet à noti fœcundo flumine Bacchi
Serpere paulatim non intellecta voluptas.

Ora madent: non salsa sîris, non vexat acerba
Esuries, vomitusve: levi vertigine tantum

Crura vacillare, & supremam udescere fron-
tem

Percipit, illæsus, sed & hæc vanescere gaudet.

Tum vacuus densa Pæti porrectus in um-
bra,

Omnigenium ut patuit fœcunda scientia re-
rum,

Dulcibus absumit lentas sermonibus horas,

Explicat ingentes opulentæ mentis acervos,

Ludenti & similis Naturæ arcana recludit,

Implicitos memorat spheris cœlestibus orbes,

Compagemque hominis, terræ & miracula
pandit,

Addit & oraclis docti libamina fumi.

Fumantem sequitur circum diffusa juven-
tus

Ipsa novis operata tubis, fumoque fragran-
ti;

At rudis ore vomit naso reddenda patente

Nubila cum multa tussi lacrymisque jocosis,

Ridicula, appressis animam quæ claudere
labris

Nescit, perque cavas iterum depellere nares;

Docta sed exemplo grandævum æquare ma-
gistrum

Efflando satagit, repletque vaporibus auras;

Dumque hilares animis læta vitulantur in
herba,

Ecce venit fessis longum expectata mi-
nistris

DE PÆTO LIB. I. 243

Annona, & multo ferventia dolia vino.

Clamores geminant, versisque ad cantica
cannis

Gaudia agunt, epulisque favent, multumque
vocatis

Iumentis, reduciq; senis gratantur Afello :
Indulgent Cereri primo, tum Massica libant,
Viteaque admistis alternant pocula fumis,
Cuncta fremunt fumo, cantu, mistisque cho-
ræis,

Donec dulcem oculis fudit nox alta sopo-
rem.

Postera ut illuxit lætis aurora, ferique
Admonuit belli securas pace phalanges,
Lenæus pater, & Sileni cana senectus
Extimulant, si quos festivi hesternæ diei
Fregit Luxuries, animosque hortatibus ad-
dunt.

Sat poclis, genioque datum; nunc prælia
mentes

Sollicitant; positas assumite vultibus iras,
Et forte instanti dextras componite pugnae,
Ne vigil incaute palantibus ingruat hostis
Er cadat ipsa suas cædes non ultra juvenus.
Nec virtus equidem nobis incognita vestra
est,

O Socii, magnis neque non confidimus au-
sis,

Sed nocet ignavas quamvis contemnere tur-
mas,

Securosque mali ignotis incedere terris.
Impavidi ergo animis sedato insiste gressu,
Neu mala nos iterum letho p̄nuria mulctet,
Agmine composito lenti procedite, p̄cto
Non sine contrito, promptisque ad labra ci-
cutis,

Et levibus fungis, servato & restibus igne;
Hoc animi surgent ad pr̄elia, nubibus istis
Prodigique nova specie terrebitur hostis.
Este viri, famam & factis sperate perennem.
Dixerat: assensum properant applausibus
omnes,

Et sibi quisque suo stationem corpore servat.
Arduus in curru medio pater agmine Bac-
chus

Eminet, impexi tergo Silenus aselli
It comes haud equidem bellax, nec idoneus
armis,

At bonus eloquio, & subitis dare tuta periclis
Consilia: æquales utrimque excurrit in alas
Densa acies, hostemque animis pugnacibus
optat;

Nec procul hostis abest: vicini vertice mon-
tis

Opposito emergit, summisque hastilibus ex-
tat.

DE PAETO LIB. I. 245

Bassaridis calido fervere pectore sanguis,
Aërea sinistra manu quatunt, & tympana
pulsant,

Vino acuunt iras residues, haustoque Tabaco
Excludunt lethi faciem, suaque agmina cir-
cum

Nube regunt atra: spirantes naribus ignem
Procedunt: medio glomeratur in æquore
nimbis.

Ignem micans, tonitruque fero, fumoque stu-
pendus.

Ostento attonitos subitus pavor occupat In-
dos,

Non homines sed furva rati de faucibus
Orci

Numina, consternati animo certamen ini-
quum

Detrectant, truibusque timent conflagere
monstris.

Pars fugit, & positis quærunt velocius armis,
Quam dare victoris mallet clementia, vitam;

Pars orat veniam, parere & iussa modestis.

Imperiis patiente jugum cervice capessit;

Sed pudet erroris, stulta & formidine tactos

Extimuisse piget vani susflamina fumi,

Libertate dolent serva; solatur at illos.

Indulgentis heri condita lepore potestas,

Et victoris amor: simili discrimine victos

246 RAPH. THORI

Victoresque videt bellis utrinque remissis
 Vna dies miscere epulas, Bacchumque ciere,
 Et simul alternis fenum potare cicutis;
 Mirantur bona nata domi, nec nota querun-
 tur,

Et nebulas animi jucundis nubibus arcent.

Atque hæc prima fuit mortales stirpis in
 usus

Notitia, hæc late noti cunabula fumi,
 Iam quæ vis lateat plantæ, quibus apta bi-
 bendo

Corporibus, quibus & pugnet contraria
 morbis,

Musa refer, geniumque novo concede la-
 bori.

In primis non una subest natura stupen-
 do

In folio; adversis dives virtutibus omnem
 Exuperare fidem gaudet, stirpesque beatas
 Provocat: hellebori robur, rheabarbara du-
 ras

Solvere nata alvos, facientem gaudia vitæ,
 Balsama vulneribus laudata, fabamque suil-
 lam,

Nepenthesque animi mulsum, gravidumque
 papaver.

Magna Dei virtus, quæ tot miracula rerum
 Seminis exigui tantillo cortice clausit!

Quod

DE PAETO LIB I. 247

Quod licet haud superet cineris, vel lævis
arenæ

Fallentis digitum & numerantia lumina,
molem,

Mox dabit ingentem frondoso tegmine syl-
vam,

Et certa in dubiis promet medicamina mor-
bis.

Quod si quis tantas rimari indagine causas
Aggreditur, multum immani sub pondere
fudet,

Seu diversa Salis miræ substantia plantæ
Compositum esse dedit, multis & dotibus
auxit,

Seu simplex variis obnoxia casibus una
Materies alios pro mole & tempore vultus
Induit, atque aliter distincta in corpora re-
gnat,

Naturæ latet in gremio, nec cernere pro-
num est.

Si tamen exemplis libeat velut indice filo
Ire per anfractus dubios errore viarum,
Inque sibi similes Totum dissolvere partes,
Forsitan occurret, quo mens placata quies-
cat,

Et si non verum, at veri illuscescat imago.

Quicquid inest rebus sapidum, discernere
gustus

Quod valet, id salis omne solet de nomine
dici;

At gemina est natura salis; vel funditus hæ-
ret

Corporeæ moli, ad superas nec tollitur auras
Suppositis flammis, cineri sed figitur acri;
Dixtus & hinc fixus: levior vel ab igne so-
lutus

In sublime volat fumo subvectus amico,
Acciescitque apici in morem fuliginis atræ;
Inde Sophis à re sal ille volatilis audit.

Hic aliud memori occurrit ratione tenen-
dum,

Viscera quod terræ salibus prægnantia mul-
tis

Stirpibus innatis sæcunda alimenta mini-
strant,

Vt sua cuique trahit proprium natura fluo-
rem.

Fructibus hinc sapor accedit. hinc floribus
omnis.

Spirat odor, retinentque sui vestigia succi.

At tellure latent penitis confusa cavernis

Sulfurei, latices, nitri glacialis amaror,

Lethale arsenicum, flammis affine bitumen,

Argenti liquor in sædam resolubilis auram,

Chalcantumque acidum, lingueque astri-
ctor alumen,

At-

DE PAETO LIB. I. 249

Atque alia innumeros factura elementa sa-
pores.

Si quis jam excutiar prolixo carmine, de
tot

Principiis, cui accepta ferat sua munera Pæ-
tum,

Comperiet tanto dignum sudore bitumen,
Cujus in eximia species supereminet herba,
Pingue, olidum, acre, tenax, nitro sublime
volanti,

Ignis amans, crassaque ferens fuligine fu-
mum.

His pictam in tabula quicumque caloribus
herbam

Non videt, hunc oculis captum, & rationis
egentem

Crediderim: quid enim magis aspectabile?
dextram.

Trita oleo sædat, digitos & glutine viscat,
Et solidat crudum lento ferumine vulnus,
Sorditiem ulceribus falsugine terget amara,
Nec putrere finit; sensum nam faucibus a-
crem

Impingit. longumque relinquit in ore calo-
rem.

Latè fusus odor virosa vividus aura
Dissipat ignavum cerebro torpente veter-
num,

Siccat & illuviem eductis sternumine mu-
cis.

Denique in aëreum flammis conversa vapo-
rem

Fœta falis vivi, superasque volantis ad arces
Pervia spiritibus mentis capitolia scandens,
Supplementa nova exhaustis animalibus in-
fert,

Atque hebetes subito restaurat acumine
mentes.

Planta beata, decus terrarum, minus O-
lympi!

Non tantum agricolis duro lassata labore
Membra levas, minus victus absentis amo-
rem,

Fundis & absque cibo sparsas in corpora vi-
res;

Sed radium specimenque Dei sapientibus
ipsis

Ingenium illustras, si quando aut multa te-
nebras

Colligit ingluvies cerebro, aut molimine
longo

Intellectus hiat, rerum neque concipit um-
bras,

Conceptasve tenet, vel cæca obliviam regnant,
Vt semel irrepsit blando lux indita fumo,
Aufugiunt nubes atræ, curæque tenaces.

Vis

DE PÆTO LIB. I. 251

Vis micat inventrix, demto velut obice
veli

Tota oculis animi patet ampli machina
mundi,

Æternæ species Naturæ ex ordine nexæ
Succedunt, redeuntque suis simulacra figu-
ris.

O quoties visus magna spectante corona
Orator populi cupidas dicturus ad aures
Contremuisse metu, docti sermonis acervos
Confudisse locis, lingua & siluisse rigenti,
Quum memor ex tantis opibus sopita facul-
tas

Nil daret in vocem, sed res & verba nega-
ret,

Si modo vel micam generosa è stirpe voras-
set

Fumanti tubulo, accenso seu lumine, sensim
Res reperisse suas, prendisse fugacia verba,
Thesaurusque animi populo exposuisse stu-
penti!

Si duo præterea Stagiræ in pulvere docto
Laudis amore novo, verive cupidine pulsi,
Pugnam agitant, verbis & diglantur acu-
tis:

Omne animi intendunt robur, nervosque
fatigant

Nexibus impediunt cautum ut subtilibus
hostem,

Aut validum incusso rationum pondere
sternant,

Stat circum pubes, puleri & certaminis æ-
quas

Arbiter ingenii æquales triumque lacertos
Mirantur, crebris vires applausibus augent.
Tandem obtusa acie, ut fessis deferbuit ar-
dor,

Lentior & validos insultus lacta remisit,
Sorbeat alteruter, sacrum restetque vapo-
rem,

Hicet ut tactâ Autæus tellure, resurgit.
Firmor, exhaustumque recens grassatur in
hostem:

Iejunius cadit, at sequitur victoria potum,
Sia utrique placet nova de suffimine tela
Arripere, & calidam verbis producere pu-
gnam:

Tum videas paribus momentis prælia sæva
Eventu dubio in multam crudescere no-
ctem;

Nec prius argutie discedere ab ictibus am-
bos,

Indefinitam abscindant quam rædia litem
Iudicis incerti, palmæ cui præmia donet.

Sic quondam Iliaco cello par nobile fra-
trum

Asclepi sanguis Podalyrius atque Machaon.
Fer-

DE PÆTO LIB. I. 253

Fertur ab Atride indictum certamen amicis
Suscepisse odiis plantæ de laudibus Indæ.

Damnabat Senior linguâ tenus intus ama-
tam,

Dissimulans veros sermonis acumine sensus;
Iunior in fratrem jaculis ardentibus ibat,
Et pro dilecta pugnabat serius herba.

Cordatam ante tubam potarat uterque Ta-
bacum,

Impiger ingenium præclaro accendere fu-
mo,

Et mucronatis mentem gravidare sagittis.
Multa hinc inde agili vibrata hastila lingua,
Multa retorta iterum, crepero nec pausa
duello

Vlla fuit nisi quam fumi dabat haustus a-
mœni;

Vnde renascentes stabant ad prælia nervi,
Invictusque furor earum prosternere fra-
trem,

Donec inexhaustis crescentes viribus iras
Anticipem & litem sententia magna diremit
Regis inauditæ gaudentis honore palæstræ:
Robore sic proprio ceciditque stetitque Ta-
bacum.

Et nunc de fumo gravibus configitur armis.
Vsq̄ adeo nil scire datur dubitabile quod
non

In-

254 RAPH. THORI

Ingenii faciat cita vis & gratia linguæ.

Sed me perplexi ingressum spineta Lycei:
Pensi alio textura vocat; quibus herba salu-
bris

Principiis constet, vero mihi carmine di-
ctum est.

Nunc quibus illa viris faueat, quibus illa re-
sistat.

Quosque ferat, pellatque ægro de corpore
morbos,

Expeditam, simul ut calicem sicca vero Pæti,
AEdibus & vacuis succreverit aucta supel-
lex.

D E P Æ T O

LIBER SECVNDVS.

Tollite vos ignem, tubulosque fat-
ætheris haustum est;
Dum calet ingenium, dum sensu-
bus integra vivis

Versantur simulacra, fidem exolvamus ami-
cis;

Odimus immemores Mundum nec pasce-
re fumo.

Aggredimur, vanos aut ampullare per orsus:

Instat segnicies, & Phœbo invisa senectus

Tristibus impallens curis divortia Cirrhæ

Man-

DE PAETO LIB. II. 255

Mandat, & extremum Musis offerre labo-
rem.

Dicite Pierides, domitis quæ gesserit In-
dis

Liber, ut immanes populos moderamine
legum

Mollierit placidus, quernosque legionibus
enses.

Et truculenta levi mutarit fercla Tabaco,
Ut mores, geniumque pater Silenus amænæ
Stirpis, & innumeros ludens evolverit usus:
Forsitan hæc qui vos bisido de monte per
æquor

Transtulit auratam Boreæ regnator in au-
lam,

Audiet, & tanto si non indigna parente
Funditis, innatum quanquam averfatur o-
dorem,

Vestris perfusum violis, animaque suavi
Inter pulvillos variata mente reponet.

Ut sedit solio Victor, non tristibus armis
Sæviit in vitam vel opes, nec durus abactis
Indigenis statuit dominos, nec more ty-
ranno

Optavit metui, metuit non ipse timentes;
Lenibus alloquiis, & majestate remissâ
Partus amor populi, facilis clementia mo-
res

Eru.

Erudiit, glebamque jugo parere suasit.
 Terra feris infamis erat, Lycesque, lupique,
 Tigres & celeres pardi, mistique Leones,
 Impune insidias pecorique virisque para-
 bant.

Tollere nec cladem intentis in mutua bella
 Cura fuit, major sed erat meliorque volup-
 tas

Finitimos flammis vexare & cędibus egros,
 Et coctos calidis hostes apponere mensis.
 Non tulit immanem ingluviem, qui temper-
 rat æstus,

Sanguinis inquę siti pacis suffundit amo-
 rem ;

Vastitiem lustrare cupit, regesque cruentos
 Visere, & ingenuas crassis dare mentibus
 artes.

Assumit numero ę magno, quos indolis esse
 Sciverat urbanę, calicum sed largior usus
 Vitaque liberior, nervisque inimica libido
 Fecerat effætos, at nobilis aura Tabaci
 Compositusque labor, cęliq; nitentior hau-
 stus

Sensim reddiderat reparatis viribus ægros.
 Amphoriam, Balanumque legit, comemque
 Neandrum,

Iucundos comites, totidem quibus addit a-
 mœna.

DE PÆTO LIB. II. 257

Fronte viros , luscum Pelian , geniique saga-
cis

Idmona, cærulei ridendum tubere nasi,
Pauperis & barbæ metuentem scommata
Trullum.

Hærebat sociis , & clam post terga subibat
Olim gratus aper, casu sed surdus iniquo
Non adeo , ut solitus , suavis comes , atque
facetus.

Iussus abire manu , invitus sub testa redi-
vit.

Regulus Hæmatoës , quo non truculen-
tior alter

Vicinos capere , & captos prandere , tenebat
Non procul imperium vastis inclusus in an-
tris,

Turpis ubi laniena fuit ; juvenumque se-
numque

Corpora vincta jacent stabulis , pinguique
polentâ

Ingratam cumulant in gaudia dira saginam:
Huc canibus , jaculisque plagisque sequenti-
bus omne

Cornicinum sonitu & mistis latratibus ag-
men

Vertit iter , nec longe aberat domus atra
Tyranni,

Qualẽ Dis habitat: primo venientibus antri
Os

Os immane patet ; congestis ossibus albet
Limen, & affixis apparent culmina tectis,
Consitus ut scolymis horrescit edulibus hor-
tus :

Quum capita in squamas longis crevere me-
dullis.

Forte dies genialis erat, Lapithæque repo-
stis

Instruere aetilibus convivia lauta parabant.
Agminis ad strepitum cavea caput exerit
Heros

Mulleus, & virides exponit vertice plumas :
Mox refugit visis, venit alter, & alter, &
antri

Interiora petunt, nec portam vecte parato
Claudere, nec miram meminere excludere
gentem : (mon

Dum tenet attonitos cæcus timor, ilicet Id-
Primus in ignotos audet penetrare recess-
sus,

Cum cane nasuto ; sequitur mox cætera pu-
bes

Palpans in tenebris, nisi qua per summa re-
ceptus

Tecta viam ostendit sub opaco lumine splen-
dor,

Silenus medio, extremo tutissimus Evan :
Perveniant tandem, ducit quo nidor, in au-
lam Fer-

DE PÆTO LIB. II. 259

Ferventem fremitu, facies ubi dira culinæ
Perculit ingressos primo, pleni que lebetes
Fumantum capitum, veribusque infixæ co-
lurnis

Multa virum femora, & stillantis lancibus
armi;

Fœmineiq; coqui cinctis circum ilia peplis.
Non procul in clathris porcorum more ja-
cebant.

Corpora dena virum festo servata propin-
quo,

Dum crescant adipēs, lacrymis quos Liber
obortis

Præterit. Hæmatoëm attenda dum nare mo-
lossi

Vestigat, penitoque latentem affatur in an-
tro,

Surge miser, vultusque hominum consuesce
tueri:

Venimus innocui, cædes nec cædibus istas
Vlcisci est animus; veniam donamus avitis
Ritibus, & placidos gerimus sine sanguine
mores.

Si cruor est cordi, pugnandi & tanta libido,
Bella movete feris, armento arcete leones:

Parcite vicinis, turpes nec ventribus escas
Indite, nec foedis postes ornate trophæis.

Non est illa lupis rabies: non tigride tigris
Pas-

260 RAPH. THORI

Pascitur irato nec fit leo cœna leoni :

Tollite ferale sepulas, & condite terra

Tristes reliquias, dapibusque fruamur honestis.

Ille nihil clarum ; obscuros modo gutture mittit

Grunitus, torvumque tuens, non sponte monenti

Obsequitur, pavidosque jubet parere clientes :

Tumque abit annona infelix, meliore parata

Succedunt verubus jucunda obsonio mundis

Cervorumque suumque tori, leporesque anatesque

Venantum, & quicquid dederat labor.

Advolvuntur humi (nec enim conjungere mentas

Hora dabat) Bacchus primum vetulusque magister,

Tertius Hæmatoës ; nullo mox ordine seni Procumbunt comites, tum picti terga sodales.

Fata juvent ; nunquam dextras junxisse fideles

Pæniteat (rex Liber ait) foelicia sint hæc

Fœderis incepti primordia : ponite amici

Ritus

DE PAETO LIB II. 261

Ritus immundos, faciliq̄ue assuescite vitæ :

Tuque adeo, subitos, aditus, nec libera, fra-
ter,

Condemna alloquia ingenui firmamen a-
moris ;

Proderit hoc olim hospitum , nec vestra ju-
ventus

Vtile subsidium vitæ didicisse dolebit :

Hoc tu pignus habe , quo nullum sanctius
optes.

Dixit, & undantem vino cratera re-
centi

Impiger exhaurit , secto quod palmite nu-
per

Arboris aëreæ repetitio effluxerat i-
ctu,

Vtribus & plenis stabat prope : suscipit in-
gens

Bellua , & epoto miserorum sanguine , te-
tram

Non prins aspectum nectar deturbat in al-
vum,

Emittitque olidæ ructamina cruda po-
pinæ.

Subrisit Pelias : narem compescuit Id-
mon ;

Euvius increpuit nutu , & sermone beni-
gno

Non

Non bene constantis vultum firmavit a-
mici.

Euge virum ! ut vero placuit liquor ? ille
subaudax.

Fronte supercilioque ad verticis ossa retra-
ctis,

Est bonus iste cruor , quocunque e gutture
fluxit;

Vix melior pueri imberbis. si quis mihi por-
ro

Prebiat, haud verear patinam sorbere secun-
dam.

Quod poscis dabitur: sed pocula jungere po-
clis

Et turpe & nocuum. nescis bone, qualis in isto
Sanguine se vitio est; proprie te discere damno
Non patiar. forte ex aliis sine crimine nosces.

Vt vero patrias crasse caligine mentis

Ignoratis opes ! hebeti tam grata palato

Munera succiso de cortice sufficit arbor

Obvia, nec sumptu, multo nec emēda labore;

Sponte suos præbet lanianda securibus artus,

Fundit & æternos redi vivis fontibus amnes:

Cedite, legitimos terræ bona vertite in usus,

Ducite nec pulcrum humanes pinguescere
venis,

Et terrę finibus serpentum more latentes

Luce, virisque procul naturæ extinguere lur-
men:

Sunt

DE PAETO LIB. II. 263

Sunt vobis hominum vultus, sunt pectora,
nec mens

Degener, intrepidæque animis ad prælia vi-
res.

Tot bona cur tumulo infoditis? de fronte
character

Humana periit, nec quamvis sanguine pa-
stis,

Sanguineus color est. tumido sed luridus
ore

Pallor inest, oculique latent, discrimina na-
sum

Nulla genasque inter; facies vesica videtur:
Tempora nuda pilis, putri labra turgida
tabo,

Et nigro trepidi promanant sanguine den-
tes.

Vix animam trahitis, nervis attollere costas
Non datur, injecto ceu pondere pectus an-
helat:

Est piger excussis genibus gradus, & dapis
almæ

Nullus amor, sed humi jumat edormire ve-
ternum.

Hanc situs, & nunquam foli nec pervia ven-
tis

Antra dedere luem, spurcoq; obsonia succo;
At magis ira Deum mensis accensa nefandis

Intu-

264 RAHP. THORI

Intulit immundam resoluto robore pestem,
Et jam barbariem luitis, potumque cruo-
rem

Redditis impuro, qui vos infecerat, ore,
Ut moniti queratis opē sed nec bona vestra
Nec mala novistis; tantus stupor occupat
egros.

Cernitis accēso prognatum pulvere fumum
Nare venire Senis velut exhalante camino?
Pulvis hic herba fuit: vobis vicina Tabaca
Nomine vix noto clarum dedit insula no-
men.

Hinc finem sperate malis: tu cane Magister,
Cui natura parens rerum momenta suarum
Credidit. ingenium remedi percurte, mo-
dumque

Nec differ miseris optatam afflare salutem.
Hic, paulum tubulo amoto, flammaque
moratus,

Magna jubes, dixit. si quæ tamen auribus
istis

Digna putas, dicam; detur modo vita re-
censque

Libertas miseris, pedibus quos fune ligatis
Ægrotos stabulis in fœdo stramini vidi.

Annuit Pæmathoës, solvuntur vincula
claudis,

Prorepunt geminis nixi, sua quique gerentes
Orc

DE PÆTO LIB. II. 265

Ore mala, & lucem veriti tetigisse supre-
mam,

Vultibus obscœnis lætâ ductantur in aulâ.

Non tenuit lacrymas vetulus Pater. Eja, so-
dales

Vivite, ait, vitam meliori at ducite fato :

Nam licet, & dabitur : latet isto condita
buxo

Vestra salus, modo sit servari certa volun-
tas.

Tu miserandę Senex, muriam pro sanguine
venis

Qui generas, cui crura labant luctante po-
dagrâ,

Purpurei stillant, hebetesque arctantur o-
celli,

Cæcus eris, si spernis opem, sed ab arte me-
delam

Sufficiam, & tumidis albo suffimine buccis

In pileum nebulam inspirat. vultusque seniles

Protinus includit junctis ad tempora limbis.

Excipit ore senex mordentes lumina fumos,

Et paritur jussus spe consolante dolorem,

Exrimit imbrem oculis, videt acrius omnia
circum,

Plenius admissa deterfis luce fenestris.

Atque potest adeo salebrosa in nare Magistri

Eminus extantes oculo numerare pyropos:

M

Nam-

Namque rogatus uti in naso quæ cerneret,
& quot

Diceret, ostendit digitos, & fraga tot, in-
quit,

Aspicio in nostris nascuntur qualia sylvis.

Illa concussit Vetulus, risere sodales.

Dignus es articulis sine nodo: age sugito,
dixit,

Claude labrum, & laxis expira naribus au-
ram:

Sugit, & expirat: sed porro injussus, ut an-
trum

In gyros volvi, & turbari ructibus alvum

Sensit, humi recubans confertim cruda re-
mittit

Frustra, & multiplices, quas ante voraverat,
offas.

En podagræ exitium: sic fonte revellitur
ipso

Succus edax teneros rodens sine dentibus
artus.

Hoc bis agas, quum luna latet, cumque orbe
recrevit

(Tum latebris turgent succi, tum mobilis
humor)

Post leves patinas, & prandia pinguis omafi.

Sic ubi cisternam illuvie, primamque cloa-
cam

Ter-

DE PAETO LIB. II. 267

Terferit, humores ablatis facibus ibunt
Purius, articulis blanda, & sine sorditie acri
Nutrimenta fluent, quo nec facunda mali-
gnis

Reliquiis acidi pungentur acumine nitri,
Torta nec in duram concrecent vincula cre-
tam:

Tum levitate pedum Satyris certabis, & ipsas
Sponte tua poteris saltu ductare choreas.
Quod si pauca tamen falsæ vestigia labis
Exuperant, hausti blanda torpedine fumi
Vanescant, nec hebes sensus, velut ante do-
lebit.

Hac ope non podagræ tantum cruciamina
cessant,

Sed porrò colli rabies, sed volvulus atrox,
Gutturis & fœdæ tollens discrimina sedis,
Et capitis clavus, & sibilus auris adurens
Mitescunt subito, nec post injussa recurrunt,
Si modo quis constanter amat, nec jurgia
curat

Conjugis in fumum insontem maledicta
vomentis,

Oscula quod vitiet, nitidas & conspuat e-des.
Vir fuit antiquæ fidei, nec moribus asper,
Æquoreas habitans morbofo in littore se-
des

Labe nova infames; quos ceperat acre ve-
nenum,

Fredebant medio terebrati abdomine,
mox ut

Repererat extremos morbi violentia in artus:
Tensa velut valido membra omnia fune ri-
gebant,

Nec vis ulla super, nec motus ulla facultas
Ille malo arreptus, Phœbeas jugiter artes
Implorabat inops, dedit & medicamina
Phœbus

Nequicquam at solitis conatum lasit in her-
bis,

Donec inauditam melior fortuna medelam
Præbuit, & facili reparavit damna Tabaco.
Inde colit munus Divum, multosque per
annos

Obtinet illæsam fumo constante salutem,
Cum prius incerto vitæ, tremulisque lacertis
Importuna lues, necdum superata rediret:
Nempe salis pungens acies obtusa sopore
Desiit in molles mucronem intendere ner-
vos.

Sic ubi radicem dentis deterrimus humor
Vellicat, ardentemque inflavit tubere duro,
Qualem offert nucibus conclusis simia, buc-
cam,

Fumus in os veniat, parvoque ut tempore
clausus

Manferit, exemplo, gemitusque tumorque
recedent. Sic

DE PAETO LIB. II. 269

Sic alia migrant afflicto è corpore pestes,
Quas mala conceptæ saluginis aura creavit.
Labentes pluviæ sublimi è fornice tecti
In teneros folles, quibus insita flamma mo-
vendo

Vivit, & in numerum flatu modulante, fo-
vetur,

Densatæ in media pendent regione, forasque
Ante, levis quam sit membrana arrosa, fe-
runtur.

Quid referam tumidas fauces, laqueumque
latentem,

Hellucum, & subitâ dubios vertigine gres-
sus,

Clangorasque brevi minitantiæ flumina na-
res?

Omnia mulcentur fumo, si pro vida cura
Maturat, seras nec opem producit in horas.

Sunt, quibus occultis mordax contagio
membris

Officit, seu spurcitiis nitrosa canales

Raserit urinæ, vel apertum fæcibus anum:

Hinc quoque luctifico requiem sperate do-
lori

Qui matulæ ingemitis, qui clavos inter acu-
ros

Horrida Caucaei depingitis ora Promethei.

Non ego vaticinor, Parnassi aut somnia fine
go;

270 RAPH. THORI

Nota loquor, quæque ipse prius crudelia
fensi,

Quam facies Pæti mirandaque nota foret
vis :

Namque (fatebor enim) luxu transacta ju-
ventus

Cum Baccho, Satyris & suavi isto comitatu,
Hic illic vetulo rimas in corpore fecit,
Subjecitque malis, quæ magna est nosse vo-
luptas,

Sanasse utilior, nostroque probata periclo
Certius in populi juvat usurpare salutem :
Sed quia par cura est tristes expellere mor-
bos,

Et validos servare habitus, quæ cautio sanis,
Diseite, quisve modus, nec enim omnibus
omnia profunt.

Oderunt alii natura, ut triste venenum,
Deficiuntque animo ad folii fumantis odo-
rem,

Stulte alii damnant, novitas quia displicet
omnis,

Quod sine Pæto atavi meliores stirpe se-
quenti

Concessum à superis egere salubriter ævum.
Abstineant ambo : nec enim pugnare deco-
rum est

Naturæ, aut rectam in vitis infundere men-
tem, Si

DE PÆTO LIB. II. 271

Si quis amat, sapienter amet, nec Simius al-
ter

Consilio, & sine fine aliorum irrumpat in
actus.

Sunt qui fumum ideo, ut potent tantum-
modo, potant,

Urbanos inter ne non habeantur amœni,
Prosit ne an noceat sibi sus deque ferentes:
Rusticus ille, malusque pudor: nam vel ju-
vat haustus,

Vel lædit, te ipsum noscas, & idonea fumo
Corpora, ne sero tandem tua damna quera-
ris.

Si cui grande caput prostanti fronte ro-
tundum,

Lati humeri, pectus patulum, torosaque
membra,

Sub cute obesa caro, pituitaque multa pa-
lato.

Is bibat impune, & repetito indulgeat hau-
stu,

Si libet, & justos sumendi respicit usus:

Parcius attingant graciles, quibus ardua cer-
vix,

Frons angusta, caput minimum, præcordia
pressa,

Excarnesque genæ, & pauca mucagine na-
res.

Ollis spirituum ut brevis est annona cere-
bro,

Obruitur, facile conferti aspergine fumi,
Haud secus ac nebulæ hyberni caligine solis.
Compositi validis biberint si largius equo,
Occupat ignavos torpor, defessa quietem
Membra petunt, nervis velut ex ætate solu-
tis,

Mane tremunt, altaque obeunt in luce so-
porem.

Quod si præterea roseus color inficit ora,
Et subeunt tussēs, & densus anhelitus, illum
Ejurare tubos jubeæ, carosque iociales,
Ne redimat nocuos vitæ discrimine lusus.
Illi pulmo flagrat, putrive uligine turgens
Febrim corde fovet, lentoque absolvitur
igne.

Sed si tantus amor fumi, nec tendere contra
Vota libet, cæco ratio sed cedit amori,
Bechion arentem sumat, fumunque capes-
sat,

Non metus hinc fuerit, sed spes non vana sa-
lutis:

Nec moderatus enim accendit calor, at le-
vis aura

Ulcera desiccant, saniemque e pectore ducit.
Denique si qua vehit testam causa abdita
tabem,

Seu

DE PAETO LIB. II. 273

Seu mala per totum diffusa injuria corpus,
Seu cita febris erit, læsi vel visceris æstus,
Ah! tibi ne tanti sit pernicioſa voluptas.

Declina illecebras, & quamvis parcere du-
rum,

Parce tamen, certæ & caveas auctaria cla-
dis.

Est etiam quandoque, ut, qua data porta,
subinde

Erumpat sus deque cruor, lethumque mi-
netur,

Et vomitu ruat, & laxis fluat alvus habenis:

Quicquid contigerit, feralia pocula mitte,

Nec libeat nocuas immittere faucibus escas:

Sanguinis hinc fluxii crescunt, vomitusque
ferocit,

Vitaque difiectis tandem cum fœcibus exit.

Iudicio hic sistor rationis tollere visus

Quod posui: nam si Pœti gravis herba sopo-
rat,

Et sopor excrementa tenet, damnatur in-
que

Quod juvat & laudem meruit, bene præmo-
net, inquam,

Quisquis is est, nodum usque dissolvisse pi-
gebit:

Hunc ergo jubeo in mentem revocare,
quod olim

M s

San-

Sanximus , aduersas simul hic subsistere vi-
res ;

Nempe sale hinc stimulat naturam pellere
tardam,

Ac veluti vivis pigram calcaribus urget :
Parte alia exhalans nebuloso sulfure som-
nos,

Sistit, & effusam facili compescit habenâ,
Ac velut indomitus sonipes juxta ilia fossus
Evolat , & fræno deinceps parere recusat ;
Sic ubi depultrix validè movet, & reti-
nendi

Vis labat , ut leviter tacta est, ruit impete
multo,

Nec motam retinere leve est, nec tollere la-
psam,

Et magis effluxisse nocet , quam clausa ma-
nere :

Vsque adeo multum est rerum momenta ,
modumque

Temporaque, & quæ sit cunctis natura, te-
nere :

Sic virtus viget ipsa , viget quoque corporis
ætas,

Vtraque deliquio tandem nimioque labas-
cit.

Nil melius vino ; vinum tamen omnibus æ-
quo

Non

DE PÆTO LIB. II. 275

Non datur in cyatho, nec fugitur omnibus
horis;

Immo etiam quandoque necat, quandoque
furorem

Suscitat, interdum rationem largior hau-
stus

Obruit in spatium, quo mobilis orbita cœli
Volvitur, inque locum redit unde exiverat
ante.

Solvitur interea strictis nisi crapula vinculis,
Ebrius expirat, saltem expirasse putatur.

Haud procul exemplum: nuper Satyriscus
Adonis,

Dum tua festa colit, rex ô Lenæ, sepultus
Et vino & somno, sub terram ut mortuus
iivit;

Postridie effosus vitæ manifesta receptæ
Signa dedit, capite effracto, manibusque
cruentis.

At miser adversus mortem cubitoque genu-
que

Confligens, animam clausa colliferat arca,
Quid tam funestum nostræ adversarius arti
Objiciat? nulli, quantumvis multa, obeundi
Causa fuit, mentem nulli, quod constet, ade-
mit:

Contra lætitia in magna, dum poela salutis
Ordine discurrent, si quis temerarius audet

Iura infana sequi calicum, pugnamque la-
cessit,

Ne titubet ratio, aut gressu titubante vacil-
let,

Arripiat tubulum, medicam intermisceat
auram,

Surget inoffenso vultu, bene condita verba

Sobrius exponet, fumi dum nescia turba

Instabilis prodet vibrantes fronte lucernas,

Et gressu insolito dabit irrisoribus ansam.

Nempe tuus fumo, Bis-nate, retunditur i-
gnis,

Mobilis & rabies blando torpore quiescit.

(Nec ferat invidiam quæ dat tibi copula
laudem)

Non melius lapidi Herculeo Chalybumque
metallo

Convenit, optatum quam quærent vana Ta-
baccum.

Sic operas præstant inter se, junctaque multo

Nobilibus sapiunt, quam degustata seorsim.

Denique, mortales, quantum est, conducit
in usus,

Nec quicquam, ut suis, occili, non utile;
flammæ

Qui superat post fata cinis rubigine fœda

Defricat, & flavos facit excandescere den-
tes:

DE PAETO LIB. II. 277

Fumus & ipse (novum auditu) consistere
jussus

Paret, & emissus per conniventia labra,
Ore manu impresso, fulvum densatur in un-
guem

Virginibus carum, quibus à serpigine longa
Prurit scabra manus, manantibus undique
rimis;

Lævigat admotum, & splendorem inducit
eburnum

Non sine portento; nec parvo gratia con-
stat.

Namque per arcanos penetrabilis aura
meatus

Cor quatit, & stomachi vinculis utrimque
solutis,

AEolium ventis subvertit olentibus utrem:
Sed vita incolunt, ridentibus affatim ami-
cis,

Inde metus rutos, decus inde doloribus em-
ptum.

Iam bona decerpsi: nunc si quæ incom-
moda ab usu

Obveniunt, seu sint vere, seu vera videntur,
Expeditam, longa nec vos ambage morabor.
Insimulatur enim, claræ quod mentis acu-
men

Obtundat, speciesq; locis posituque decenti
COR.

Confundat tenebris, & nigra oblivia ducat.
Crimen atrox; sed quod vel prava calum-
nia finxit,

Vel bona simplicitas: non est, quia non po-
tis esse:

Immortalis enim cum sit mens, orta que
cælo

Portio, corporeis non est obnoxia damnis.

Actio recta quidem, si læditur instrumen-
tum,

Læditur ad tempus, causâ durante, sed ipsa
Mens intacta manet, quanquam, ceu nubi-
bus atris

Circumfusa latet, radiosque occultat iner-
tes.

Non aliter Phœbi quam lucida tela Dianæ
Intercepta globo, vel tegmine nubis opacæ,
Tempore non longo nostris tolluntur ocel-
lis;

Nec minus ipse tamen sincero candidus
orbe

Ardet, & innumeris lucem communicat a-
stris:

Sic animo nullâ est, animi nisi crimine labes:
Desidia, & luxus, levis inconstantia, & ira
Ingenium obtundunt, lumen rationis inum-
brant,

Permiscentque notas tabulis, & nomina de-
lent, Qui

DE PAETO LIB II. 279

Quilibet id meminit quod amat, crebroque
revolvit.

Da mihi de multis fumi potoribus unum,
Creditor, aut plenæ cui sint oblita crumenæ
Serinia. desponsæ vel notum limen amicæ,
Et dabo de fumi multis osoribus octo,
Aut plures etiam, proprium cognomen, &
acta

Hesterna, & patriæ oblitos elementa lo-
quelæ.

Scilicet aut nocuum virus, vel pestifer ignis,
Aut morbus subito sumens à verberè no-
men,

Aut nimium palpate Venus vergente sene-
ctâ

Læserat officium cerebri, nec congener æ-
thræ

Spiritus eversa poterat durare fabrina.

Quod si præstanti folio suppressa periret .

Vis reminiscendi, cur tot prægnantia rebus
Pectora vastitiem quæsis e laudis amarent ?

Qualia nota, quibus nihil ignoratur eorum,
Quæ callere licet, quibus est dilecta volup-
tas

Condere res animo, populique astante co-
rona

Condita mente prius memori diffundere
lingua ?

At

At thalamos contristat iners, piger hali-
 tus, ipse
 Castior, abstrusas partes qui fascinat, agno.
 Audio foemineas voces; nam mascula vir-
 tus
 Laudarit potius rabidi sufflamen amoris,
 Non hodierna quidem infirmi querimonia
 sexus;
 Matronis odium est, ex quo Vulcania con-
 jux
 Frigore suspectam gelidis certare cicutis
 Inferri in Cyprum vetuit Cytherea Pa-
 phumque,
 Bello nempe redux inter convivia Divum
 Ejus ut domitæ obtulerat nova gaudia
 terræ,
 Iuppiter ante alios, & cum Iove Mulciber
 & Mars
 Atlantisque Nepos, & nectare plenus A-
 pollo,
 Fumivomis olidam simularant naribus
 Aetnæ.
 Ridebant novitate Deæ, sed nocte sopora
 Offensæ statuere suo depellere cœlo
 Thessalicos ritus, vigilesque tenere maritos.
 Ergo postridie simul ac fumosa supellex
 Prodit, prima Venus cœpti manifesta pro-
 teryi

Invo.

DE PAETO LIB II. 281

Involat in mercem, buxumq; & pulverem,
& ignem

Tam facilis Diva Superis mirantibus iras
Subversos pedibus summo deturbat Olym-
po.

Sic lasciva Cypris insanit: at Iove nata
Bellatrix, nemorum Virgo, Pindique soro-
res

Sparfas reliquias gremio legere, patremque
Thyrfigerum obnixè nova supplementa ro-
garunt,

Subsidium & voto gratis retulere pudico.
Ingens opprobrium vero, si Cypridis aënam
Temperat, imperium menti, membrisque
vigorem,

Virtutumque decus rarâ virtute tuetur:
Non extinguit enim nymphææ aut cannabis
instar

Naturæ instinctum; sobolis nec munera
tollit,

Fors numerum minuit; sed fræno arctata
Cupido

Quod demit numero, generis bonitate re-
ponit.

Grande bonum, si vel tenuis fortuna paren-
tum

Non premitur multa prole, aut respublica
gaudet

For-

Fortibus & justis potius quam plebe frequenti.

Vtilis hinc adeo senibus, primæque juventæ,
Fragalesque cado in summo sibi præstat, &
imo,

Dum celeres flammæ, cineresque subinde
tepentes

Aut sedat subito, aut ut fusa diluit unda,
Stultitia facili canos, pubemque furore,
Indeque prognata solvens vertigine Mundum.

Ne despecta tamen vestris prorsum exulet
hortis

O dominæ! in duris & habet sua commoda rebus.

Errantes uteros sursum transsepta ruentes,
Et tensum veluti ferientes ariete ventrem,
Si quando oppressus pulmo subiatu anhelat,

Deprimit, inque suas cogit descendere sedes
Ocyus, incumbens binum quam centurionum

Pondus, & impositi densissima sarcina
plumbi.

Porrò nulla seni, si vitea pocula demas,
Cem odiora dedit mater bellaria tellus,
Seu servanda venit naturæ annona fovendo
Humorem ingenitum, suavem fundendo
vaporem

Aren-

DE PÆTO LIB. II. 283

Arenti cerebro, pellendi aut sensibus hostes:
Namque aciem lippis acuit; cui stiria pen-
dens

Nasum hebetat, reddit siccata nare sagacem,
Dissolvitque graves ventosa ex aure susur-
ros,

In mentem, ut melius sapientum dicta re-
condat,

Colloquiisque diem morosaque tædia fal-
lat.

Quod si quis damnosa luens delicta juven-
tæ,

Nocte cruce[m] scapulis gestat, somnumque
recusat,

Hic quoque solamen quærat, requiemque
labore;

Non tantum sopor in venas obrepet amicus,
Vnde dolor cedat, sed, ne nox longa pute-
tur,

Somnia pulcra dabit, rerum & spectacula
viva

Offeret ante oculos. non qualia monstra fi-
gurat

Torrída, bilis atrox, faba, lentes, cæpa, fa-
selus:

Allia, & altercum fatuum, manicumque so-
lanum,

Si quis edit, medio in somno spectare puta-
bit

Hor-

Horrendas facies, confusaque sæcla ani-
mantum,

Quæ nec sunt, nec erunt, harpyas æquore
nantes,

Ære Centauros, fissâ tellure Draconum
Agmina, & ore nigro jaculantes Dæmonas
ignem.

Quin etiam in subita sibi tempestate vide-
tur

Æquori forberi, & motis luctator in un-
dis.

Brachia anhelitus agit, celsa modo rupe vo-
lutus

In mare collabi, sonitumque excire caden-
do:

Latronum gladiis adigi, modo compede
fracta

Adspicit exertis insurgere dentibus ursum,
Auxilium inclamat nonnunquam vocibus
altis,

Interdum gemitu. donec formidine som-
num

Excutiat, puncto necis experrectus in ip-
so,

Exanimis, gelido perfusus membra ma-
dore.

Longè aliter pictis nocturna aulæa figu-
ris.

DE PÆTO LIB. II. 285

Lætificat nostro eductus fassimine Mör-
pheus ,

Sensibus internis Naturæ congrua fingit
Privato & genio ; quæ quisque in mente re-
volvitur

Luce vigil, vel amat, gratissima nocte recur-
runt.

Aulicus , orator , medicus , mercator , a-
gyrta,

Navita , piscator , miles , auriga , poë-
ta ,

Agricola, & pictor, cerdo , patronus , ama-
tor,

Sopiti peragunt consueta negotia, non ut
Sponte rudes cernunt dubitanti lumine for-
mas,

Vel nuper natam per euntia nubila lu-
nam,

Esse putant quodcunque vident. non segni-
ter aurem

Incendunt dictis , atque enthymemata cu-
dunt ;

Ædificant versus , clarè quos manè faten-
tur,

Atque alia expediunt alii , ne somnia cre-
dant

Esse, nec affinem morti , nisi nomine, som-
num,

Non

Non lethæus enim est opii sopor, omnia
ferreis

Interiora ligans, immota ut lege, catenis :
Non etiã ambiguæ turbatrix umbra cicutæ
Sensibus injiciens illufis frivola vincla,
Quæ nec mota tenent objectis membra fi-
guris,

Nec penitus vigilare sinunt : sic altera Bau-
cis

Et Philemon teneras cęnūti forte cicutas
Effofas in agro, quas falsi ab imagine formæ
Crediderant lifer esse, aut notę Baucidis her-
bam,

Postquam fessa humili posuiffent membra
grabato,

Nec vigiles, nec adhuc fomni sub pondere
victi,

Exiliere toro ; prior hæc, mox ille, vagati-
que

Atria per tugurî brumali nocte, rigentes,
Attoniti pariter, deliria mira ftupentes,
Livida de trabibus retulerunt membra gra-
bato :

At fopitus homo claro fpiram ine Part
Gaudia pacificæ noctis tranfacta retr actat,
Et vigil ad folitum redit æqua mente labo-
rem,

Si modò laudatum fuerit. non vile, nec arte
Fictiti-

DE PÆTO LIB. II. 287

Fictitiumque dolis, namque omni electa Ta-
baco

Non eadem est bonitas : generosum ab ori-
gine primæ

Asperum erit, densum folio, pullumque tu-
endo

Iucundum longè & latè diffundet odorem

Permistum viola, aut aura radicis Etruscæ ;

Incensum referet gustanti rite palato

Assyrium Asphulton, cauti vel Castoris or-
chin :

Quod folio tenue est, Autumni frondibus
æquum

Quale in Virginia, & Bormudæ nascitur ar-
vis,

Abjicere, & aurigis fœnum, nautisque re-
linque :

Pungit enim tunicas oculi, cerebrique vo-
lucra ;

Quibibet, ille graves ad opus mirabitur ar-
mos.

Pandiculator erit, malas diducet hiantes,

Et, nisi acuta fames stimulat, projectus ad
ignem

Gaudebit seram stertendo adducere noctem.

Ante alios fugite ò Musarum sancta propa-
go,

Qui veterum è chartis Sophiæ defossa me-
talla Erui-

288 RAPH. THORI

Erucis vigiles, deprensam per sua signa
Profligate scelus mangorum; & tradite
flammis.

Est qui delicias alieno ex orbe petitas
Captat adulterio, dum, quam Scytha fuisse
peremit,

Miscet odoratæ tabum ferale capellæ.

Stillam alius marathri jungit, vel pinguis
anisi,

Chalcanthive notam, quæ linguæ affusa sa-
porem

Exhibet, ut Lybicæ mixta melligine cannæ;
Omnia damnose, ne dicam molliter: artem
Qui Naturæ adhibet, matris nisi consulat
ora,

Turbat opus, non addit opem: quod si ta-
men unquam

Lascivire libet, laudique adjungere laudem,
Sumite lignum aloes, cujus levis affula
pleno

Fixa tubo totum fragrans perfundet acer-
vum,

Et cerebri ventres grato recreabit odore
Sed neque congestis dapibus conjungite fu-
mos;

Inde coqui turbatur opus, si clausa superne
Ostia pulsantur, tum semielixa deorsum
Fercula succensens mittit, quæ didita chor-
dis

Sedi-

DE PAETO LIB. II. 289

Seditionem alio ventosaeque murmura miscent,

Sudum animo & placitis populata laboribus horas.

Pernitiosum etiam nudato admittere frigus

Vertice, vel vacuo Paetum potare camino:

Verberat aura cutim, reclusa foramina stringens,

Trans galeam teneras convellit acumine fibras,

Et capiti pondus, horrorem crinibus addit:

Neu libeat solum calamo indulgere, nec ultra

Luxuriando modum cerebri complere cavernas;

Alternis sumatur; amant alterna Camoenae,

Confertum natura fugit. tibi terminus esto

Vertigo occipiens, quae, ni simul orta recedit,

Adhibe lene zythum, vel aperto sub Ioye frigus,

Omnis & exigua sedabitur arte tumultus.

At postquam capitis modulum cognoveris, intra

Fines curre tuos, nec te quaesiveris ultra.

Naturae quisquis servaverit ordine leges,

Ille mihi sanus, sapiens erit, atque beatus.

Talia ludebat Vetulus : narrantis ab ore
 Heroum resupina cohors suspensa silebat,
 Docta quidem vires, sed inops tam nobilis
 herbæ

Progeniem optabat, renovandi & seminis
 artem.

Blæsus at ille siti, somnoq; propinquior, uno,
 Sed longo ut maduit, subito quoq; stertuit,
 haustu.

Nos veniam fati, fessi licet, & sitibundi,
 Absolvemus opus, & quæ Silenus omisit,
 Summa Tabacophilis culturę arcana cane-
 mus.

Principio, ut messis respondeat ampla la-
 bori,

Sume medullosum generoso è germine se-
 men,

Cui folium oblongum, crassum, nulloque
 pedunclo

Inseritur trunco, sed ab ipso stipite surgit.

Proxima cura loci; tam strenua planta re-
 cusat

Segne solum; felix animoso crescit in agro
 Qualem vitis amat: colles, objectaque soli
 Arva legas, ubi terra levis, non marga ligoni
 Obvia, non argilla tenax, non obsita musco
 Tesqua, nec impresso flentes sub vomere
 glebæ.

Ne

DE PÆTO LIB. II. 291

Ne tamen egregiæ quantumvis indolis a-
grum

Bis fere, si plenæ ducit te gloria messis.

Prima rapit fœtura animæ quodcunque vi-
rile est

Effœraque uterum delumbem in matre re-
linquit.

Verte solum, sedesque novas adscribe quot-
annis

Hospiti inexploto, fessis gratissima sulcis

Dum permessa quies pingui latamine robur

Suppleat, exhausta & genium per viscera
fundat.

Nactus argum urge operas; ne sit solertior
alter

Ordine descriptis spatiis pertundere terram,

Ternaque vel plura in parvum dare grana
foramen,

Divisa æquali ut vegetabilis aura renore

Inferat æqualem folia inventura vigorem.

Quod si casum aliquod fallit, vel cedit in
escam

Muribus, aut rostro fodientibus omnia tal-
pis,

Spes de reliquiis superet; si sospite turba

Densior ortus obest foliis, tabe'q; timetur,

Videris ut crebram tellure exurgere gen-
tem,

292 RAPH. THORI

Thrax esto, patriæ leges imitare severas,
Imminuas numerum, multisque è fratribus
unum

Linque solo, vacua melius quo crescat in
area,

Attrahat & plenum nutricis ab ubere suc-
cum:

Mox ubi pingue solum, longique in tempo-
re soles

Luxuriam foliis dederint, in caudice robur,
Tempus erit terræ vicinas stringere frondes,
Major ut in summo claudatur cortice vir-
tus,

Et ferat à justo bonitatis iudice palmam.

At ne præcipites messem; ut nigrescere se-
men

Cœperit in calice, & folium mutare colo-
rem,

Arma para, & cultros; vindemia nobilis
instat,

Et merces operæ: luces optate ferenas

Pæticolæ; nec enim folio minus officit im-
ber,

Quam September obest maturis humidus
uvivis:

Tunc mete: dimidia est tibi jam decursa la-
boris

Meta; quod hinc restat, cura haud levio-
re gerendum: Fru-

DE PÆTO LIB. II. 293

Frustra etenim studium omne fuit, generis-
que solique

Gloria, nisi summo veniat spectabilis actu.

Hic duo sollicito tibi sunt curanda labore:

Absumendus aquæ, genitor putredinis, hu-
mor,

Ne finis è folio fiat, mox spiritus & vis

Igneæ, quæ pingui velut abdita dormit o-
livo,

Excutienda, suos & deducenda per artus.

Ergo, ne ætheream Sol fervidus hauriat au-
ram

Sub tecto, longa suspensa è cannabe pau-
lum

Areferant folia, & parvo post tempore strata

Congere acervatim, calor ut collectus ab
imo

Turgeat, & cæcas distendat ad extima vi-
res.

Sic cumulata tepent primo, tepefacta tu-
mescunt,

Mox oritur sudor, sequitur nubecula fumi,

Et, nisi destruitur moles, transibit in ignem,

Vt portata domum nondum satis arida

• plaustris

Gramina constipata flagrant • tectisque mi-
nantur.

Tuq; disterge struem, suspende, iterum repo-

ne

N. 3

In.

In cumulos, seriemque tui pervade laboris,
Dum serivendo animę veniat vis omnis in
actum,

Siccando & maneat, neque diffundatur in
auras.

Hic oculis opus, hic ductu rationis & usu:
Nam brevis est nimii, brevis est quoque li-
nea pauci,

Et gaudet natura modo; sed si tamen us-
quam

Peccatum, ut possis culpam sarcire, docebo;
Non ardente mero, aut muriã, non melle,
minusque

Auxilio matulæ, mangonia qualia tentant
Caupones, pretii quibus est odorante salu-
tem;

Subsidium ex ipso posces; prælo exprime
succum.

Vilibus è foliis, quę dextræ incuria passim
Præterit, tepidaque sinas spumescere in ollã,
Decrepitum immergas labro, reddesque ju-
ventæ.

Hæc sat erunt: jam quere ratem: merx
ampla coloni

Augebit census, & vectigalia regunt,
Mercantum & loculos; naulum fortasse
medenti

Auferet, autumnos populo factura salubres.
Forte

DE PAETO LIB. II. 295

Forte etiam è furca donabit prandia corvis,
Cessator si pauper emit, meliusque locandas
Diffat egestatis vicinæ improvidus horas:
Sed pene dum modo sit frugalibus atque
modestis,

Turba perire volens, pereat, quicumque salu-
lutem

Abnuit, is careat, nec rerum subruat usus.

Cui mala his, ratis in pelago, præpostera
con'ux,

Aut dolor impatiens, nutans aut debitor. e-
ris

Eripiunt somnos oculis, animoque quietem,
Is faciles leni folio debere fateitur

Inducias, meritamque refert pro munere
laudem:

Quotquot in adversum iudex morosior æ-
quo

Evomit ampullas, ventis mandamus, &
undæ;

Orco devoveat, mox subventanea furvi

Dæmonis ova vocet, placando & idonea
Diti,

Persephones mulsam, Furiarum thus & o-
dorem,

Et de Cerbereâ germen lethale salivâ;

Ridemus titulos, & verba poëtica pleno

Gutture laudamus, similique reponimus
arte.

296 R. TH. DE PÆTO L. II.

Si quis amans veri nobis dissenserit : au-
thor

Consilii alterius , quod pectore claudit , in
albo

Scribat, & hos sensus rectâ ratione refellat.

IN

IN PAETOLOGIAM

Doctissimi

RAPH. THORII

D. M.

Amici intimi.

Quod jam summa procul
villarum culmina fu-
mant,

Quod fumos bibit omnis ager, bi-
bit omnis ab Aula

Ad caulam fumosa domus, quod
pascere fumos

Fumosos equitum cum Dictatore
magistros,

Quod pueros fumare juvat, fuma-
re puellas,

Mollius indignor. quin tecum i-
gnosco puellis

Et pueris, aulis, caulis, equitumque

Magistris, N s Pri-

*Prime pater Pati, fumantum glo-
ria, THORI.*

*Non fumum ex fulgore, sed ex fu-
mo dare lucem*

*Cedule; Te prætores magis lippire
decenter*

*Quam lacrima ridente putant;
iucunda cuique*

*Te Medico tussis cui nec pituita
molesta est*

*Creditur instantes membris emun-
gere morbos.*

*At mihi quod sacra latet in verti-
gine multo*

*Præcipuum est; Hos te calices fecis-
se disertum:*

*Hæc aliquid certe fumo facundia
debet.*

*Facundi calices, felix vertigo, sa-
liva*

*Nobilis, insignes lacrimæ, gratissi-
ma tussis.*

Me

Me quoque, si parçè videor lauda-
re merentes

Insolitas calicumq; super præconia
laudes,

Me quoque vicinis affla:um cre-
dite fumis,

Et sicco titubare mero: brevis iste
futurus

Est furor: exierit sensim vesania
primi

Turbinis, aggrediar st̄abilis de nave
tepenti

Fundere cum fumis quæ vos per sæ-
cula vectent

Verba vetentque mori, nolint Io-
vis ira vel ignes.

Pro fumi! sed & hic furor est:
ignoscite vobis,

Fumosoque mihi: cessem fumare,
tacebo

Sobrius, & sapiam, labris enco-
mia,

mia, lingua,
 Dentibus occludam. quid enim, si
 THORIUS unum
 Arguit ipse sui reliquum fecisse
 stuporem?

IN EANDEM.

Carminas putantur fumi potori-
 bus, audi
 Massilia si quem fumea vina
 juvant,
 THORIUS exemplo docuit spu-
 mantia multum
 Pocula, fumantes omnia posse
 tubos.

CONSTANTER.

RAPHA-

RAPHAEL THORIUS
 D. CONSTANTINO
 HUGEINO
 Equiti &c.

S. P.

Nescio equidem, Vir
 Clariss. quæ vos isthic
 agitant Phœbi intem-
 peria, ut volentem nolentem
 ad vestra sacra pertrahatis. Vis
 est hæc quidem. Assentior ta-
 men ἔκων ἀέκοντι θυμῶ. Obtinuit
 jam à me clarissimus D. Kin-
 schotius, quod tu nunc amoris
 violentiâ extorques. Misi illi
 ante dies octo utriusque Pæti-
 lusum. Prodeat, quando ita
 vultis, sed indemnem præstare
 authorem meminertis contra
 magistros morum, quibus forte
 in

in hac ætate argumenti levitas ridebitur; & suaviter. Graviora quidem habebam, tum Ethica, tum Theologica. Quæ, si vobis salivam movissent, aliquanto libentius exposuissem. Quod si hæc præludia plausum invenerint, non recusabo ulterius in scenam progredi, vestris auspiciis fretus, ut quicquid in utramvis partem ceciderit, id vobis imputetur. Interim, quoniam jacta est alea, & fracti obices, ex tuo rogatu mitto lusum tertium, non usque adeo à prioribus, nec à tempestate, alienum. Hyems est. quæ si frigida videtur, veniam secum de suo feret nomine. Comitetur Pæstum, aut sequatur, si non disconvenit. Si tibi, si Rutgerio, Hein-

Heinsio, Kinschotio, placet,
 gratulabor quidem, at invidebo
 proli felicitatem, quam ipse si
 bi pater exoptat. Picturatam
 frontem vidi, & rursi inventoris
 ingenium, qui tam benè res
 συγγυεῖς conjunxit. Ceterum,
 quod fœlix faustumque sit Rei-
 publicæ, videat lucem noster
 ludio, ut inde hilares magis læ-
 tentur, tristes recreentur. Cer-
 tē mirā est hominum natura,
 quibus in senio placet puerili-
 tas, & in gravissimis periculis le-
 porum suavitas; at, modo sint
 condimenta, non cibi, veniam
 (spero) invenient apud Iudices
 non nimis barbatos. Vale.
 Londini 26. Febr. 1625.

F I N I S.

IN HYEMEN

Doctifs. R. THORII D. M.

*S*ic Medicè decuit, sic se curasse
Britannè,

*Post fumos nidore frui, meliore cu-
lina*

*Post lachrimas, avidaque irrita-
menta saliva.*

*En ego me, THORI, convivam si-
sto, vel umbram,*

*Qualemcunque vocas. juvat in
tot fercula fundi,*

*Et faciem variare gula. juvat esse
lepores*

*Et lepores. juvat omne tuis condi-
re merocis,*

*Brumalesque dies, niveas, te iudice,
noctes,*

*Noctibus & dubias confundere so-
libus umbras.*

*Tu modo livor ades, nec prandia
disce Galeni*

*Semper fatida, nec puta Permessi-
de semper*

*Pascier, aut solo vesci nidore Poë-
tam.*

*Hem! tales nec aqua pariunt nec
ἀδελφία Brumas.*

CONSTANTER.

